

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

BANAZ İLÇESİ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ersan DÜLGER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatma ÖZKAN

Ankara – 2007

ONAY

Ersan DÜLGER tarafından hazırlanan “BANAZ İLÇESİ AĞZI” başlıklı bu çalışma, 18.10.2007 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından TÜRK DİLİ dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Prof. Dr. Fatma ÖZKAN (Danışman)

(İmza)

Prof. Dr. İsmet CEMİLOĞLU

(İmza)

Yard. Doç. Dr. İbrahim DİLEK

ÖN SÖZ

Türk dilinin tarihî ve çağdaş lehçelerinin henüz halledilmemiş sayısız sorunları vardır. Bunların içinde ağız araştırmaları önemli bir yer tutmaktadır. Ağız araştırmaları yaşayan dil üzerine yapılması ve onu konuşanlara bağlı olması bir an önce ele alınması önemlidir. Ağız araştırmaları, Türkçenin dil zenginliklerini ve bugüne kadar karanlıkta kalmış bazı dil meselelerinin açıklığa kavuşturulmasında çok önemli bir yere sahiptir. Banaz Ağız ile ilgili bugüne kadar tespit edebildiğimiz yüksek lisans seviyesinde bir çalışma olmamıştır. Bölge hakkında yapılan en kapsamlı çalışma Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN'in "Uşak İli Ağızları" adlı çalışmasıdır.

Tezimiz Banaz Ağız ile ilgili şimdiye kadar yapılmış ilk kapsamlı ağız çalışması olarak kabul edebiliriz. Bu açıdan tezimiz ağız araştırmalarına önemli bir katkı sağlayacağını umuyoruz.

Bölgeden olmamız kaynak kişi bulma ve halkla ilişki kurma konusunda bize büyük kolaylık sağladı.

Bu çalışma, Banaz ilçesi merkezi ve bu ilçeye bağlı kırk beş köy ve iki beldedeki ağız incelemesinden ibarettir. Araştırmamız boyunca yirmi üç köye gittik, bu köylerde oluşturduğumuz dijital ses kayıtlarını yazıya geçirdik. İlçerinden ağızları en iyi temsil eden ve kültür zenginliğini gösteren metinleri seçtik.

Metinleri derlediğimiz kişilerin bölge ağızını en iyi yansıtacağını düşündüğümüz kadınlardan ve bölgeden çok az veya kısa sürelerle (askerlik dolayısıyla) ayrılmış, okuma yazma bilmeyen erkeklerden seçtik. Derlediğimiz metinlerin düğünler, yemekler düğünlerde oynanan oyunlar, ölüm âdetleri, maniler türküler, deyişler (yaslar) vb. folklor malzemesi olmasına da dikkat ettik.

Derlediğimiz metinleri yazıya aktarırken Prof. Dr. A. Bican Ercilasun'un "Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni"nde sunduğu çeviri yazı işaretlerini kullandık.¹ Deşifre ettiğimiz metinleri ve metinlerin her cümlesini ayrı ayrı numaralandırdık. Ses bilgisi, şekil bilgisi, sonuç bölümlerinde verdiğimiz örnekleri *italik* olarak yazdık. Bu örneklerin yer numaralarında, birinci rakam metin numarasını, ikinci rakam ise satır numarasını göstermektedir.

Banaz ağızı adlı bu çalışmamız; Giriş, Sosyal ve Kültürel Yapı, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Sonuç, Metinler, Sözlük, Ekler ve Kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş Bölümünde, Banaz'ın coğrafî, tarihî, sosyal ve kültürel yapısına değindik.

İlçenin ağız özelliklerini, derlediğimiz metinlerden hareketle Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi bölümlerinde ayrıntılı olarak inceledik.

Sonuç bölümünde ise incelemelerimiz sonucunda tespit ettiğimiz hususları maddeler hâlinde verdik.

Metinler kısmında çalışmamıza konu olan yirmidört metin yer almaktadır. Kaynak kişiden tespit edilen metni, ayrı bir metin numarası ile gösterdik. Metin içindeki cümleleri numaralandırdık. Bir kaynak kişiden farklı konularda yapılan derlemeleri, aynı metin içinde a, b, c, ... şeklinde gösterdik.

Sözlük bölümünde ise metinlerden ve zaman içinde yöre halkından tespit ettiğimiz, yazı dilimizde bulunmayan ve az çok fonetik yapıları bakımından değişikliğe uğramış kelimelerin yazı dilimizdeki karşılıkları verilmiştir. Fonetik değişikliğe uğramış; ancak anlamı herkes tarafından çıkarılabilen kelimelere sözlükte yer vermedik.

---

(1) A. Bican ERCİLASUN Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, s. 46–47.

Terim konusunda, genel olarak Zeynep Korkmaz tarafından hazırlanan “Gramer Terimleri Sözlüğü”ne bağlı kaldık.

Çalışmam sırasında birçok kişinin ilgi ve desteğini gördüm. Başta hocam Prof. Dr. Fatma ÖZKAN’a, sürekli bana destek olan eşime ve oğluma, köylere ulaşımımı temin eden Banaz ilçe jandarma Bölük Komutanlığına, Edebiyat Öğretmeni Sayın Necati ERTUĞRUL’a ve derleme sırasında bizden sıcak ilgilerini esirgemeyen Banazlı hemşerilerime şükran borçlu olduğumu belirtmek isterim.

Araştırmanın metin veya başka bölümlerinde bazı hataların görülmesi muhtemeldir, tespit edilebilecek hatalarımızdan dolayı bağışlanmamızı dileriz.

Ankara, 2007

Ersan DÜLGER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ.....	viii
KISALTMALAR.....	xi

1. BÖLÜM: BÖLGENİN TANITILMASI

1.1.Uşak Ve Banazın Tarihçesi, Bugünkü Coğrafi ve Sosyo-Kültürel Yapısı	1-36

2.BÖLÜM SES BİLGİSİ

2. Ünlüler.....	37
2.2. Ünlülerle İlgili Özellikler	38
2.3. Yuvarlaklaşma.....	41
2.4. Düzleşme.....	41
2.6. Ünlü Türemesi.....	42
2.6.1. Ön Türeme.....	42
2.6.2. İç seste Türeme.....	42
2.6.3. Son Seste Türeme.....	42
2.7. Ünlü Değişmesi.....	43
2.7.1 Ünlü Düşmesi.....	43
2.7.2. Vurgusuz Orta Hecenin Düşmesi.....	43
2.7.3. Ünlü Çatışması.....	43
2.8. Ünlü Sırasının Değişmesi.....	43
2.9. Ünlü Benzeşmesi.....	44
2.9.1.İlerleyici Benzeşme.....	44
2.9.2. Gerileyici Benzeşme.	45
2.10. Ünlü Benzeşmezliği.	45
2.10.1. İlerleyici Benzeşmezlik.	45
2.10.2. Gerileyici Benzeşmezlik.....	45
2.11 Ünlü Birleşmesi.	46
2.12 Telâfi Uzunluk.....	46
2.13. Ünlü Uyumu.	46

2.2.Ünsüzler.....	47
2.2.1. Ünsüz değişmeleri	47
2.2.2. Yer değiştirme.....	49
2.2.2. Komşu Olmayan Sesler Arasında Göçüşme	49
2.3. Ünsüz Benzeşmesi.....	50
2.3.1. İlerleyici Benzeşme.....	50
2.3.2. Gerileyici Benzeşme.....	50
2.4. Ünsüz Aykırılaşması.....	50
2.4.1.4. Komşu Olmayan Sesler Arasında Ünsüz Aykırılaşması..	51
2.5. Ünsüz İkizleşmesi.....	51
2.6. Ünsüz düğümleşmesi.....	51

3. BÖLÜM şEKİL BİLGİSİ

3.1. Çokluk Eki.....	52
3.2. İyelik ekleri	52
3.3. Hâl Ekleri.....	53
3.4. Fiil Çekimi (Basit ve Bileşik).....	54
3.4.1. şimdiki Zaman.....	54
3.4.2. Geniş Zaman.....	54
3.4.3.Görülen Geçmiş Zaman.....	55
3.4.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	55
3.4.5. Gelecek Zaman.....	56
3.4.6. Emir Ekleriyle Çekim.....	56
3.4.7. şart Çekimi.....	57
3.4.8. İstek Çekim.....	57
3.4.9. Gereklilik Çekimi.....	58
3.4.10.Hikâye.....	58
3.4.10.1. Geniş Zaman Hikâyesi.....	58
3.4.10.2. şimdiki Zaman Hikâyesi.....	59
3.4.10.3. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	59
3.4.10.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Hikâyesi.....	60
3.4.10.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	60
3.4.10.6. şartın Hikâyesi.....	61

3.4.10.7. İstek Şeklinin Hikâyesi.....	61
3.4.10.8. Gereklilik Şeklinin Hikâyesi.....	62
3.4.11. Rivayet.. ..	63
3.4.11.1. Geniş Zamanın Rivayeti.....	63
3.4.11.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti.....	63
3.4.11.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti.. ..	63
3.4.11.4. Gelecek Zamanın Rivayeti.. ..	64
3.4.11.5. Şart Şeklinin Rivayeti.. ..	64
3.4.11.6. İstek Şeklinin Rivayeti.. ..	65
3.4.11.7. Gereklilik Şeklinin Rivayeti.....	65
3.4.12. Şart.. ..	66
3.4.12.1. Geniş Zamanın Şartı.. ..	66
3.4.12. 2. Şimdiki Zamanın Şartı.. ..	66
3.4.12.3. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.. ..	67
3.4.12.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı.....	67
3.4.12. 5.Gelecek Zamanın Şartı.....	68
3.4.12. 6. Gereklilik Şeklinin Şartı.. ..	68
3.5. Zarflar.. ..	69
3.5.1.Zaman Zarfları.....	69
3.5.2.Yer Zarfları.. ..	69
3.6 Zamirler.....	69
3.6.1.Şahıs Zamirleri.....	69
3.6.2.İşaret Zamirleri.. ..	69
3.6.3.Dönüşüklük Zamirleri.. ..	69
3.7. Sıfat-Fiiller.....	70
3.8. Zarf-Fiil Ekleri.. ..	70
3.9.Edatlar.. ..	71
3.9.1.Ünlem Edatları.. ..	71
3.9.1.1.Seslenme Edatlar	71
3.9.1.2.Sorma Edatları.. ..	71
3.9.1.3.Gösterme Edatları.....	71
3.9.1.4.Cevap Edatları.....	71
3.9.1.5.Sıralama Edatları	71

3.9.1.6.Denkleştirme Edatları.....	71
3.9.1.7.Cümle Başı Edatları... ..	71
3.9.1.8.Son Çekim Edatları	71
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	75
METİNLER	76
SÖZLÜK	160
BANAZ İLÇE HARİTASI	182
ÖZET	183
ABSTRACT	185

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

á: a - e arası ünlü.

ā: Uzun olan a-e arası ünlü

à: a - ı arası ünlü.

ā: uzun ünlü.

ă: kısa a.

ä: Açık e.

ê: e - i arası ünlü. (Kapalı e)

ê: e - ö arası ünlü.

ē: uzun e.

ē: Uzun olan e-i arası ünlü.

ě: kısa e.

í: ı - i arası ünlü.

ĩ: ı - u arası ünlü.

ī: uzun ı.

ĩ: i - ü arası ünlü.

ĩ: kısa i.

ī: uzun i.

ó: o - ö arası ünlü.

ō: uzun o.

ó: o - u arası ünlü.

ō: Uzun ö.

ö: ü - ö arası ünlü.

ú: u - ü arası ünlü.

ů: kısa u.

ũ: uzun ü.

ű: kısa ü.

ç: c - j arası ünsüz.

đ: Boğumlanma noktası öne kaymış d.

F: f - v arası yarı ötümlü f'ye yakın.

ğ: Arka damak g'si.

g: Boğaz g'si.

g: Orta damak g'si.

ğ: Boğumlanma noktası öne kaymış g.

h: Nefesli h.

h: Sızıcı h.

h: Düşme temayülü gösteren h.

ķ: Arka damak k'si.

ķ: Orta damak k'si.

K: k - g arası ünsüz.

ķ: ķ-ğ arası yarı ötümlü ünsüz, k'ye daha yakın.

ķ: Boğumlanma noktası öne kaymış k.

ĺ: Boğumlanma noktası öne kaymış l.

ŋ: Damak n'si

P: p-b arası ünsüz.

ŗ: zayıf boğumlanmalı r.

ř: titrekliliği uzatılan r.

S: s - z arası ünsüz.

T: t - d arası ünsüz.

ť: Boğumlanma noktası öne kaymış t.

ŵ: Çift dudak v'si

ı: zayıf boğumlanmalı v.

ı: zayıf boğumlanmalı y.

(ˆ): ayın işareti.

( ) : hemze, kesme işareti.

(-): ünlüler üzerinde uzunluk işareti.

(-): ünlüler üzerinde kısalık işareti.

(˘): kalın ünlüler üzerinde yarı incelme işareti.

(˙): geniş ünlüler üzerinde yarı daralma işareti.

(˚): düz ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti.

(-): ikiz ünlü ve iki kelime arasında ulama işareti.

(-): hecelerin birbirinden ayrı söylendiğini gösterir.

(ˈ): vurgu işareti.

(>): olmuştur.

(<): gelmiştir.

(...): Metinde yazıya geçirilmeyen kısmı gösterir.

.... : Metinde söylenmek istenen cümlelerin tamamlanmadığını gösterir.

↘: Alçalan ton.

↗: Yükselen ton.

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
Ar.	: Arapça
bağ.	: bağlaç
bk.	: bakınız
çev.	: çeviren
DLT	: Divanü Lügati't-Türk
e.	: edat
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
haz.	: hazırlayan
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
S.	: sayı
Sl.	: Slavca
s.	: sayfa
TDAYB	: Türk Dili Araştırmalar Yıllığı Belleten
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
TDB	: Türk Dil Bilgisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
OA	: Orhun Abideleri
vb.	: ve benzerleri
yay.	: yayınları

1. BÖLÜM: BÖLGENİN TANITILMASI

1.1 Uşak ve Banazın Tarihçesi ve Bugünkü Coğrafi ve Sosyo-Kültürel Yapısı

1.1.1 Uşak

Uşak, İç Ege Bölgesinde Batı ve Orta Anadolu'yu birbirine bağlayan merkezî bir konumda yer almaktadır. Antik dönemdeki adı "Temenothyrea" olan Uşak yöresinde, yerleşimin Eski Tunç Çağına uzandığı ve Frigya, Lidya, Pers, Roma, Doğu Roma, Selçuklu, Bizans ve Osmanlı egemenliğinin hüküm sürdüğü bilinmektedir.

Uşak, antik çağlardan bu yana önemli bir yerleşim merkezi olma özelliğini taşımaktadır. XI. yüzyılda Türklerin Anadolu topraklarına gelişine kadar , önce Frigya, sonra Lidya hakimiyeti ve M.Ö. 330'da Büyük İskender'in hakimiyetine girmiştir. Bölgenin hakimiyeti M.Ö. 189'da Roma İmparatorluğu'na, M.S. 395'te ise İmparatorluğun ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma İmparatorluğu'na geçmiştir. 1071'den sonra yöre, Selçuklular ile Bizans arasında el değiştirmiş, 1176'da ise kesin olarak Selçuklu hakimiyetine girmiştir. Uşak, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde bu devletin bir bakıma sınır şehri olmuştur. Sultan Alâttin Keykubat zamanında, Kütahya ve Uşak civarının kesin olarak Türk hakimiyetine girmesini takip eden yıllarda, bölgeye kesif bir Türkmen yerleşmesi olmuştur. ¹ Faruk Sümer'in yaptığı tespitlere göre; Uşak'ta Avşar, Alayuntlu, Kayı, Bayat, ve Saraç oymağı, yerleşmiştir.² Selçuklu Devletinin yıkılmasının ardından Germiyan Beyliğine, 1429 yılında ise Osmanlı topraklarına katılan Uşak, Kütahya sancağına bağlı bir kaza olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 1953 yılında il statüsüne geçmiştir.³

---

¹ Uşak Valiliği, cumhuriyetin yetmişbeşinci yılında uşak, sf.6

² Faruk Sümer , Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları,İstanbul,1999,sf 484

³ Ege Bölgesi Kalkınma Projesi İl Raporları Uşak sf.5 Hazırlayanlar:Doç. Dr. Mustafa Tanyeri Yard. Doç. Dr. Figen A. Yeşilada Yard. Doç. Dr. Yaprak Gülcan Yard. Doç. Dr. Tahir Yeşilada

Zeynep Korkmaz'ın Anadolu Ağızları ile etnik yapısının incelenmesi konusunda verdiği bilgiler dikkate alınırsa ⁴ Uşak ili ağzının en karakteristik şekillerinden olan “fiil çekiminin birinci teklik kişi çekiminde -η- sesinin kullanılması (gelirin, geliyon vb.)” özelliğinden hareketle bölgenin kalabalık bir Kınık yerleşim alanı olduğuna hükmedilebilir. ⁵ Leyla Karahan'ın Anadolu Ağızları tasnifine göre, Uşak ağzı Batı, birinci grup, ikinci derecedeki alt gruplar içinde Afyon, Eskişehir, Nallıhan ağızlarıyla aynı sınıfta bulunmaktadır. ⁶

1.1.2.Banaz

Gerek çevre koşullarının elverişli olması, gerekse tarihî ticarî yolların bu güzergâhtan geçmesi nedeniyle, Banaz ve çevresi 6000 yıldan beri yerleşimlere ve farklı uygarlıklara sahne olmuştur. Banaz bölgesine ilk yerleşimlerin M.Ö. 4000 yıllarından bu yana olduğu tahmin edilmektedir. ⁷

Rivayete göre; şimdiki Banaz köyünün ve ilçe topraklarının sahibi, iki oğlu arasında mülkünü paylaştırırken küçük oğlu sürekli olarak ; “baba bana az, baba bana az” diye söylenirmiş. Banaz'ın olduğu bu topraklar küçük kardeşe verilmiş. Banaz adının da bu olaydan kaldığı söylenmektedir. ⁸

1.2 İlk Çağlarda Banaz

Banaz ve çevresinin yontma ve cilalı taş devirlerindeki yerleşim yerleri henüz açıklığa kavuşturulamamıştır. Bakır devrinde (M.Ö.5000-3000 sadece iki yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bunlar Banaz Han üstü ile Paşacık Köyü, Mekkikemli Tepesidir.

M.Ö. 3000-2000 yılları arası ilk tunç devridir. Bu devirde yerleşim yeri olarak Banaz, Öksüz, Susuz, İmrez, Dolay Köy, Ahurhisar, Nohut Ova, Çece,

⁴ Zeynep Korkmaz, Anadolu Ağızlarının Etnik yapısı ile ilişkisi sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten 1971, Ankara 1980 s.21/32

⁵ Gürer Gülsevin,Uşak İli ağızları, Ankara 2002 , sf.9

⁶ Leyla Karahan, Anadolu Ağızlarının sınıflandırılması, Ankara 1986, sf 150/151

⁷ Süleyman Dilsiz,Yeşil Külçe Banaz, İstanbul 2005 sf.20

⁸ Cuma Şahin, Banaz.net , Banaz kaymakamlığı resmi internet sitesi Banaz.gov.tr.

Yenice, Dümenler, Karadıç Dedesi, Oturak (kabaklar öreni), köylerindeki höyükleri karşımıza çıkarmaktadır.

Bu yerleşim yerlerindeki medeniyet oldukça ileriye. Bu yörenin merkezi kesin olarak belli olmamasına rağmen Çivril Beyce Sultan höyüğünün merkez olması muhtemeldir.

Etiler zamanında bu çevrede büyük şehirler kurulmuştur. Banaz, imrez ve kediünü, höyükleri örnek sayılabilir. Etrafı surlarla çevrili şehirlerin batısında boy ve kral sarayları bulunmaktadır. Şehirler bir yol ile birbirine bağlıydı. İzmir manisa yolu elmacık höyüğüne oradan kedi yünü, nohut ova ve banaz höyüklerinden hamam boğazından doğuya doğru giderdi. Nohut Ova'dan ayrılan diğer bir yol da Sandıklıya geçmektedir. Bu şekilde iyi bir ticaret yolu kurulmuştur.⁹

Milattan önce 1200 – 334 (M.Ö1200-334) tarihleri arası Anadolu'da Firigyalılar devridir. Milattan önce 1200-700 yılları arasında Anadolu Trakya'dan inen kavimlerin akınına uğramıştı. Bunlar firigler ve muşkilerdir. Anadolu'yu yakıp yıkıp bu kavimler daha ziyade yerleşim yeri olarak yüksek yerleri seçtiler. Bakır ve tunç medeniyetleri daha ziyade ovalarda kuruldu. Kurulan şehir ve köyler Banaz höyüğüdür. Daha sonraları Banaz deresi arasına inmişlerdir. İleriki yüzyıllarda bugünkü istasyona kadar geldiler. Fakat şehir su baskınına uğradığından Roma döneminde islam mahallesine geçtiler. Firiklerin M.Ö 700 yılında yaptıkları akın neticesinde Ahat Oturak (kabaklar öreni), Banaz, Koçaklar öreni, Yeni Kılşar, Düzlüce'nin batı tarafı, Kaplangı Öksüz, Folas Yıkıldı. Yörenin idaresi Lidyalıların idaresine geçti. Persler devrinde Ahat Köyü Anadolu'nun en büyük şehirlerinden birisiydi.¹⁰

⁹ Süleyman Dilsiz, Yeşil Külçe Banaz, İstanbul 2005 sf.20

¹⁰ Uşak Valiliği, cumhuriyetin yetmişbeşinci yılında uşak, sf.170

1.3. Anadolu Selçuklu Dönemi

Türklerin 1071 yılında Malazgirt Savaşını kazanmasından sonra Anadolu Türkleşmeye başladı. 1040 yılından önce de Türklerin anadoluya peyderpey gelmeye başladıkları düşünüldüğünde bu tarih daha da eskiye götürülebilir. Anadolu Selçuklu Devleti, 1176 tarihinde Banaz ve yöresini aldı. Yüzyıllık bir dönem içerisinde istilalara sahne olduğu için köyler, şehirler yakılıp yıkıldı Hasan köy, Kızılhisar ve Oturak'ın kuzeyinde bulunan hisar kaleleri inşa edildi. Selçuklu devletinin zayıflaması üzerine Banaz ve civarının idaresi Germiyan beyliğine geçti. Süleyman şahın kızına çeyiz olarak Kütahya ve civarının yanında Banaz'ın da verilip verilmediği bilinmemektedir.

1.4. Osmanlı Dönemi

Germiyan beyliğinin ortadan kaldırılmasıyla Osmanlı devletinin idaresine geçti. Osmanlı devleti döneminde Kütahya sancağının Uşak kazasına bağlı bir nahiye olan Banaz , 1912 yılında Kütahya valisi Gedik Ahmet Paşa tarafından Köy statüsüne indirildi. Bucak merkezi, İslam köye taşındı. Hükümet konağı bu günkü İnce Mehmet'in evinin olduğu yerdeydi. İstiklal savaşından sonra Banaz çayı köprüsü yanındaki ilkokul binasına taşındı. 1922 de o bina okul olarak kullanılmaya başladı. Daha sonra hükümet konağı şimdiki yerine taşındı. Yunanlıların 15 Mayıs 1919 yılında izmiri işgal etmesinden sonra işgal, iç Anadoluya doğru zamanla ilerledi. 25 Mart 1920 tarihinde Banaz, Yunan işgaline uğradı Başkomutanlık Meydan Savaşından sonra Yunan kuvvetlerinin batıya doğru çekilmesiyle 31 Ağustos 1922 yılında Türk ordusu Banaz'a girdi. Böylece Banaz düşman işgalinden kurtuldu. ¹¹

1.5. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra Uşak, Kütahya vilayetinin bir kazası olarak kaldı. 1953 yılında Uşak'ın il olmasıyla Banaz nahiyesi kaza haline

---

¹¹ Uşak Valiliği, cumhuriyetin yetmişbeşinci yılında uşak, sf.170/171

getirildi. 1954 yılında Gediz'e bağılı olan Comburt (Ayrancı), Baltalı, Yukarı Karacahisar, Çece (Çamsu) Ovacık, Çiftciler (Küçükler) köyleri Banaz'a bağlandı. Ayrıca 1971 yılında, Karaköse, Çiftlik Balcıdamı ve Dolayköy (Yazı tepe) köyleri de Banaz'a bağlanarak İlçe merkezi 45 köy ve kasabasıyla bugünkü halini aldı.

1.6 Köyler

1.6.1 Ahat Köyü

Banaz ilçesinin tarihî bakımından en eski ve zengin yerleşim birimlerinden biridir. Köyün adı olan "Ahat", Arapçada "tek , ulu" anlamlarına gelmektedir. Köyün ortasında büyük bir yerli kaya vardır. Rivayete göre bir Yörük beyi burada bir konut yapar . Evliya Çelebi İstanbul'dan Arap illerine geziye çıktığında Ahat Köyü'ne uğrar ve bu kayanın üstündeki konutta konaklar. Hatta başka bir rivayete göre Evliya Çelebi bu konuta Ahat adını verir. Ev sahibi de evinin adını Ahat olarak benimser. O günden bu güne bu kaya etrafında gelişen köye Ahat isminin verilmiş olduğu söylenir.

Ahat Köyü tarih öncesi bir çok uygarlığa sahne olmuş bir yerdir. Tarihi kaynaklara göre Ahat'ta gelişen önemli bir uygarlık Roma medeniyetidir. Ahat ve çevresinde Romalılar tarafında " Tiryapolis " isminde büyük bir şehir kurulmuştur. Şehrin dört tarafı surlarla çevrilmiştir. Doğu kısmında bir giriş, batısında da çıkış kapıları mevcuttur. Bu tarihî vesikalar Afyon müzesinde sergilenmektedir. Köy, Almanya'ya çok fazla işçi göndermiştir. Köyün ekonomisi de buna paralel olarak büyük bir gelişme göstermiştir. Köydeki binaların tamamı üç veya dört katlı, modern bir şekilde tasarlanmıştır. Yolları asfalttır. Köyün 2,5 km güneyinde Hisar tepe, Akmonia tarihi yerleşim birimi bulunmaktadır.

1.6.2. Alaba Köyü

Köyün, 31 Ağustos 1922 tarihinde kurulduğu söylenmektedir. Bugün; ekonomik yapısını düzeltmiş, yurt dışına çıkan işçileriyle de eski yokluk dönemini çoktan geride bırakmıştır.

Bu köyün kuzeyinde; Dümenler, güneyinde Hatipler, doğusunda Düzlüce, batısında Bahadır köyleri vardır. İlçeye uzaklığı 12 km, Rakımı 930 m.dir. Çok yeni bir köy olmasına rağmen iki ilkokulu mevcuttur. Yaşayanların okuma -yazma oranı;%98 'dir. Köyde evler; genellikle kerpiç ve taştan yapılmaktadır. Köyde,ahşap işçiliğinin fazlalığı dikkat çekmektedir.

1.6.3. Ayrancı Köyü

Bu köy önceleri "Karapınar" denilen bir mevkide kuruldu. Daha sonra köy halkı "Davulkaya" denilen yüksek bir tepenin yamaçlarına taşınmaya başladı. Bir müddet sonra rivayete göre köyde hatırı sayılan, ulemadan yaşlı bir zatın gördüğü bir rüyadan sonra köylüler, Davulkaya'nın uğursuzluk getireceği zannıyla tekrar eski yerlerine taşındılar.

Köyün adı ile ilgili bir başka rivayet de şöyledir: Avcının biri ava gider ve geyik yakalar. Geyiği evcilleştirmeye başlar, belli bir süre sonra geyik köylülerin önünde kaçarak kendini suya atar. Geyiğin suya atlayışı sırasında sudan çıkan ses köylünün dilinde dolaşır ve köyün adı Comburt kalır. Şimdiki adı ise Ayrancı'dır.

Ayrancı'nın doğusunda Küçükler ve Çamsu, batısında Baltalı, doğusunda küçükler köyü ve Yukarı Karacahisar, kuzeyinde Karaağaç köyü ve Gediz ilçesi, güneyinde Çamsu köyü vardır. Küçükler göletine uzaklığı 7 km'dir. İlçeye uzaklığı 30 km'dir. Elektrik, ulaşım ve haberleşme gibi zaruri ihtiyaçları büyük ölçüde giderilmiştir. Bir ilkokulu vardır.

1.6.4. Ayvacık Köyü

Bu köyünde tarihçesi hakkında bir çok rivayet vardır. Bu rivayetlerin en muteberi, köyün ilk sahiplerinin Emir Aziz adında bir evliya ve onun sülalesinden olduğudur. Emir Aziz'in ve çocuklarının yerleşmesiyle oluşan Ayvacık Köyü, Emir Aziz adı yıllar sonra "İmrez" adını almıştır. Köyün eski adı İmrez'dir. Daha sonra köyün batısında bulunan Ayvacık Deresinden dolayı adı şimdiki halini (Ayvacık) almıştır.

Ekonomisi, tarım ve hayvancılığa dayanır. Bunun yanı sıra son zamanlarda yapılan çalışmalar neticesinde meyvecilik büyük ölçüde ilerlemiştir. Hayvancılık alanında koyun, keçi ve sığır yetiştirilir.

1.6.5. Bağkonak Köyü

Bu köyün kuruluş tarihi hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Ormanlık ve engebeli bir köydür. Köyün eski ismi Gümüle'dir. Doğusunda Hasan köy, batısında ilçe merkezi, güneyinde Şaban köy ile komşudur. Rakımı 918 metre, ilçe merkezine uzaklığı 5km'dir. 1982 yılında elektriğe kavuşmuştur. 1955 yılında ilkokul hizmete girmiştir. Okuma yazma oranı %90 civarındadır.

El sanatları bakımından kadınlar kilim, halı, heybe ve çorap dokumaktadırlar. Genç kızlar oya, dantel ve kanaviçe işlemektedirler. Geçim kaynakları tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Buğday, mercimek, arpa, nohut ve fasulye yetiştirmektedirler. Bunun yanında son yıllarda modern bahçecilik yaygınlaşmış; elma, kiraz, vişne, ve armut gibi meyveler yetiştirilmiştir.

1.6.6. Bahadır Köyü

Uşak'a 45 km, Banaz'a ise 13 km. uzaklıkta Murat Dağı'nın dip eteklerinde kurulmuş bir dağ köyüdür. Kuzeyde Dümenler, batısında Samıra (Muratlı), doğusunda Alaba, güneyinde Hatipler köyleriyle çevrilidir. Murat

Dağının güney yamacında 156 hanedir. 915 nüfusu olan Aşağı mahalle, Yukarı mahalle, Dereköy mahallesi, Mezargırı mahallesi, Burgucula mahallesi, Demirciler mahallesi ve Kavesler mahallesi olmak üzere 7 mahalleden oluşmuştur.

Esas gelir kaynağı orman işçiliği olan köyde ikinci derecede gelir kaynağı hayvancılıktır. Bunun yanında diğer dağ köylerinde olduğu gibi kendi ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda buğday, arpa, nohut, haşhaş ekilmektedir.

1.6.7. Balcıdamı Köyü

Yayla özelliği gösteren köy, adeta bir Doğu Anadolu Köyü görünümündedir. Ahır dağı üzerinde kurulan Balcıdamı'nı ilk kuranlar balcılık yapmak amacıyla yerleşmişlerdir. Konum itibarıyla arıcılığa çok elverişli olan köyün adını da, "balcılık" tan aldığı söylenmektedir.

Köyün doğusunda Afyon-Sincanlı ilçesine bağlı Ulu köy ve Elvan paşa köyleri, batısında Paşacık köyü, kuzeyinde Karaköse, güneyinde Yenice köyleri ile komşudur. İlçeye uzaklığı 37 km'dir. İlkokul, 1965 yılında kurulmuştur. Köyde okuma-yazma oranı %89 'dur. Ahır Dağı üzerinde kurulmuş olduğundan iklimi serttir. 1224 metre yüksekliğinde olan Balcıdamı'nın ekonomisini genellikle hayvancılık teşkil eder.

1.6.8. Baltalı Köyü

Köye, 260 yıl öncesi üç Yörük Bey'in yerleştiği söylenmektedir. Önceleri ormanın içine yerleşen Yörükler daha sonraları Baltalı Ovasının nimetlerinden faydalanmak istemelerinden köyün şimdiki bulunduğu yere göçmüşlerdir. Köylülerin ustaca balta kullanmalarından dolayı burası Baltalı adını almıştır.

Köyün doğusunda Çamsu, batısında Eğlence, kuzeyinde Ayrancı, güneyinde Çamyuva köyleri bulunmaktadır. İlçe merkezine uzaklığı 31km.dir. Ulaşım ve haberleşme gibi alt yapısı tamamlanmış durumundadır.

1.6.9. Banaz Köyü

Banaz ilçesi Tapu Müdürlüğünde yapılan incelemelere göre bu köyün tarihinin çok eskilere dayandığı ortaya çıkarmıştır. Tapu senetlerinden de anlaşılacağı üzere köyün ilk adının Binnaz olduğu bilinmektedir. Bu tapu senetlerinden ortaya çıkan bir başka gerçek de köyün ilk sahiplerinin Tiryakiler sülalesi olduğudur. Bu sülalenin gelişip çoğalmasından sonra köyde nüfus sahibi olan Yörükoğulları, Kurtoğulları, Celepoğulları, Madanlar ve Deli İbrahimler sülalelerini görüyoruz.

Köyün adı ile ilgili bir başka söylenti de yukarıda bahsettiğimiz bu sülalelerin mal bölüşümü sırasında aile fertlerinin “Bana az, bana az düştü” diyerek köyün adının “Banaz” olarak kaldığı rivayettir. Köyün doğusunda Hatıpler, batısında Muratlı, kuzeybatısında Yeşilyurt, güneybatısında Kuşdemir, güneyinde ilçe merkezi bulunmaktadır. İlçeye uzaklığı 3km'dir. Köyün Ulaşım, haberleşme ve elektrik gibi alt yapı meseleleri tamamen halledilmiştir.

1.6.10 Büyükoturak Kasabası

Büyükoturak, 600 yıl önce çeşitli aşiretlere mensup Yörük topluluklarının kaldığı yer olarak ismini almıştır. Kasabanın tarihinin Tunç devrine kadar uzandığı düşünülmektedir. İstasyon Mahallesinde küçük bir höyük bulunmuştur. Bu yerde yapılan kazılarda tunç dönemini yansıtan seramiklerin yanı sıra Roma dönemlerine ait mermer heykel, seramik kalıntıları bulunması buranın antik dönemlere ait olduğu ve medeni bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

Büyükoturak, Uşak-Afyon-Kütahya illerinin sınırının kesiştiği bölgede yer almaktadır. Çevresinde doğuda Dumlupınar, Çiftlik, Karaköse, Batıda Düzlüce ve Halaçlar, kuzeyde Yüglük ve güneyde paşacık köyleri ile çevrilidir.

Kasaba, Murat Dağı'nın uzantısı olan çok gür ormanlarla süslenmiştir. E-23 karayolu, Afyon-İzmir demiryolu kasabanın sınırlarından geçmektedir. Oldukça yüksek (1063) rakımda bulunan kasabanın kışları sert ve soğuk geçer. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte muhtarlıkla yönetilen Büyükoturak, 1957 yılında İstasyon ve Kozviran mahallelerinin birleşmesiyle belediye kurulmuştur. Bölgedeki ilk yatılı bölge ilköğretim okuluna sahiptir.

1.6.11. Corum Köyü

Köyün kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Köy ahalisi tahminen 250 yıl önce kurulduğunu söylemektedir. Corum, doğusunda Paşacık, batısında Kaplanğı, kuzeyinde Yenice, güneyinde Düzlüce köyleri ile çevrilidir. İlçe merkezine uzaklığı 19 km' dir. Köyün ulaşım, haberleşme ve elektrik gibi alt yapı sorunları yoktur. İlkokul 1942 yılında beş derslikli olarak açılmıştır.

1.6.12. Çamsu Köyü

Çamsu Köyünün, Karaca Ahmet Dede adlı biri tarafından kurulduğu söylenmektedir. Köyün ilk kuruluş alanı, bir çiftliktir. Daha sonraki yıllarda büyük bir gelişme gösterip köy olmuştur. Köyün gelişmesinde Gediz ağalarından Dönmezoğlu Mustafa'nın büyük katkıları olmuştur. Kurtuluş Savaşı döneminde cephe yakınında olan köyün , cepheye lojistik desteğinin olduğu bilinmektedir. Eski dönemlere ait belgelerde ve köyün yaşlıların ifadelerine göre Çamsu köyünün diğer bir adı Çece'dir.f Bu köye Çece denilmesinin hikayesi ise şöyledir; Köyde yaşayan Karaca Ahmet Dede'nin harmanının çok olmasının nedeniyle oradan geçen yolcuların hayretlerini

gizleyemeyerek “Çece bak! çece bak!” demelerinden dolayı bu köyün adı “Çece” olarak kalmıştır.

1.6.13. Çiftlik Köyü

Köy, 200-250 yıllık bir geçmişe sahiptir. Yakınında bulunan Karaköse köyü ile kültürel yakınlığı ve muhafazakar yapısı dikkati çeker. Osmanlı İmparatorluğu döneminde şimdiki Çiftlik, Karaköse ve Balcıdamı Köylerinin bulunduğu arazinin mülkiyetinin “ Karagöz Paşa” namında, Bursa'ya bağlı Kütahya Sancağı'nda ikamet eden bir şahsa ait olduğu rivayet edilmektedir. Muhtemelen Çiftlik Köyü'nün bulunduğu yere Karagöz Paşa veya kahyası hayvancılık yapmak için gelir, yerleşir ve buraya çiftlik kurar. Karagöz Paşa'nın kendisinin değil de kahyasının buralara gelip çiftlik kurduğu ihtimali daha kuvvetlidir. Bugünkü köyün olduğu yerde kurulan bu çiftliğe “Karagöz Çiftliği” denilmiştir. Osmanlı dönemindeki kayıtlarda da buradaki yerleşim biriminin Karagöz Çiftliği olarak geçtiği söylenmektedir.

1.6.14. Çöğürlü Köyü

Köyün ne zaman kurulduğu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Köyün, Kavacık köyünden ayrılanların gelip yerleşmeleri ile kurulduğu söylenmektedir. Köye ilk gelenlerin ve yerleşenlerin Yörükler olduğu bilinmektedir. Rakımı 1100 m.dir. Kuzeyinde Ayvacık köyü, güney doğusunda Kavacık, güney batısında Ulupınar köyleri ile komşudur. Köyün ilçeye uzaklığı 18 km'dir. Ulaşımı, haberleşmesi ve elektriğinde bir sıkıntı yoktur. İlkokul 1964 yılında açılmıştır ve okuma – yazma oranı 90 civarındadır. Köyün kadınları kış aylarında kilim, halı, hasır ve heybe dokunmaktadır.

1.6.15. Derbent Köyü

İlçenin en eski köylerindendir. Köyün adıyla ilgili olarak yaşlıların anlattıkları değişik rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin ilkinde göre eskiden beri bu yöreden geçen kervanların, gelip geçenlerin konakladığı yer

olduğu için bu ismin verildiğidir. Diğerleri ise devlet idarecilerin bu köyde yaşayanların, devletin askerine karşı yapmış oldukları yardımdan dolayı böyle bir ismin vermiş olmasıdır. Derbent köyünün doğusunda Kızılcaören, batısında Kızılhisar, güneyinde Kızılcasöğüt ve Gedikler kuzeyinde Alak (Burhaniye) köyleri vardır. Köyün ilçeye uzaklığı 15km'dir. Köye 1946 yılında ilkokul yapılmıştır. Okuma – yazma oranı % 92 'dir.

Köyde halıcılık, kilim ve heybe dokumacılığı ileri düzeydedir. Ayrıca köyde marangozluk ve demircilik yapan sanatkârlar da mevcuttur. Köyün ekonomisinde, tahıl üretiminden olan buğday, arpa, haşhaş, susam, mercimek ve fasulye üretimi önemli bir yer tutmaktadır. Hayvancılıkta ise koyun, keçi ve sığır üretiminde son yıllarda bir artış olmuştur.

1.6.16. Dümenler Köyü

Köyün kuruluş tarihi oldukça eskidir. Bu köy kendinden önce mevcut eski bir yerleşim alanının üzerine kurulmuştur. Bir deprem sonucu yıkılmış olan bu eski tarihi köyün halkının katrancılıkla uğraştığı, toprak altından çıkan katran kazanlarından anlaşılmaktadır. Dümenler, Uşak il sınırı ile Kütahya il sınırları arasında kurulmuştur. Murat dağının güney vadisi yamaçlarındadır. Köyün, batısında Bahadır, güneyinde Alaba, doğusunda Hallaçlar ve kuzeyinde Murat dağı vardır. Dümenler köyü coğrafi yapı bakımından da zengin bir yerdedir. Köyün ortasında geçen ve Banaz çayının çıkış kollarından biri olan küçük bir akarsu köyü ikiye bölmektedir. Köyün ilçeye uzaklığı 19 km'dir. Köyün mesire ve dinlenme yerleri çoktur. Dümenler Hallaçlar yolu üzerinde "Ahababası Tekkesi" vardır.

Köyde okuma –yazma oranı %98 'dir. Köy halkı eğitim – öğretime ilgi göstermektedir. Dümenler köyünün ekonomisine tarım ve hayvancılığın yanı sıra, arıcılık da önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bu köyün saf çam balı meşhurdur. Köye elektrik 1980'li yılların başında gelmiştir.

1.6.17 Düzkişla Köyü

Göçebe Yörükler tarafından kurulan köy, 1.200 m. yüksekliğinde bir yayladır. Banaz ilçesine uzaklığı 19 km' dir. Ulaşım , haberleşme ve elektrik sıkıntısı yoktur. Düzkişla'nın güneyinde Yazıtepe, doğusunda Ahurhisar kasabası batısında Ayvacık kuzeyinde Yenice köyleri vardır. Köyde ilkokul 1948 yılında açılmıştır. Ekonomisi tamamen tarım ve hayvancılığa dayanır. Koyun, keçi gibi hayvanların yanı sıra tahıl üretiminden olan buğday, arpa, mercimek ve nohut ekimi de yapılmaktadır.

1.6.18. Düzlüce Köyü

Düzlüce köyü Banaz ilçesinin en küçük yerleşim birimlerinden biridir. Tarihi ve köyün kuruluşu ile ilgili elimizde bilgi olmamakla birlikte "Yörük köyü" olduğu bilinmektedir. İlçe merkezine uzaklığı 16 km'dir. Köyde 1943 yılından beri ilkokul vardır ve okuma yazma oranı %91 dir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılıktır. Köyde son zamanlarda seracılık ve bahçecilik gelişmiştir.

1.6.19. Gedikler Köyü

Köy, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında kurulmuştur. Konar – göçer yaşayan Türkmen boylarından bir kısmının yerleşik hayata geçerek bu köyü oluşturdukları rivayet edilmektedir. Köyde ziraata elverişli arazinin kısıtlı olması sebebiyle köy halkı çiftçilikten daha ziyade okumaya ve devlet kurumlarında çalışmaya yönelmişlerdir. Köyün ekonomisini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Köyde hububatın yanı sıra haşhaş ve pancar da yetiştirilmektedir.

1.6.20. Güllüçam Köyü

Köy, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında kurulmuştur. Konar – göçer yaşayan Türkmen boylarında bir kısmının yerleşik hayata geçerek bu köyü oluşturdukları rivayet edilmektedir. Köyde ziraata elverişli arazinin kısıtlı

olması sebebiyle köy halkı çiftçilikten daha ziyade okumaya ve devlet kurumlarında çalışmaya yönelmişlerdir. Köyün ekonomisini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Köyde hububatın yanı sıra haşhaş ve pancar da yetiştirilmektedir.

1.6.21. Gürlek Köyü

Banaz ilçesinin en eski köylerindendir. Ormanlık bir bölgede kurulmuş olan bu köyün doğusunda Küçükoturak, batısında Ovacık ve Burhaniye, kuzeyinde Kütahya il sınırı, güneyinde Yeşilyurt köyleri vardır.

Gürlek köyünün ekonomisi temel olarak diğer köylerimizde de olduğu gibi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ayrıca köyde yapılan ve bir zamanlar taşımacılıkta faydalanılan kağnı arabaları da bu köyde yapılmaktaydı.

1.6.22. Halaçlar Köyü

Bu köye ilk yerleşen Halaç adında bir Türkmen yörüşüdür. Halaçlar köyünün ilçeye uzaklığı 24 km, rakımı 1048 metredir. Köyün ulaşımı , haberleşmesi, elektrik ve telefon gibi ihtiyaçları çözülmüştür. Avrupaya çok sayıda işçi göndermiştir.

1.6.23. Hasan Köyü

Köye adını veren Hasan adındaki şahsın; Suriye, Şam dolaylarından kaçıp gelen kanun kaçağı bir yörük olduğu rivayet edilmektedir. Köyün kuzeyinde Düzlüce ve Hatipler, batısında Banaz ilçe merkezi ve Bağkonak, güneyinde Yenice ve doğusunda Kaplangı köyleri vardır. İlçe merkezine uzaklığı 10 km 'dir. Köyün; telefon, elektrik ve su sıkıntısı yoktur. Köye 1944 yılında ilkokul yapılmıştır. Köyde el sanatları ile meşgul olan insanlar vardır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa bağlıdır.

1.6.24. Hatıplar Köyü

Köyde yapılan araştırma ve kazılarda; yayık, bakraç, at, gemi gibi ve malzemelerin bulunması, buraya ilk gelenlerin göçebe yörükler olduğunu göstermektedir. Ayrıca köyün bugünkü yerinin gür ormanlarla kaplı ve otlığının bol olması ise, bölgeye göçebelerin yerleşmiş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Köyün ismi ile ilgili olarak da şöyle bir hikaye anlatılmaktadır : Köye ilk yerleşen kişiler; bilgili, konuşkan ve gittikleri köylere yol göstermişlerdir. Bu özellikler dolayısıyla çevre köylerden saygı görmüşlerdir. Bilge kişiler bir köye geldiklerinde “hatıplar” yani “bilgili kişiler” geldi diye karşılanmış, bundan dolayı köyün adı “Hatıplar” kalmıştır.

Hatıplar köyünün doğusunda Alaba ve Dümenler köyü, batısında Banaz köyü, Kuzeyinde Muratlı ve Bahadır köyleri vardır. Köyün ilçeye uzaklığı 7 km 'dir. Köye, 1953 yılında ilkokul açılmıştır. Okuma-yazma oranı %90 civarındadır. Köyde; kilim, halı ve çul (yöresel kilim) dokunmaktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

1.6.25. Kaplangı Köyü

Köyün adını; eskiden kaplanların uğrak yeri olan Balkanlık mevkiinden aldığı rivayet edilir. Köyün doğusunda Corum köy, batısında Alaba köyü, kuzeyinde Düzlüce köyü, güneyinde Hasan köyü vardır. Ankara – İzmir karayoluna 1km'dir. Afyon – İzmir demiryolu da köyün yakınından geçmektedir. Köyün Banaz ilçesine uzaklığı 15 km' dir. Köyün ulaşım ve haberleşme sıkıntısı yoktur. İlk elektriğe kavuşan köylerdendir. Köyde okuma – yazma oranı % 94' dür. 1985 yılında köyde iki ilkokul bulunmaktaydı. Ayrıca köy ahalisinin okuma öğrenmesini sağlamak için bir de köy eğitim odası mevcuttur. Kilim, halı ve çul dokunmaktadır. Bunun yanı sıra köyde marangoz ve demirci atölyeleri de vardır. Köyün ekonomisi, tarım ve hayvancılığa

dayanmaktadır. Bu yörede buğday, arpa, nohut, mercimek, fasulye, pancar ve haşhaş yetiştirildiği gibi, köyün napolyon kirazı da meşhurdur. Yurt dışında çalışan işçilerinde köy ekonomisine katkısı vardır.

1.6.26. Karacahisar Köyü

Köye gelip yerleşen Yörüklerin nereden geldiği bilinmemektedir. Köyün adının “Karacahisar” olarak verilmesi; köyün etrafının siyah ve tortulu kayalarla çevrili olmasından, kayaların hisara benzemesinden dolayıdır. Köy, ormanlık ve dağlık bir köydür. Köyün en önemli akar suyu Çokrağan suyudur. Çokrağan suyu Gediz çayının başlangıç noktasıdır. Köyün her tarafı dağlarla ve tepelerle kaplıdır, rakımı 1500 metredir. İlçeye uzaklığı 29 km'dir.

1.6.27. Karaköse Köyü

Köyün tarihiyle ilgili yapılan araştırmalara göre, Karaköse'nin tarihi 300 yıl önceye kadar gitmektedir. Rivayetlere göre, bu bölgeye ilk yerleşen halkın Ağrı – Karaköse'den göçen halk olduğudur. Ayrıca köyün eskiden Ulu yol diye anılan bir yerde kurulduğu fakat bu yerin çok ortalık bir yer olması sonucunda, köy ahalisinin şimdi esas köyün bulunduğu kuytu ve biraz daha gözden uzak yere yerleşmesiyle Karaköse köyü meydana gelmiştir.

Karaköse'nin doğusu Afyon – Sinan Paşa ilçesine bağlı Elvan Paşa ve Çalışlar köyü, batısında Paşacık köyü, kuzeyinde Çiftlik köyü, güneyinde Balcıdamı köyü vardır. Köyün rakımı 1000 m dir. İlçeye uzaklığı 31 km dir. Ankara – izmir karayoluna 3 km mesafededir. Ulaşım, haberleşme ve elektrik sorunu yoktur. İlçenin diğer köylerine göre daha muhafazakar bir yapısı vardır.

1.6.28. Kaylı Köyü

Bu köyün kuruluşuyla ilgili birçok rivayet anlatılmaktadır. Bunların ilk ve en yaygın olanı şudur; köye Bursa ve havalisinde yaşayan Kayıların gelip yerleşmesiyle köye bu ismin verilmesidir. Diğer bir rivayete göre ise; köyün ilk yerleşim yerinin kayarak harap olması sonucunda köy, kaydı ile anılmaya başlamış, daha sonra köy halkının karşı yamaca taşınmış olmasından dolayı kaydı adı belli bir süre içerisinde kaylı şekline gelmiştir.

Köyün ilçeye uzaklığı 12km'dir. İlkokul 1943 yılında açılmıştır. Kaylı köyün doğusunda Ayvacık köyü, güneyinde Ulupınar köyü, batısında Ahat köyü vardır. Köyün ulaşım , haberleşme ve elektrik gibi sorunları yoktur. Köyün ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ayrıca yurt dışında çalışan işçiler de köy ekonomisine katkı sağlamaktadır.

1.6.29. Kavacık Köyü

Köy halkının anlattıklarına göre köyün geçmişi yaklaşık 170 yıl önceye uzanmaktadır. İlk olarak Yazitepe köyünden Osman Çavuşun babası olan Molla Mustafa gelip yerleşmiş daha sonra ise Yeşilyurt köyünden Kel Ahmet, Hocalardan Halil İbrahim adındaki şahısların yerleşmesiyle de köy büyüyüp gelişmiştir.

Kavacık köyü, doğuda Davulga köyü, batıda Ulupınar köyü, güneyde Bulkaz dağı, kuzeyde Ayvacık ve Yazitepe köyleri ile komşudur. Banaz ilçe merkezine uzaklığı 1243 m'dir. Köyün ulaşım, haberleşme ve elektrik sıkıntısı yoktur. Köyde ilkokul 1965 yılında açılmıştır. Okuma yazma oranı % 90 'dır. Köyde; kilim, çul ve heybe dokunmaktadır. Köyün ekonomisine tarım ve hayvancılığın yanı sıra yörede çıkan mermer ocakları da katkı sağlamaktadır. Köydeki mermer ocaklarını, 1985 yılında Arap Emirliklerinden "Katar Cumhuriyeti" işletmiştir.

1.6.30. Kızılcaşöğüt Kasabası

Bu kasabanın tarihi yaklaşık olarak 500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Kızılcaşöğüt'ün 3 km batısında bulunan 'Arap Deresi' bu kasabanın en eski yerleşim yeridir. Kasabaya ilk olarak gelip yerleşen ailelerin, eski oturdukları bölgede eşkıya baskısından bıkararak şimdiki kasabanın içme su kuyusunun çevresini düzlük bulup, buraya yerleşmiş oldukları rivayet edilmektedir. Zamanla bu bölgede çoğalan ailelerin bazı fertleri başka yerlere yerleşmişlerdir. Bu değişik yerlerdeki aileler birbirlerini sorarken ' ağımıza bir kuyu, önümüzde bir çay ve büyük bir kızılcaşöğütün etrafında oturduklarını' söylemiş. İşte kasabanın adı bu Kızılcaşöğüt'ten gelerek daha sonraları köyün adı Kızılcaşöğüt olmuştur.

Kızılcaşöğüt kasabası, doğusunda Susuz, batısında Kırka, kuzeyinde Derbent ve Gedikler, güneyinde Erice ve Ketenlik köyleri ile komşudur. 1977 yılına kadar köy statüsünde olan Kızılcaşöğüt bu tarihten itibaren belediye konumuna yükselmiştir. Banaz ilçesine uzaklığı 24 km olup Ankara-İzmir kara yoluna 3 km mesafededir.

1.6.31. Kızılcaören Köyü

Köyün yaklaşık 300 yıl önce kurulduğu rivayet edilmektedir. Köyün ismini ilk olarak Bizanslılar Kızıl viran olarak söylemiş, daha sonra bu isim ise Kızılcaören şeklinde değiştirilmiştir. Köyde yapılan kazılarda Bizans dönemine ait paralara rastlanmış olması, köyün eski yerleşim yeri olduğunu göstermektedir.

1.6.32. Kızılhisar Köyü

Köyün adı, burada bulunan ve şimdi sadece mevki bilinen eski bir Hisar'dan gelir. Bu Hisar, bir Bizans kalesidir. Köy, adını bu Hisar'dan almasına rağmen, bir Türk köyüdür, Hristiyan nüfusun yerleşik olduğu köyler arasında değildir. Türk yerleşimi, Germiyanogullarıyla birlikte başlamıştır.

Köyün köklü ailelerinden olan Murat Paşalar ise, ailenin atası olan Murat Paşa'nın ahfadıdır. Murat Paşa, Karamanoğulları ordusunda bir kumandandır. Aile, Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğulları Devletini ortadan kaldırmasından sonra, Karaman bölgesinden göç etmiştir.

1.6.33. Kuşdemir Köyü

Rivayete göre, bu yöreye yerleşenler yörük göçebeleridir. Orman içerisine kurulmuş bir köydür. Köye bağlı kükürtlü mezarası vardır. Bu yerde yapılan incelemelerde kalitesi yüksek kükürt rezervlerine rastlanmıştır. Bu kükürt ocaklarının etkin bir şekilde faydalanılmaktadır. Köy doğusunda Banaz köyü, batısında Kızılcaören köyü, kuzeyinde Burhaniye ve Yeşilyurt köyleri, güneyinde ilçe merkezi ile komşudur.

Köyün ilçe merkezine uzaklığı 3 km, rakımı 1000 metredir. Ulaşım, haberleşme ve diğer alt yapısında köyün bir sıkıntısı yoktur. Köye ilkokul 1945 yılında açılmıştır. Okuma - yazma oranı% 92 'dir. El sanatları olarak da köy kadınlarının küçük dokuma tezgahlarında dokudukları kilim, halı, seccade ve çul ilk sırada yer almaktadır. Köyün ekonomisi tamamen tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bunun yanı sıra bağ ve bahçelerde kiraz, vişne, elma ve armut da yetiştirilmektedir.

1.6.34. Küçükler Köyü

Küçükler, Murat dağının eteklerine kurulmuştur ve bir yayla görünümü arz etmektedir. Köyün doğusunda Çamsu köyü, kuzeybatısında Yukarı Karacahisar köyü, batıda Baltalı ve Ayrancı köyleri, güneyde Ovacık köyü, ile komşudur. İlçe merkezine uzaklığı 28 km'dir. Köy yerleşim olarak yüksek bir alanda kurulmuş olmasına rağmen ulaşım, haberleşme ve elektrik problemi yaşanmamaktadır.

1.6.35. Küçükoturak Köyü

Köye ilk yerleşenler göçebe yörüklerdir. Bu göçebe Yörüklerin Büyükoturak'da yaşayanlarla da akraba oldukları hatta o köyden ayrılan ailelerin bu köyü kurduğu rivayet edilmektedir. Büyükoturak köyünün doğusunda Muratlı köyü, batısında Dereköy, güneyinde, Yeşilyurt köyü, kuzeyinde Gürlek köyü vardır. Köyün; Banaz ilçe merkezine uzaklığı 14 km'dir.

1.6.36. Muratlı Köyü

Köye ilk yerleşenlerin, Koca Mehmet ve Köse adlı iki yörük kardeşi olduğu söylenmektedir. Bu aileye "Samıra" Yörükleri denilmiş bu yüzden de köyün adı uzun bir süre Samıra şeklinde anılmıştır. Daha sonraki zamanlarda köye bir çok yörük gelip yerleşmiştir. Köy, Murat Dağı'nın eteğinde olduğu için adı değiştirilmiştir. Muratlı Köyü'nün, güneyinde Banaz, güneybatısında Yeşilyurt köyü vardır. Muratlı köyünün Banaz ilçe merkezine uzaklığı 12 km'dir. Köye ilkokul ,1947 yılında açılmıştır. Okuma yazma oranı %90 civarındadır. Köyde; kilim, halı, seccade ve çul dokunmaktadır. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan köye , yurt dışında çalışan işçilerin ekonomik olarak katkısı olmaktadır.

1.6.37. Ovacık Köyü

Bölgeye gelen Türkmen boyuna mensup ailelerin küçük bir ovaya yerleşmelerinden dolayı bu köye Ovacık denildiği köy halkı tarafından anlatılmaktadır. Ovacık Köyü ; doğuda Burhaniye köyü, batıda Çamyuva ve Baltalı köyü, kuzeyde Çamsu ve Gürlek köyleri, güneyde Uşak il sınırı ile çevrilidir. İlçe merkezine uzaklığı 24 km'dir.

Köyde ; ulaşım, haberleşme hususunda alt yapı sıkıntısı bulunmamaktadır. İlkokul 1946 yılında köye açılmıştır. Okuma – yazma oranı % 90 civarındadır. Köyde küçük tezgahlarda kilim, çul ve heybe dokunmaktadır.

1.6.38. Öksüz Köyü

Rivayete göre; köy, 250-300 yıl önce kurulmuştur. Bu bölgeye gelen iki öksüz kardeşin, ilk olarak köye yakın bir yerde bulunan Höyük mevkiine yerleştikleri ve daha sonra bu Höyük denilen mevkiden ayrılarak şimdiki köyün olduğu yere iskan oldukları söylenmektedir. Öksüz köyünün doğusunda Güllüçam köyü, kuzeyinde Kızılcaören ve Gedikler köyü, batısında Kızılcaşöğüt kasabası, güneyinde Susuz köyü vardır. Köyün İlçe merkezinden uzaklığı 10 km. rakımı 800 metredir.

Öksüz köyünün ulaşım ve haberleşme sorunu yoktur. Yolu asfalttır. Köyde ilkokul 1942 yılında açılmıştır. Okuma –yazma oranı %93'tür. El sanatlarından kilim, seccade, çul, hasır ve heybe dokunmaktadır. Ayrıca köyde marangoz ve demirci atölyeleri de vardır. Ekonomisi tarım, bağ, bahçe ve hayvancılıktır. Köyde kümes hayvancılığı da son zamanlarda gelişme göstermiştir. Özellikle; kaz ve ördek çok sayıda yetiştirilmektedir.

1.6.39. Paşacık Köyü

Köyün yaklaşık olarak 350-400 yıl önce kurulduğu söylenmektedir. Köyün adına "Paşacık" denilmesinin sebebi köylüler tarafından şöyle anlatılmaktadır: Köy eskiden Karapınar mevkiinde kurulmuştur. Çünkü burası ana yoldan uzak ve otlak yeri daha boldur. Zamanla buraya yerleşmiş olan aileler bu bölgeden ayrılarak köyün şimdiki kurulduğu yere iskan olduğu söylenir. Köye ilk yerleşen kişinin adının Paşacık olması nedeniyle bu köye Paşacık denildiği rivayet olunur. Köy, doğusundan Balcıdamı ve Karaköse köyleri, kuzey doğusunda Çiftlik köyü, kuzeyinde Büyükturak, batısında Corum köyü, güneyinde Yenice köyleriyle komşudur.

Köyün rakımı 1050 metre, ilçeye uzaklığı 29 km'dir. İlkokul, 1925 yılında açılmıştır. Okuma – yazma oranı %93 'tür. Köyde kilim, halı, çul, dokunmaktadır. Ayrıca marangozluk ve demircilik yapan kişiler de

bulunmaktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Son yıllarda arıcılık da yapılmaktadır.

1.6.40. Reşadiye Köyü

Reşadiye köyü, Romanya'dan gelen göçmenlerin iskan edilmeleri amacıyla 1893 yılında kurulmuştur. Köy, zaman içinde gerek devletin sosyal hizmetlerinin yeterli şekilde ulaşmaması gerekse yaşam seviyenin düşük olmasından dolayı başka bölgelere göç başlamıştır. Bu yüzden köyün nüfusu azdır. Reşadiye'nin doğusunda Düzkişla, batısında Kaylı köyü, kuzeyinde Şaban köyü ve Yenice köyleri, güneyinde Ayvacık köyü vardır.

Köyün ilçeye uzaklığı 16 km'dir. köyde ulaşım, haberleşme gibi sıkıntılar yoktur. 1968 yılında ilkokul açılmış olup, okuma- yazma oranı %95'tir. El sanatı olarak sadece kilim dokunmaktadır. Ekonomik olarak fakir bir köydür. Tarım ve hayvancılık köyün başlıca geçim kaynaklarıdır. Ayrıca kendi çabalarıyla meşe odunundan kok kömürü yapmaktadırlar.

1.6.41. Susuz Köyü

Banaz ilçesine bağlı en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Susuz köyünün tarihi geçmişisi çok eskilere dayanmaktadır. Köyde anlatılan rivayetlere göre köy M.S. 1400 yıllarında kurulmuştur.

Köye Susuz denilmesini hikayesi ise şöyledir: Bitlis'in Susuz Kürtlerin den Hacı İbrahim Ağa, Bekir Ağa ve İbrahim Ağa'nın oğlu Ömer Ağa bu günkü Susuz'un olduğu yere göç edip, çadır kurarak yerleşmiştir. Zamanla bu aileye "Susuz Efesi" namıyla bölgede nam salmıştır. Sonraki dönemlerde bu köye değişik yörelerden gelen ailelerin yerleşimiyle köyün nüfusu hızla artmıştır.

1.6.42. Şaban Köyü

Köy tahminen 350 yıl önce kurulmuştur, bir aşiret reisi olan Yörük Şaban tarafından kurulmuştur. Bu kişinin isminden dolayı da köye “Şaban” ismi verilmiştir. Köy içerisinde yapılan incelemelerde Bizanslılar tarafından yapıldığı anlaşılan bir çeşmenin kitabesi de bulunmaktadır. Köy, doğusunda Yenice köyü, batısında Güllüçam köyü, kuzeyinde Hasan köyü, güneyinde Kaylı köyü ile komşu bir orman köyüdür.

Köyün ilçe merkezine uzaklığı 9 km'dir. Köyde ilköğretim 1944 yılında açılmıştır. Okuma yazma oranı %93 tür. Köyde halıcılık oldukça gelişmiştir. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

1.6.43. Ulupınar Köyü

Banaz ilçesinin en eski köylerindendir. Köy adını efsanelere konu olmuş tarihi bir çeşmeden almaktadır. Köyün doğusunda Çöğürtlü ve Kavacık köyleri, kuzeyinde Kaylı köyü, kuzeybatısında Ahat köyü, kuzeydoğusunda Ayvacık köyü, güneyinde Özbeyli köyü vardır. Köyün ilçe merkezine uzaklığı 18 km'dir. köyde ulaşım ve haberleşme gibi alt yapı ile ilgili sıkıntılar yoktur. Köyün ekonomik gücü tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ulupınar köyünde son yıllarda üretilen mermer köyün ekonomik çehresini büyük ölçüde değiştirmiştir.

1.6.44. Yazıtepe Köyü

Yazı tepe eski ismiyle (Dola köy) ismi, ve kuruluşu hakkında çok sağlıklı olmamakla birlikte bazı bilgiler vardır. Köy, Bizans ve Roma dönemlerinde yerleşim yerleri olarak kullanılmıştır. Eski kalıntılar bu tezi doğrular vaziyettedir. İsmi eski kazası olan Sandıklı'ya uzak olduğundan Dolay köy yani uzak köy manasına gelen ismi koydukları söylenmektedir. Daha sonra köyün ismi biraz daha kısaltılarak Dolaköy olmuştur. Cumhuriyetle birlikte köylerin ismi değişirken bu köyünde ismi Yazıtepe olmuştur. Yazıtepe

oluşunun sebebi ise “Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk ve silah arkadaşları köyün bir tepesinde Karargah kurup savaş planları yapmış olmasındandır.

Yazı tepe köyü Banaz’a 18 km. uzaklıkta bir köydür. Köyün güneyinde Sandıklı’ya bağlı Reşadiye ve Davulga köyü batısında Ayvacık, Çöğürlü ve Kavacık kuzeyinde Düz kışla doğusunda ise Ahurhisar kasabası yer almaktadır.

1.6.45 Yenice Köyü

Köyün kuruluş tarihi oldukça yenidir. Yenice köyünün ilk yerleşik ahalisi, iki yörük ailesidir. Bölgeye yerleşen bu Yörük Türkmen ailelerinin Gaçar Yörükleri olduğu rivayet edilmektedir. Köyün kurulduğu arazi tamamen ormanlık, dağlık ve engebeli bir yerdir. Köy doğuda Balcıdamı köyü ve ahır dağı, batıda Şaban köyü kuzeyde Kaplangı ve Corum köyleri güneyde Reşadiye ve Düzkışla köyleri ile çevrilidir. Köyün rakımı 1200 metre, ilçeye uzaklığı 16 km’dir. Ulaşım ve haberleşme sıkıntısı yoktur.

1.6.46. Yeşilyurt Köyü

Köyde yapılan arkeolojik kazılarda bu bölgenin çok eski zamanlardan beri yerleşim yeri olarak kullanıldığını göstermektedir. Kazılarda çıkartılan tabletlere ve belgelere göre bu köy, eski dönemlerde belli bir süre Doğu Roma devletinin hâkimiyeti altında kalmıştır. Köydeki kazılarda çıkartılan eserlerin çoğunda horoz resmi bulunmaktadır. Köy Türk hâkimiyetine geçtikten sonra “Holos” adını almış zamanla “Holuz” olmuş ve cumhuriyetle birlikte Yeşilyurt olmuştur.

Köyün doğusunda Muratlı köyü, Batısında Burhaniye köyü, Güneyinde Kuşdemir köyü vardır. Köyün ilçe merkezine uzaklığı 10 km dir. Köyde Selçuklular döneminden kaldığı bilinen tarihi bir camii vardır. Bu camiinin mimarisi tipik bir selçuklu özelliği taşımaktadır. Camiinin içi ahşap oymacılığı

ile süslemeleri ile kaplıdır. Bu tarihi camii 1988 yılında İzmir kültür varlıklarını koruma kurulu tarafından koruma altına alınmıştır.

1.7 Banaz'ın Coğrafi Yapısı¹²

Banaz, Ege Bölgesini İç Anadoluya bağlayan İç Batı Anadolu eşiğinde önemli bir yol kavşağı üzerinde bulunmaktadır. 38°12 dakika ve 39°50 dakika kuzey enlemleri ile 28°48 dakika ve 29°57 dakika doğu boylamları arasında bulunur. Denizden yüksekliği 914 m, denize uzaklığı 262 km. dir. Yüzölçümü,1.063 kilometre karedir. Kuzeyde Kütahya'nın Altıntaş ve Gediz ilçeleri, doğuda Afyon'un Sinanpaşa ilçesi, güneydoğu ve güneyde Sandıklı, güney batıda Sivaslı batıda ise Uşak ile çevrilidir.

İdari bakımdan bağlı olduğu Uşak'a uzaklığı 30 km, Afyon il merkezine uzaklığı 80 km.dir.

Banaz ulaşım imkanları açısından çok elverişli bir konumdadır. Ege bölgesini İç Anadolu'ya bağlayan ulaşım yolları üzerindedir. Kral yolunun Banaz'dan geçmesi buranın eski çağlardan beri önemli bir ulaşım merkezi olduğunu kanıtlar. 2 kasaba, 45 köy, 10 mezra ile 1.036 km² alan kaplayan Banaz, ülke nüfusunun yüzde 0.14'ünü oluşturmaktadır.

1.8 Jeolojik Özellikler

Menderes masifinin kenarında bulunan Uşak ilinde, birbirinden farklı dönemlerde oluşmuş pek çok arazi tipine rastlanmaktadır. Arazinin temelinde paleozoik araziler gelmektedir. Bunlar da şistler ve kalkerlerden oluşmaktadır. Banaz Çayı'nın doğusunda bulunan Bulgaz Dağı'nda temel kısımların mikaşist, dolomit ve kuvarsitlerden oluştuğu görülmektedir. Temel eski metamorfiklerden oluşan dağda, paleozoik formasyon kesintilerine

---

¹² Nilüfer KARAGÜR, Ş.N.S.Anadolu Lisesi Coğrafya Öğretmeni

rastlanmaktadır. Banaz Çayı'nın doğusunda aşınmış olan Menderes masifinde kuvarsitler ortaya çıkmıştır.

Banaz Çayı'nın batı kesimindeki fosillerden buranın Üst Miyosen yaşında konglomeralardan oluştuğu görülmektedir. Banaz çevresinde Pliyosen formasyonları da görülmekte iken Murat Dağı'nın güneyinde ise Mesozoyik kalkerlerin üzerinde neojen konglomeralara rastlanmaktadır.

Gediz Vadisi boyunca kuzeydoğu-güneybatı yönlü faylara da rastlanırken, bu faylardan zaman zaman çevreye sıcak su kaynakları da çıkmaktadır. Banaz çevresinde 7 km, kuzeydoğuda sıcaklığı 64°C civarında bulunan, saniyede 35 lt. debisi olan Hamamboğazı, aynı fay hattı üzerinde Gedikler ve Kızılcaören kaplıcaları da bulunmaktadır.

1.9 Yeryüzü Şekilleri

Genel olarak incelendiğinde ilçenin dalgalı bir görünüme sahip olduğu görülmektedir. Kuzey ve doğu kesimleri dağlık olan ilçenin güneyi ise ovalarla kaplıdır. İlçenin en önemli dağı Murat Dağı'dır. Murat Dağı oldukça zengin ve gür bitki örtüsüne sahiptir. Dağın zirvesini 2.309 metre yükseklikteki Kartaltepe oluşturmaktadır. Ancak bu zirve Kütahya sınırındadır. Banaz sınırlarında ortalama yükselti 1.500 metre civarındadır.

İlçede Banaz Çayı'nın parçaladığı platolar geniş yer tutar. Bu dalgalı arazilerde step bitki örtüsü ve otlaklar yer almaktadır ki buralarda hayvancılık yapılır. Bu ovalar il yüzölçümünün yüzde 5.5'ini kaplamaktadır, Bu ovalar Banaz Çayı'nın taşıdığı alüvyonlarla kaplı olduğu içinde oldukça verimlidir.

1.10 Doğal Güzellikler ve Mesire Yerleri

1.10.1 Murat Dağı

Banaz'ın kuzeyini kaplayan Murat Dağı'nın en yüksek yeri 2.312 metredir. Bir kısmı Kütahya il sınırları içinde kalan sıcak ve soğuk su kaynaklarının bulunduğu, bungalov, çadır, av turizminin yapılageldiği, Kızılay

gençlik kampının bulunduğu, kış sporlarının yapılabilecek potansiyeli ile ormanlık, doğal güzelliği olan alandır.

1.10.2 Evrendede Mesire Yeri

Banaz'a 4 km. uzaklıkta, Kapıdağ serisinin Evrendede mevkiinde bulunan, Uşak ve Banaz halkının piknik ihtiyacını karşılayan mesire yeri 1.5 hektar alanı kaplamaktadır. Doğal bitki örtüsü olarak karaçam, kızıl çamlar ile kaplı bulunan Evrendede'de ilçe orman işletmesi halkın ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde ızgaralı ocaklar, tahtadan masalar, kanepeler, voleybol alanı, yüzme havuzu, bir de restoran bulunan mesire yerine gidiş geliş kolaylıkla sağlanabilmektedir.

1.10.3 Anıt Ağaç

İlçenin Bahadır Köyü, Tepedelen mevkiinin 2 km. üst tarafında yamacın zirvesinde (1870m.)bulunan karaçamın; boyu:11m., çapı: 3.05 m. dir. Yaşı 500-1000 yıl olduğu hesaplanmıştır.

8 kişinin kollarıyla ancak gövdesini sarabildiği çam ağacı Orman Bakanlığı'nca 'ANIT AĞAÇ' olarak tescil edilmiş ve koruma altına alınmıştır. Dünyanın en yaşlı karaçamı olarak kayda geçen "Anıt Ağaç" doğa harikalarından biridir.

1.10.4 Çokrağan Mesire Yeri

Banaz'ın yukarı Karacahisar Köyü sınırları içinde bulunan bu yer, Çokrağan Deresi'nin koruduğu çamlığın etkisiyle en iyi mesireliklerden birisi durumundadır. Gediz Irmağı'nın kaynağını oluşturan, Banaz'ın içme suyu doğal kaynağı Çokrağan bir dağın eteğindeki kayalar arasından adeta fışkırmakta, soğuk, zengin, temiz bir kaynak halinde akmaktadır.

1.10.5 Çatalçam Mesire Yeri

Ankara-İzmir E 96 karayolu üzerinde Banaz'a 6 km uzaklıktadır. Orman Bölge Müdürlüğü'nce düzenlenmiş, sabit ahşap masalar, ızgara ve ocaklar, düzenli yapılmış çeşmeler, çocuk oyun sahalarıyla özellikle karayolunda seyahat edenlere hizmet veren yeşillik bir dinlence yeridir.

1.10.6 Tepedelen Mesire Yeri

Murat Dağı'nın eteklerinde Banaz'a 23 km uzaklıkta, özellikle çam ağaçlarıyla kaplı yemyeşil serin bir yayladır. Serin, sindirimi kolaylaştırıcı memba suyu, iştah açıcı saf oksijeni ve manzarasıyla görülmeye değerdir.

1.10.7 Hamamboğazı Mesire ve Kaplıca Alanı

Banaz'a 7 km uzaklıkta Ankara-İzmir karayolu kenarındadır. Afyon-İzmir demiryolu yanından geçmektedir. Güney ve doğusu çam ormanları ve pınar makileri ile kaplıdır. Kaplıcada Gazoz, "Sarı Kız" ve "Kara Kız" denilen üç ayrı su bulunmaktadır. Gazoz, kükürt, demir, diğer şifalı maden ve mineralleri içermekte; Sarı Kız, kükürtlü ve ılık, Kara Kız, orta sıcaklıktadır. Toplam debi 80 lt.-sn. olup sıcaklık 80°C dir.

İstanbul Üniversitesi Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yapılan analizlere göre, hareket sistemi, kronik romatizmalar, rehabilitasyon gerektiren nöroloji hastalıklarına banyo kürü şeklinde iyi gelmektedir.

İlçe belediyesi tarafından kiralanıp çevre düzenlemesi yapılarak, halkın yararlanacağı şekilde mesire yeri ve termal kaplıca alanında hizmete sunulmuştur. Deniz seviyesinden 1.047 m. yükseklikte olan kaplıcanın 4 su kaynağı bulunmaktadır.

Ekşi Su: 18°C sıcaklıktaki kaynak suyu, sodyum, magnezyum, kalsiyum içerikli olup, mide, bağırsak ve safra kesesi hastalıklarına yararlı olmaktadır.

Sarıköz Ilıcası: Kaynak suyunun sıcaklığı 37°C'dir. Sodyum, kalsiyum, magnezyum ve karbonat içeren kaynak suları, banyo uygulamasıyla, romatizma ve cilt hastalıkları tedavisinde kullanılmaktadır.

Karakazan Suyu: 37°C ve pH değeri 5.9 olan kaynak suları, kükürt, sülfat, kalsiyum ve karbonat içermekte olup, romatizma ve cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılmaktadır.

1.10.8 Gedikler Kaplıcası

Banaz'a 7 km uzaklıkta, Gedikler Köyü arazisi içinde, kükürtlü sıcak su olarak çıkmaktadır. Kaplıca suyunun deri hastalıklarına iyi geldiği belirtilmektedir. Yöre köylerince sıkça ziyaret edilen alan, yeterli çevre düzenlemesi yapıldığı takdirde daha da faydalı hizmet verebilecektir.

1.10.9 Yalancidere Piknik Alanı

Banaz'a 8 km uzaklıkta, Uşak Seramik Fabrikası'nın yanından ulaşılan piknik yeri yemyeşil, doğayla baş başa kalınabilecek bir piknik alanıdır. Ancak çevre düzenlemesinin olmaması biraz olumsuz görünse de, manzarası ve doğal akarsuyu ile dinlendirici bir alandır.

1.11 Sosyal, Kültürel Yapı¹³

1.11.1 Kültürel yapı

Banaz halkı geleneklerine bağlıdır. Asker uğurlama, asker yemeği, düğünler, cenaze merasimleri, bayramlar birlik ve beraberlik içersinde yapılır.

1.11.2 Evlenme adetleri

İlçede evlilik eskiden görücü usulü ile olurdu. İlçedeki görücü üsulü evlilik şu şekilde olurdu:Beğenilen gelin adayı kızın evine, oğlan tarafı münasip kişilerle birlikte dünür gider. "Allah'ın emri, Peygamberin kavli" ile kız

---

¹³ Süleyman DİLSİZ

istemeye geldiklerini belirtirler. Kız tarafı düşünmek araştırmak ve danışmak için süre ister. Oğlan tarafının daha sonraki ziyaretlerinde uygun bulunursa söz kesilir. Buna “*yazma verme*” denir. Kız tarafından hazırlanmış, oyalanmış bir yazma veya mendil, bunun yanında gömlek de olabilir, oğlan tarafına verilir. Nişan konur. Bir süre sonra nişan töreni yapılır. Oğlan evinden kız evine sini gider. Bu merasimde sinilere börek, tatlı ve çerezler konur ve kızlar bu sinileri kafalarının üzerinde topluca kız evine götürürler. Bu çerezler ve yiyecekler kız evinde aile ve akrabalarla birlikte yeniler. Bir süre sonra da bu sininin karşılığı oğlan evine götürülür.

Düğün sırasında kızın “kardeşliği”, oğlanın da “sağdııcı” olur. Düğün Perşembe günü gelin kıza kına yakılması ile başlar. Cuma günü oğlan evinde yemekler hazırlanır ve akşamına eğlence yapılır. Cumartesi günü kız evine çeyiz serilir. Kızın hazırlamış olduğu çeyizler sergilenir. Cumartesi günü akşamüzeri ikindi vakti kına kağnısı merasimi ile bu eşyalar ve çeyizler oğlan evine getirilerek gelinin evi akraba ve arkadaşlarıyla birlikte döşenir. Cumartesi öğleyin herkese oğlan evinde yemek verilir. Yakın akraba ve dışarıdan gelen misafirlere de her öğün yemek verilir.

Cumartesi akşamüzeri köy kuyusuna gelin kız ve arkadaşları, topluca gidip oradan su getirirler. Buraya su getirmeye giden kızların kuyunun yanındaki köprüden geçmesiyle nasiplerinin açıldığı da söylenir.

Akşam yemeğinden sonra kız evinin önünde eğlence yapılır. Bu eğlenceye herkes katılır. Eğlence bittikten sonra kadınlar da kız evinde kına gecesi yaparlar, kına yakarlar. Daha sonra buradan topluca oğlan evine gidilir ve burada eğlenceye devam edilir. Oğlan evinin kapısına gelindiğinde damat kapıyı kilitler ve kapıyı türkü söyletmeden açmaz. Buraya gelen topluluk türkü söyledikten sonra kapı açılır oğlan evine gidilirken kızın yakın akrabalarından bir kadın erkek giysileri giyer ve erkek kılığına girer. Eline aldığı pişirgeç ile damadı, dövmeye çalışır.

Pazar günü gelin alma merasimi olur. Sabahtan gelin hazırlıkları yapılır, damat da tıraşını olur elbiselerini giyer. O gün eğlence gene devam eder. Davullar, zurnalar o gün oğlan evinde çalar. İkinci ezanından sonra kız evine konvoyla gelin almaya gelinir. Gelin alınmadan önce yakın akrabalar geline ellerini öptürürler ve geline para verirler. Oğlan kardeşleri ve babası gelinin kuşağını bağlarlar ve ayakkabılarını giydirebilirler ve gelin arabasına bindirirler. Oğlan tarafı kız tarafına teşekkür edip vedalaşır. Gelin konvoyu musalla taşının ve camilerin önünden dolaştırılıp, oğlan evine gelir. Gelin kaynana tarafından kendisine bir hediye verilmeyince arabadan inmez. Kaynana da gelinine herkesin huzurunda bir hediye bağışlar. Bu hediye genellikle inek olur. Daha sonra gelin ve damat arabadan inip tekbir ve dualarla odalarına giderler ve burada önceden hazırlanmış olan lokumu birbirlerine ikram ederler.

1.11.3 Sünnet Törenleri

Sünnet düğünü için önceden hazırlıklar yapılır. Ev temizlenir, badana yapılır, düzenlenir. Davetiyeler dağıtılır. Sünnet yapılmadan bir gün önce akşam eğlenti yapılır. Bu eğlence düzenlenir. Eğlence sonunda sünnet çocuğuna kına yakılır.

Ertesi günü mevlüt okunur ve sünnet için konvoy düzenlenir. Sünnet çocuğu konvoy ile kasaba içerisinde dolaştırılır. Bu gezintinin bitiminde çocuk sünnet edilir. Yakın akrabalar ve davetliler tarafından çocuğa hediyeler verilir. Yemek yenilerek tören tamamlanmış olur.

1.11.4 Asker Uğurlama

Asker uğurlama da görkemli merasimle yapılır. Askerlik çağına gelen gençlerimiz, bir yıl önce askere giden ağabeylerinden devir teslim alımı yaparak askerlik çağına girmiş olurlar. Bir yıl boyunca belirli günlerde bu

gençlerimiz kendilerine tahsis edilmiş olan odada toplanarak “sohbet” dediğimiz eğlenceleri yaparlar.

Askere gideceklerine iki ay kala her asker adayının evinin önünde yemekli ve çalgılı eğlence tertiplenir. Bu eğlencelere bütün askere gidecek gençlerin anne ve babaları, akrabaları katılır. Askere gitmelerine birkaç gün kala ise askerler için köy halkının katılımı ile asker uğurlama merasimi yapılır. Burada askere uğurlama duası yapılır ve daha sonra askere giden gençler bütün köy halkı ile vedalaşır .

1.11.5 Hacı Uğurlama

Hacca gidecek kişiler önceden bilinir. Onlara yakın akrabaları tarafından bir iki ay öncesinden yemek davetleri verilir. Hacı adayları yolcu olacakları zaman dua yapılarak uğurlanır.

Hacdan dönüşte ise getirmiş oldukları hediyeleri eş dost ve akrabalarına dağıtırlar. Bir süre sonra ise hacı pilavı denilen yemeği düzenleyerek hac ibadetini tamamlamış olurlar. Hacı pilavı yapmak adettendir.

1.11.6 Ölüm Adetleri

Hasta sahibi hastanın ağırlaşmasından sonra Kur'an okumayı biliyorsa okur. Bilmiyorsa bilen bir kişi çağrılır ve okutturulur. Hastaya su verilir. Bu su verme aynı zamanda hastayla helalleşme anlamına da gelir. Hasta öleceği zaman sağ yanına çevrilir. Hasta ruhunu teslim etmeden önce yakınları tarafından temizlenir. Hasta ruhunu teslim ettikten sonra elbiseleri çıkarılır, üstüne temiz, beyaz bir çarşaf örtülür. Elleri yana uzatılır, gözleri açıksa kapatılır ve çenesi çekilir, ayak parmak uçlarından birbirine bağlanır. Gece ölmüşse sabah beklenir. İkindiden sonra ve akşam ölü toprağa verilmez. Hasta şişmesin diye bulunduğu odaya kimse alınmaz ve soğutulması için gerekli tedbirler alınır. Uzaktaki akrabalarına haberler verilir ve onların

gelmeleri beklenir. Daha sonra ölen kişinin öldüğünün duyurulması için selah verilir. Kişi kendi evinin önünde yıkanır. Kazanlarla su ısıtılır ve bu suyun ılık olmasına özen gösterilir. Genellikle cenazeler imam tarafından yıkanır.

İmam yıkamasını tamamladıktan sonra cenazenin yakınları kalan suyu birer tas cenazeye dökerler. Yıkama işinden sonra cenaze imam tarafından kefenlenip sala konulur. Burada yakın akrabaları ile helalleştirildikten sonra musalla taşına götürülür ve burada cenaze namazı kılınır. Cenaze götürülürken salın önünden girilir ve üç adım sonra arkasına geçilir. Cenaze evden gittikten sonra arkasından orada bulunan çocuklara helva, lokum vb. dağıtılır. Buradan topluca mezarlığa gidilir ve önceden hazırlanmış mezara defnedilir. Mezara herkes birkaç kürek toprak atar. Defin işinden sonra imam tarafından cenaze için dua edilir ve cenazenin yakınlarına baş sağlığı dilendikten sonra mezarın yanında imamdaki başka kimse kalmaz. İmam burada cenazeye telkin verir.

Ölenin cenaze yakınları tekrar cenaze evine gelirler ve burada yemek yerler. Akşamına ve beş on güne kadar cenaze evine yakınları tarafından yemekler götürülerek yenir. Buna “*erene gitme*” denir. Böylece cenaze evinin üzüntüsü hafifletilmiş olur. Ölenin bir hafta sonra yedinci gün mevlidi okutulur. Elli iki gün sonra da burun duası yapılır. Bu gün herkese yemek verilir. Cenazenin elbiseleri fakirlere dağıtılır. Sağlığında hazırlatmış olduğu kilim (evde dokunan kilim) camiye bağışlanır. Hatıra olması açısından birkaç eşyası saklanır.

1.12 Gelenek ve İnanışlar ¹⁴

Banaz’da eski zamanlardan beri yerleşmiş olan, nesilden nesile geçerek gelen ve topluluğun üyeleri arasında ortak ve özel bir ruh oluşturan gelenekleri vardır. Zamanla bu gelenekler basın-yayın organların etkisi ve

---

¹⁴ Cuma ŞAHİN

toplumsal gelişmeye bağlı olmakla birlikte kısmen varlıklarını devam ettirmektedirler.

Çoğu zaman dini inançlarla içiçe olan bu gelenek ve göreneklerde hurafeler de bulunmaktadır. Banaz ilçe ve köylerinde halen yaşamakta olan gelenek ve göreneklerden bazıları şunlardır; bir evde yolcu veya gelin çıkınca, bunların hemen ardından ev süpürülmez, temizliğe başlanmaz. Aksi hareket edilirse, gidenlerin bir daha geri gelmeyeceği, süpürölüp gideceğine inanılır. Yalnız evden bir yolcu çıkınca arkasından, kapı eşiğine su dökmek yaygın bir inanç halindedir; “Su gibi akıp gelsin”, “yoluna bir engel mani çıkmasın inancı ile bu inanışlar devam etmektedir.

Salı ve Cuma günleri çamaşır yıkanmaz. Salı ve Cumartesi günleri tırnak kesilmez, saç taranmaz. Hiç sebep yokken veya kaza ile çam bardak veyahut sırçadan bir şeyin kırılması uğursuzluk alameti sayılır. Gün doğmadan kalmak insana uğur getirir, insan gün doğmadan su doldurur ve kapıyı aralık bırakırsa rızklı olacağına inanılır.

Birinin elinden bıçak veya kesici bir alet almak uğursuzluğa yorumlanır. Bunun gibi birinin elinden sabun almakta uğursuzluk sayılır. Mahalle ve sokak aralarında, yoldan geçen bir erkeğin önünden geçmez , eğer erkek uzakta ise kadın kenarda bekler, geçen erkeğe yol verir, sonra yoluna devam eder.

Uyurken çocuk öpülmez, öpülürse nazar degeceğine inanılır. Loğusa kadınlar kırk gün evden dışarı çıkmaz, çıkar ise kırk basacağına inanılır. “Kırk basması” (sağlık ve ruhi dengesinin bozulması) mahalli bir değışle şeytan ilişkisi demektir.

Uşakta eskiden demirci, tabak, terzi, berber, ayakkabıcı, bakkal ve benzeri esnaf kuruluşlarının haftada bir yaptıkları “yaren sohbetleri” olurdu. Bugün bazı esnafların hala devam ettirdikleri bu sohbetler yazın kırdada,

subaşılarında kışında evlerde geceleri sazlı olmaktadır. Fakat bu tarzda sohbetler her yıl azalmaktadır ve modern hayatın gereklerine uyulmaktadır.

Yanmakta olan kor'un üzerine su serpilmez; şeytan çarpacağına inanılır. Ezan okunurken köpeğin uluması hayra alamet değildir. Hangi hanenin (evin) bacasında baykuş öterse o haneden veya yakınlarından birinin öleceği zannedilir.

Gün batımından sonra eve tuz ve acı yiyecek madde getirilmez, o eve acı gireceği varsayılır.

Dünürçülüğe giderken soğuk yiyecek ve içecek götürülmez işin başında araya soğukluk girmesin diye, sıcak ve tatlı götürülüp yenilir ki, yenilince sıcaklık olsun, tatlılık olsun.

Bazı yörelerde kız istemeye gidildiğinde süt içilir. Kızın ve oğlanın bahtı ak olsun kara gün görmesinler diye.

Geceleyn sakız çiğnenmez sebebi ölü eti çiğnenildiği düşünülür. Geceye sarkan iş tamamlanmadan bırakılır, sabahın şerri akşamın hayrından iyi olur derler, gece işi böce (böcek) işi derler, işin olumsuz sonuçlanacağı kanâti yaygındır.

Bazı yörelerde tohum saçımı, ekin ekimi zamanında tarlaya nar götürülüp yenilir; mahsuller nar tanesi gibi olsun diye (dolgun ve kırmızı).

Bazı köylerde fefene diye bir araya gelip, kadayıf ve tavuk pişirilir birlikte yenilip içilir Amaç; zengin fakir ayrımı yapmadan birlikteliği sağlamak ve darğın kırğın olanları barıştırmaktır.

"Hıdrellez" gecesi taze soğan yaprağının iki tanesinin uçları eşit şekilde kesilir bir niyet tutularak bir tanesine ip bağlanır her ikisi de ertesi gün bakılır her iki soğan yaprağı da kurumuşsa tutulan niyet olmayacaktır. İp bağlanan büyürse niyet olacak demektir. Yemek yendiği anda sofraya kaldırılır eğer kaldırılmaz ise şeytan kamını doyurmuş derler.

Kışın kar yiyenin yazın başına üvez konmaz derler. Zemheri ayında (kışın en soğuk ayıdır) kavun karpuz yenilip kabukları ocaklıktan (köy evlerinin bacası) dışarıya atılır.

Güzel ve gürbüz çocukların okşanmasından ve sevilmesinden sonra :
“tü... tü... tü..” diye tükürülür, bazı köylerde ise kömür veya kurumla çocuğun yüzü karalanır nazar değmesin diye.

Kırkı çıkan anne ilk gittiği evde çocuğu kız ise koynuna yumurta koyarlar göğüsleri yumurta olsun diye, erkek ise un sürerler aksakallı dede olsun diye

2.BÖLÜM: SES BİLGİSİ

2.1. Ünlüler

Teşekkülleri sırasında ses geçidinde belirli hiçbir takıntıya uğramayan hiçbir engelle karşılaşmayan seslere ünlü sesler denir.¹⁵ Banaz'da standart Türkçede kullanılmayan *ā, ē, é, ī, î, ū, ō, ŭ, ū* ünlüleri kullanılır.

2.1.1 ā: Yabancı kelimelerdeki uzun a'lar bazı kelimelerde halen muhafaza edilmektedir. Örnek;

kātip(1/71), cāmī, misāfir(1/172), sābit(1/105), cināyet(1/10), selām(2/165), āhālī(1/3), şāhit (1/23) vb.

bunun yanı sıra, normal a ünlüsünün uzadığı da görülür: *salī/Salı(9/2)*

Düz-geniş “a” sesi, kendisinden sonra gelen ünsüzün düşmesi neticesinde uzun söylenir:

ārī/ağrı(10/1), ās/ağız(10/31), ā/ağa(1/30), bār/bağır(10/30), tālā/tarla(10/43), āyānā/ayağına(11/5), dudānā/ dudağına(11/5), bācāna/bacağına((11/5), ālā/ağla(11/5), vā/var(17/21), bālā/bağla(2/144), kāk/kalk(2/128), ārī/ağrı(10/2), āşām/akşam(10/3), kād/kağıt(10/4), yālīk/yağlık(2/140), yāmır/yağmur(5/80), mālīk/mahluk(2/34), Sāmet/zahmet(2/20), bālī/pahalı(3/90), gāve kahve(3/260), māpīs/mahpus(3/290), māmīt/Mahmut(3/312),

2.1.2. ē: Düz/geniş “e” sesi, kendisinden sonra gelen ünsüzün düşmesi neticesinde uzun söylenir:

ēsīk/eksik(3/312), ēşi/ekşi(4/5), nēde/nerede(1/134), gēse/gelse(1/134), vēse/verse(1/139), binēse/binerse(1/248), şēr/şehir(2/17), vb.

2.1.1.3. ī: Düz-dar “ı” sesi, kendisinden sonra gelen ünsüzün düşmesiyle veya düşen ünsüzün sonraki ünlüyle birleşerek uzun olarak söylenir:

yırdī/yırdığı(3/47), adlīnī/aldığını(3/45), çaldī –çaldığı(3/11), yapıdī/yapdığı(3/11)

¹⁵ Ergin Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1993, s. 34.

2.1.1.3.1.İ: Düz-dar “i” sesi, kendisinden sonra elen ünsüzün düşmesi neticesi

veya düşen ünsüzün ardından gelen ünlüyle birleşerek uzun söylenir:

īsan/insan(3/141), enī/eniği, yedī/yediği(3/146)

2.1.3. Ō: Geniş-yuvarlak “o” sesi, kendisinden sonra gelen ünsüzün düşmesi neticesinde uzun söylenir:

ōlan/oğlan(1/70), sōna/sonra(1/244), dōru/doğru(5/70), ōsun/olsun(3/155), ōsam/olsam(5/35)

2.1.4. Ū: Dar-yuvarlak “u” sesi kendisinden sonra gelen ünsüzün düşmesi

neticesi veya düşen ünsüzden sonraki ünlüyle birleşmesi neticesinde uzun

söylenir: *ūra/uğra(19/1), çoçūmu/çocuğumu(17/1), odlūunu/olduğunu(3/139),*

mūtaç/muhtaç(3/148), buldūnu/bulduğunu(2/90), ūra/uğra(19/1),

mūtar/muhtar(20/45), sūra/sofra(20/6)

2.1.5. Ū: Dar-yuvarlak “ü” sesi, kendisinden sonra gelen sesi düşmesi neticesi veya düşen ünsüzden sonraki ünlüyle birleşerek uzun söylenir:

dūme/düğme(23/25), güldūnū/güldüğünü(22/3), öldūnū/öldüğünü(22/5), ūt/üğüt(22/6), döndūnū/döndüğünü(21/2), böldūnū/böldüğünü(20/60) vb.

2.2. Ünlülerle İlgili Özellikler:

2.2.1. a/e değişmesi:

Yazı dilinde ünlü uyumuna uygun olan bazı kelimelerdeki “a” sesi, Banaz ağzında benzeşme hâdisesi neticesinde “e” olmaktadır:

ore/oraya(22/27), bozceñ/bozacaksın(19/22),

Bazen de, kelimelerdeki diğer ünlülerle benzeşme yoluyla a sesi e olabiliyor:

Esge/asker(24/8), mermet/merhamet(3/19), deñe/tane(1/19), teze/taze(1/56),

2.2.2. a/ é değişmesi:

a sesi bazen, c,ş,y seslerinin tesiriyle kapalı é olarak söylenir.

gölây/kolay(1/55), dolcék/dolacak(1/6), nolcék/ne olacak(1/64),

2.2.3. a/ı değişmesi:

çığır/çağır(1/177), almıyor/almıyor(1/222), bakmıyor/ bakmayor(1/225)

2.2.4. a/u değişmesi:

buva/baba(3/16), portukal/ portakal, vuracadım/vuracaktım(3/20)

2.2.5. -a-/ Ø

Orta hecedeki a sesi vurgusuz olduğu zaman çoğunlukla düşer:

Orda/ orada(3/137), burdan/ buradan(15/6), orlada/oralarda(17/21), şurda/ şurada(19/4), alcaŋ/ alacağım(20/6), bırakcaŋ/ bırakacağım(21/9) vb.

2.2.6. e/a değişmesi:

Kalın ünlü bulunan yabancı kelimelerdedeki e sesi, ünlü uyumu hadisesine ve benzeşmeye uygun olarak a sesine döner:

Haba/haber(3/200), baraba/ beraber(4/14), ğıymetli/ kıymetli(4/20), başa/bahçe(5/37), ataş/ ateş(9/52), mamir/ memur(9/52) vb.

2.2.7. e/ è değişmesi:

Yazı dilinde aşağıdaki kelimeler ve bu kelimelerle türetilmiş olanlar “kapalı e” iledir:

Bêş(9/56), yêr(9/65), bêz(9/80), êl(9/98), êlti(10/15), nêdên(10/25),

2.2.8. e/i değişmesi:

pencire/pencere(10/30), tencire/tencere(10/55), niden neden(10/56)

2.2.9. e/ö değişmesi:

böbek/bebek(11/11)

2.2.10. -e-/ Ø

Orta hecedeki e sesi vurgusuz olduğu zaman genellikle düşer:

nede/ nerede(14/1), decek/deyecek(15/2), üzre/üzere(3/14),

2.2.11. -ı-/ Ø

Orta hecedeki ı sesi, vurgusuz olduğu zaman genellikle düşer:

ğası/karısı(1/65), yana/ yanına(5/36)

Bazen, ünsüzler arasındaki ı sesi , o kadar kısalıyor ki ünlünün bulunup bulunmadığını tespit etmek güçleşiyor. Mesela:

yapıyon/yapıyorum(5/37), alıyon/alıyorum(1/15), satıyon/satıyorum(7/35)

2.2.12. ile değişmesi:

Banaz ağzında, bazı kelimelerin ilk hecelerinde görülen bir durumdur:

etiya/ihtiyar(7/36), ekiz/ikiz(7/37), eyi/iyi(24/37),

2.2.13. i/ı değişmesi:

sabı/sahibi(7/1), naşan/nişan(17/22), hizmet/hizmet(2/134), cıs/çis

2.2.14. i/ü değişmesi:

bübe/biber(2/140)

2.2.15. -i/- Ø değişmesi:

Banaz ağzında, orta hecede dar/düz “i” sesi vurgusuz olduğu zaman düşer:

İyce/iyice(2/140), şer şehir(2/6),

Ayrıca, ünsüzler arasındaki i sesi bazen çok kısa söylenir:

gidiyon/gidiyorum(7/11), geliyoñ/geliyorum(4/73), biliyoñ/biliyorum(8/10)

2.2.16. o/u değişmesi:

Banaz ağzında, bu ses değişimi karakterisiktir.

doktur/doktor(10/15), buynuz/boynuz(9/69)

2.2.17. o/a değişmesi:

horaz/horoz(5/54), molas/moloz(5/70), gıy/koy(7/6)

2.2.18. u/ı değişmesi:

Standart Türkçe’de “b, p, m” gibi dudak seslerinden sonra umumiyetle “u” söylenen ünsüzler, Banaz ağzında “ı” olarak söylenir:

bıza/buzağı(7/19), sabın/sabun(2/16), çamır/çamur(20/10), çabık/çabuk(24/47), ğarpız/karpuz(24/71), hamır/ hamur(5/27), ğavın/ kavun(5/30).

2.2.19. u/o değişmesi:

mobbet/muhabbet(20/32), yokarı/yukarı(20/33), osan/usan(12/25)

2.2.20. u/ü değişmesi:

hüdut/hudut(12/27)

2.2.21. -u- / Ø

Orta hecede “u” sesi vurgusuz olduğu zaman düşer:

boyna/boyuna(9/37), yumşak/yumuşak(9/39), ğusra/kusura(9/79).

2.2.22. u/ö değişmesi:

Bazı kelimelerde açık ünlü, bu ağızda kendisini muhafaza etmiştir:

gözel/güzel(3/93)

Standart Türkçe’de değişmiş şekillerine rağmen Banaz ilçesi ağızında eski şekillerini koruyan kelimeler de bulunur. Metinlerimizdeki bu kelimeler geniş ünlülü hâllerini korumaktadırlar:

Böyük(3/109) (<büyük)¹⁶

2.3. Yuvarlaklaşma

Düz bir ünlünün, yanındaki ünsüzün etkisiyle yuvarlak sıradan ünlüye dönüşmesine denir. ¹⁷ Bazı kelimelerde “b, p, m” dudak, “f, v” dudak/ diş ünsüzleri yanlarında bulunan ünlüler üzerinde yuvarlaklaştırıcı bir tesir yaparlar: *buva/ baba(5/3), böbek/bebek(11/11), büber/biber(2/140), buba/baba(24/26).*

2.4. Düzleşme

Küçük ünlü uyumu dediğimiz dudak benzeşmesinin düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi yönündeki gelişmesinde, çeşitli etkenlere bağlı ses değişmesiyle kök kelimedeki yuvarlak ünlünün düz sıraya geçmesine denir. ¹⁸ Bazı kelimelerde yuvarlaklaşmanın aksine benzeşme yolu ile düzleşme olur: *ğalbır/kalbur(3/1), ğambır/kambur(3/1), havız/havuz(17/20) tavık/tavuk(21/9), davıl/davul(24/49).*

¹⁶ Kelime, Eski Türkçedeki bedü/ fiilinden gelmektedir. bedü/ fiili, önce bir dudak sesimiz olan b nin etkisiyle böyü/ haline gelmiş olmalı, daha sonra /y/ nin tesiri ile daralmış ve kelime büyü/ şeklini almıştır.

¹⁷ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 174.

¹⁸ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, 50.

2.5. v / Ø, y / Ø:

“v,y” ünsüzlerinin düşmesi neticesinde meydana gelen ses hâdisesi, Banaz ağzında oldukça yaygın bir şekilde görülür:

aşa/ayşe, böle/böyle(2/148), şöle/söyle(6/24), töbe/tövbe(6/24), penir/peynir(6/71), begir/beygir(7/50), güve/güvey(17/26), söylen/söylen(18/19).

2.6. Ünlü Türemesi

Ses özelliklerine veya birbirleri ile birleşme şartlarına bağlı bazı sebeplerle kelimenin ön, iç ve sonuna ünlü getirilmesi olayına denir.¹⁹

2.6.1. Ön Türeme

Kelime başına fazladan bir ünlü gelirse, buna “ünlü protezleşmesi” denir. Bu fonetik husus, Banaz ağzının karakteristik özelliklerinden biridir.

“i, r, s, ş, c” ünsüzleri ile başlayan alıntı kelimelerde, kelime içinde ünlülere uygun olarak *dar/düz ve dar/yuvarlak* “i, i, u, ü” ünlüleri kelimenin başına gelebilirler: *ilazım/lazım(24/32), ırakı/rakı(24/39), ilimon/limon(24/70), işey/şey(15/6), ırmızan/ramazan(21/29), örüsge/rüzgâr(21/31), ürüşvet/rüşvet, ileşbe/rençber(19/10), ürüya/rüya(6/102).*

2.6.2. İç Seste Ünlü Türemesi

Ekseri iki heceli kelimelerde birinci hece ünsüzle biter, ikinci hecede bir ünsüzle başlarsa, bazen söyleyişi kolaylaştırmak için kelimenin diğer ünlülerine uygun bir ünlü ilave edilir:

mücüde/müjde(7/1), çıkırık/çıkrık, gâtıran/katran(11/2), hücüre/hücre(12/17), inile/inle(12/18), ezirayıl/Azrail(12/33), tılısım/tılsım(12/49), abıla/abla(21/35), masıraf/masraf(23/3).

2.6.3. Son Seste Türeme

Kelime sonunda fazla ses bulunmasıdır. Bu ses hâdisesi; bir gerundium takısı olan –ken ekinin, bu ağızda “–kene”, veya ünlü uyumuna göre “–kana”

¹⁹ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, 161.

şeklinde kullanıldığı görülebilir. Sondaki “/e, /a” sesleri aslî olmadığı için bu hâdiseyi türeme sayabiliriz:

gelikene/ geliriken(3/46), durukana/ dururiken(2/75), gidekene/gideriken(21/20)

2.7. Ünlü Değişmesi

2.7.1 Ünlü Düşmesi

Ünlü ile biten bir kelimedenden sonra, tekrar ünlü ile başlayan bir kelime gelirse, iki ünlünün bir arada söylemesi zor olduğundan ünlülerden birisi düşer. Bu hâdisiye, Banaz ağzında yaygın olarak görülür:

hocafendi/hoca efendi(1/239), hatcabla/hatice abla(20/46), ellaltı/elli altı.(24/51, Seni dön.

2.7.2. Vurgusuz Orta Hecenin Düşmesi

Diğer ağızlarda görüldüğü gibi, Banaz ağzında da vurgusuz olan orta hecedeki ünlü, çoğu kez düşer:

şurda/şurada(22/27), yana/yanına(23/18).

2.7.3. Ünlü Çatışması

Ünlü ile biten bir kelimenin son sesi ile ünlü ile başlayan bir kelimenin ön sesinin yanyana gelmesi veya türetme ve ekleme durumlarında ve dilimize girmiş yabancı kelimelerde iki ünlünün karşılaşması olayına denir.²⁰ Bu hâdiseye “Ünlü Çatışması” da denir. Ayın (‘) ve hemze (‘). Arabça/Farsça kelimelerde telaffuz edilemediği için “hiatus” denilen ses hâdisesi meydana gelir. Bu hâdisiye, özellikle yarı ünlü “y” sesi ile telafi edilir. Derleme yaptığımız Banaz ağzında da yarı ünlü “y” ile söylenen şekillere rastlanmaktadır:

cebirayil/cebrail, dayıma/daima, ismayil/ismai,

2.8. Ünlü Sırasının Değişmesi

2.8.1. a /e-ê : çente/çanta(2/51), bene/bana(7/72), emme/ama(9/66)

²⁰ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, 157.

- 2.8.2. *i/e-ı/a: hızmat/hizmet(2/133)*
 2.8.3. *u/u -ü/ü: hüdüt/hudut(2/133)*
 2.8.4. *i/i-ı/ı: ıbrık/ibrik(2/140)*
 2.8.5 *i/i-ı/ı:cızgı/çizgi(2/141), bıışgı/biçki(6/100)*
 2.8.6 *ö-ü/e, o-u/a:porsumak/pörsümek(6/101)*

2.9. Ünlü Benzeşmesi

Yazı dilinde ünlü uyumu kuralına uymayan bir takım yabancı menşeli kelimeler vardır. Derleme yaptığımız Banaz ağzında, sözü edilen bu kelimelerin karşılıklarında, yazı diline nazaran uyum kurallarına uyduğu görülür.

2.9.1. İlerleyici Benzeşme

Kelime içinde yan yana bulunan ünsüzlerden öncekinin kendinden sonrakini etkileyerek boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen kendisine benzetmesi olayına denir.²¹ Banaz ağzında tespit ettiğimiz ilerleyici benzeşme örnekleri şöyledir:

- 2.9.1.1. *a/e-a/a: habar/haber(8/6), afat/afet(8/7), baça/bahçe(4/126)*
 2.9.1.2. *a/i -a/ı: sabı/sahibi(2/17)*
 2.9.1.3. *a/u -a/ı: babıç/pabuç(2/18), hamır/hamur(20/54), ğalbır/kalbur(3/1)*
 2.9.1.4. *e/a/i -e/e/i: enteri/entari*
 2.9.1.5. *a/a/e -a/a/a: mahana/bahane(3/51)*
 2.9.1.6. *ı/e -ı/a:ğıymat/kıymet(9/100)*
 2.9.1.7. *ı/a -ı/e: bires/biraz(9/101)*
 2.9.1.8. *a/a/i -a/a: vallaha/vallahi(10/76)*
 2.9.1.9. *a/i -a/a:sab/ sahip(2/17)*
 2.9.1.10. *e/a -e/e: mezer/mezar(2/82)*
 2.9.1.11. *e/a -e/e: tene/tenha(2/82)*
 2.9.1.12. *a/u -a/ı:yavırı/yavru(3/158), çamır/çamur(20/6), marıl/marul*

²¹ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 86.

2.9.2. Gerileyici Benzeşme

Kelime içinde önce gelen sesin sonraki sese boğumlanma niteliği bakımından kısmen veya tamamen benzeşmesi olayına denir.²² Banaz ağzında tespit ettiğimiz gerileyici benzeşme örnekleri şöyledir:

Birinci ünlünün, müteakip ünlülerin benzemesi yoluyla meydana gelen ses uyumu hâdisesidir.

2.9.2.1. *a/e –e/e: dene/tane(20/31)*

2.9.2.2. *a/el e/el: esger/asker(24/7)*

2.9.2.3. *i/a –ı/a: nişan/nişan(23/18)*

2.9.2.4. *ı/a/a –ı/a/a: fıkara/fukara(20/31), mısdava/Mustafa(22/49)*

2.9.2.5. *u/u/a ı/ı/a: yımırta yumurta(9/96)*

2.9.2.6. *i/i/a/ i/i/a: etiyar/ihtiyar(13/16)*

2.9.2.7. *u/ü/ l/ö/ü: böğün/ bu gün(23/18)*

2.9.2.8. *u/a –ı/a: mındar/mundar(23/26)*

2.9.3. Aşağıdaki örneklerde hem “ilerleyici hem de gerileyici benzeşme” meydana gelmiştir:

2.9.3.1. *e/a/e- /a/a/a: barabar/ beraber(23/26)*

2.10. Ünlü Benzeşmezliği

2.10.1. İlerleyici Benzeşmezlik

2.10.1.1. *a/a-a/e:ğarer/karar(5/40), ğarez/ğaraz(20/11)*

2.10.1.2. *a/ı –a/i: ğali/ğayrı(20/15)*

2.10.1.3. *e/e/e –e/i/e: pencire/pencere(10/30)*

2.10.1.4. *a/u/-a/ı :yamır/yağmur(24/58), çamır/çamur(20/11)*

2.10.2. Gerileyici Benzeşmezlik

2.10.2.1. *a/a-e/a : abbab/ahbap(5/61), ehval/ahval*

2.10.2.2. *a/a/i -e/a/i: ehali/ahali(3/176)*

2.10.2.3. */i/e- ı/a:hızmet/hizmet(21/14)*

²² Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 72.

2.10.2.4. i/i-e/i: zincir/zincir(1/215)

2.11 Ünlü Birleşmesi

2.11.1. Gramer birliklerinde bazen yan yana gelen ünlüler birleşerek tek bir ünlü meydana getirirler. Bu kaynaşma neticesinde ortaya çıkan ünlü, bazen önceki, bazen de sonraki gibi olur. Bu durum, derleme yaptığımız ağız bölgesinde, “*lakap ve birleşik yer*” isimlerinde çok sık görülen bir hâdisedir. *hacamat* (*hacı Ahmet*), *ğaralı/Kara Ali*, *hocamat/ Hoca Ahmet*(1/3), *inceolan/İnce olan*(11/14), *ğarot/ kara ot*(12/27), *ğocadam/koca adam*(1/53).

2.11.2. İki ünlü arasındaki ünsüzün düşmesi neticesinde, yan yana gelen iki ünlü, bazen önceki; bazen de sonraki gibi olur ve uzun olarak söylenir: *okla/oklava*(14/15), *tom/ tohum*(14/17), *şer/şehir*(7/6), *bör/böğür*(3/193), *macır/muhacir*(3/193), *yalı/yağlı*(9/27), *olan/oğlan*(9/31), *ol/oğul*(7/48).

2.12 Telâfi Uzunluğu: Kelime bünyesinde ünlüden sonra gelen çift ünsüzden birisinin düşmesi neticesinde “*telâfi uzunluk*” meydana gelir:

sora/sonra(17/23), *isan/insan*(21/4), *olan/oğlan*(3/15), *yağı/yağlı*(5/60), *uraş/uğraş*(23/22), *kak/kalk*(3/206), *ala/ağla*(7/46), *diket/dikelt*.

2.13. Ünlü Uyumu: Türkçe kelimelerde kök hece ünlülerinin taşıdıkları kalınlık/incelik, düzlük/yuvarlaklık niteliklerine göre öteki heceler ünlülerine yaptığı etki sonucunda ortaya çıkan benzeşme sistemine denir.²³ Banaz ağzında “ki ve – ken” eklerinin bazen ünlü uyumuna girdiği görülür : *bõnkü – bu günkü (bu günki)*(4/69) , *yatakana – yatariken*(6/19).

²³ Korkmaz Zenep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 161.

2.2.Ünsüzler

2.2.1. Ünsüz değişimleri: Bir ünsüzün yerini kendisine yakın başka bir ünsüze bırakmasına denir.²⁴

2.2.2.1. b / p değişmesi:

pıçak / bıçak(6/20), paston / baston(6/21) , ponçuk / boncuk(6/10)

2.2.2.2. b / m değişmesi:

min/ / bin(15/1)

2.2.2.3. b / v değişmesi:

buva / baba(3/16)

2.2.2.4. p / b değişmesi:

barmak / parmak(3/25), debe / tepe(12/21), cıbıllak / çıplak(12/27), balta / patla(1/50), coğab / cevap(1/114), sübürge / süpürge(11/1), bide / pide.

2.2.2.5. ç / c değişmesi:

cızgı / çizgi(2/141), gücük / küçük(3/111), çocuk / çoçuk(3/112), cıbıllak / çıplak(12/27)

2.2.2.6. ç / ş değişmesi: Bölge ağızında görülen karakteristik hususlardan biridir.²⁵

ğılış / kılıç(3/219), aşıllık / açlık(3/275), gençlik / gençlik(4/44), babış / pabuç(16/9), biş/ / biç(1/152), geş/ / geç(24/62)/, ğaş / kaç(15/9) , uş / uç

2.2.2.7. t / d değişmesi:

daş / taş(22/50), duz / tuz(3/163), darak / tarak, davşan / tavşan(2/41), dut / tut(6/54)

2.2.2.8. t / r değişmesi:

yeriş / yetiş(6/55)

2.2.2.9. t / Ø değişmesi:

dos / dost(1/165), üs / üst(1/241)

2.2.2.10. k / g değişmesi:

²⁴ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 162.

²⁵ Aynı fonetik hususa, “Rize İli Ağızlarında” da rastlanır. (Dr. Turgut Günay, Rize İli Ağızları, Ankara 2003, s. 88).

ğız / kız(1/248), ğol / kol(1/246), ğusu / kuzu(1/249), ğonşu / komşu(1/236), ğarı / karı(2/134), ğambır / kambur(3/1), ğors / kurs(1/15), ğazan / kazan(12/39), ğon / kon(2/24), ğurut / kurut(11/15)

2.2.2.11. k / g değişmesi:

esgi / eski(16/12), gölge / kölge(3/222), gey / key(22/43), gişi / kişi(15/9), geçi / keçi(15/14)

2.2.2.12. j / c değişmesi:

candırma / jandarma(4/71)

2.2.2.13. s / z değişmesi:

zopa / sopa(12/46), zoba / soba(10/59), sekizen / seksen(3/228) , dokuzan / doksan(3/228), çerkes / çerkes(3/235), herkez / herkes(1/90)

2.2.2.14. f / v değişmesi:

kava / kafa(6/89), tüvek / tüfek(9/9),

2.2.2.15. f / p değişmesi:

payton / fayton(1/109)

2.2.2.16. h / f değişmesi:

sulf / sulh

2.2.2.17. v / m değişmesi:

vefat et (17/4)

2.2.2.18. y / v değişmesi:

köv / köy(4/6), tük / tük(2/3)

2.2.2.19. v / ğ değişmesi:

coğap / cevap(6/89)

2.2.2.20. ğ / l değişmesi:

bulday / buğday(12/37)

2.2.2.21. ğ / r değişmesi:

bardaş / bağdaş(12/37)

2.2.2.22. r / l değişmesi:

bilader / birader(22/37), güleş / güreş(12/19), mehlem / merhem(10/23)

2.2.2.23. l / Ø değişmesi: Akıcı "l" sesi bazı kelimelerde düşerek kendisinden önce gelen ünlünün uzun söylenmesine sebep olur:

ge / gel(10/35), osun / olsun(11/5)

Aynı hâdise, akıcı “r” ünsüzü için de söylenebilir:

ğada / kadar(19/15), sona / sonra(20/77), esge / asker(24/9), baza / Pazar(19/4)

2.2.2.24. r / m değişmesi:

müzum / lüzum(20/10)

2.2.2.25. h / m değişmesi:

mapısane / hapishane

2.2.2.26. m / n değişmesi:

şindi / şimdi(20/32), geliyor / geliyorum/(4/74), gelcen / geleceğim(4/92)

2.2.2.27. n / l değişmesi:

filcan / fincan(4/84), dölüm / dönüm(5/55)

2.2.2.28. n:

Derleme yaptığımız bu ağız bölgesinde diş n’si çok yaygın olarak kullanılmaktadır:

Olsun(18/18), domuz(9/15)

2.2.2. Yer değiştirme:

2.2.2.2.1. Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirme olayına denir. Ünsüzlerin birbiri ile karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını giderme amacına dayanan bu olay, daha çok “r” ve “l” akıcı ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde ve ağızlarda görülür.²⁶ Derleme yaptığımız Banaz bölgesinde ünsüzlerin yer değiştirme hâdisesi az olsa da görülür:

2.2.1.1. -ğr/- rg-: *örge / öğren/(1/89)*

2.2.1.2. -nh- /- hg-: *tehn / tenha(1/112)*

2.2.1.3. -pl- / -lb-: *çılba / çıblak(5/60)*

2.2.1.4. -rh- / -hr-: *pehriz / perhiz(5/61)*

2.2.1.5. -fk- / -rk-: *örke / öfke(4/41)*

2.2.2. Komşu Olmayan Sesler Arasında Göçüşme

2.2.2.1. l/n- n/l: *nalet / lanet(4/41)*

²⁶Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 74.

2.3. Ünsüz Benzeşmesi

İç seste yanyana iki ünsüz iki ünsüz bulunan yerlerde veya söyleniş bakımından aynı durumda bulunan komşu kelimelerin son ve ön sesleri arasında, bazen iki ünsüzden birinin kendisine yakın boğumlanma özelliği taşıyan öteki tarafından büsbütün veya kısmen benzeştirilmesi olayına denir.²⁷ Metinlerimizde tespit ettiğimiz benzeşme örnekleri şöyledir:

2.3.1. İlerleyici Benzeşme

2.3.1.1. **-nl-** / **-nn-**: *deligannı / delikanlı*(12/5), *ünnük / önlük*(12/23), *onna / onlar*(2/90), *olana / oğlanlar*(24/19), *ünne/ / ünle/*, *dinne/ / dinle/*(5/49)

2.3.1.2. **-çc-** / **-şç-**: *işcen / içeceğim*(5/56)

2.3.1.3. **-dc-** / **-tc-**: *gıtcem / adamlar*(10/16)

2.3.1.4. **-ml-** / **-mn-**: *adamna / adamlar*(16/1)

2.3.2. Gerileyici Benzeşme

2.3.2.1. **-ğn-** / **-nn-**: *inne / iğne*(10/24)

2.3.2.2. **-tc-** / **-cc-**: *hacca / Hatice*(10/24)

2.3.2.3. **-ts-** / **-ss-**: *tüssü / tütsü*, *yassı / yatsı*(3/43)

2.4. Ünsüz Aykırılışması

2.4.1. **-ht-** / **-hd-**: *sabahdan / sabahtan*(3/49)

2.4.2. **-kk-** / **-kg-**: *hakğı / hakkı*(7/65)

2.4.3. **-kk-** / **-kg-**: *dükğan / dükkân*(1/120)

2.4.4. **-kt-** / **-kd-**: *çıkdk / çıktık*(1/122)

2.4.5. **-ml-** / **-mn-**: *memnekat / memleket*(3/200)

2.4.6. **-ks-** / **-ms-**: *yümsek / yüksek*(2/112)

2.4.7. **-sk-** / **-sg-**: *esger / asker*(24/9)

2.4.8. **-sk-** / **-sg-**: *masğara / maskara*(24/17)

²⁷ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 162.

2.4.9. -şt- / -şd-: *işde / işte*(1/24)

2.4.10. -şk- / -şğ-: *başğa / başka*(2/37)

2.4.11. -tt- / -td-: *yatdım / yattım*(4/119)

2.4.1.4. Komşu Olmayan Sesler Arasında Ünsüz Aykırılışması

2.4.14.1. -n-n / -l-n: *filcan / fincan*(4/84)

2.5. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi altında kendi hece sınırlarını aşacak bir yeğlilikle boğumlanmaları sonucunda, söz konusu ünsüzdeki tekrarlanmayı gösteren ses olayı.²⁸ Bölge ağzında tespit edilen ünsüz ikizleşmesi örnekleri şöyledir:

2.5.1. -c- / -cc-: *accık / acık*(4/86)

2.5.2. -ç- / -çç-: *güççük / küçük*(4/86)

2.5.3. -ş- / -şş-: *döşek / döşek*(4/105), *aşşa / aşşağı*(5/69), *beşik / beşik*(12/3)

2.6. Ünsüz düğümleşmesi:

2.6.1. -fk- / -k-: *yuka / yufka*(22/32)

2.6.2. -lk- / -k-: *kak / kalk*(22/62)

2.6.3. -ks- / -s-: *ösüz / öksüz*(22/1)

2.6.4. -lt- / -t-: *atmış / altmış*(21/17)

2.6.5. -ph- / -p-: *şüpe / şüphe*(21/24)

2.6.6. -rh- / -r-: *diram / dirhem*(21/25)

2.6.7. st / s: *dürüs / dürüst*(21/29), *selbes / serbest*(15/9)

²⁸ Korkmaz Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992, s. 163.

3. BÖLÜM: ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. Çokluk Eki: Çokluk eki, isim işletme eklerinden biridir. Çokluk “-lar, /ler” ekinin sonundaki akıcı “r” sesi, ünsüzle başlayan bir ek ile birleşince düşer. Ayrıca, nominatif halde iken de akıcı r sesi çoğu kez söylenmez, düşer:

Yalın : *evle / evler, ovala / ovalar, gülle / güller*

Bulunma : *evlede / evlerde, abl: evleden / evlerden*

3.1.1. Çokluk eki almış kelimeler, ayrıca sahiplik eki aldıkları zaman r sesinin düşmesinden sonra yan yana kalan ünlülerden biri uzatılır.

ellem / ellerim, elemiz / ellerimiz.

3.1.2. “p, t, k, k” sesleri ile biten isimler, ünlü ile başlayan bir ek aldıkları zaman p, t, k, k sesleri tonlulaşarak “b,c,d, g” olarak söylenirler:

Yalın	:	çorap	çapıt	kulak	bilek
İlgi	:	çorabın	çapıdın	ğulan	bilen
Yönelme	:	çoraba	çapıda	ğula	bile
Belirtme	:	çorabı	çapıdı	ğula	bile
Bulunma	:	çoapda	çapıtıda	ğulakda	bilekde

3.2. İyelik ekleri :

Derleme yaptığım ağız bölgesinde, halen kullanılmakta olan iyelik ekleri şöyledir:

Teklik 1. şahıs : -m

Teklik 2. şahıs : -n

Teklik 3. şahıs : -ı, -i, -u, -ü; -sı, -si, -su, -sü

Çokluk 1. şahıs: -mız, -miz, -mız, -müz

Çokluk 2. şahıs: -nız, -niz, -nuz, -nüz

Çokluk 3. şahıs: -ları, -leri

İyelik ekleriyle “ ev” kelimesinin çekimi şöyledir:
evim, eviñ, evi, evimiz, eviñiz, evleri.

3.3. Hâl Ekleri

“At, ip, ev, gül, kol, göz, kıl, deve, kurt, kova, tarla, soğuk, dere, kırağı, güvercin” isimlerinin; Yalın, belirtme, Yönelme, Bulunma, Ayrılma ve Vasıta hâl eklerini almış olarak kullanış şekilleri şöyledir:

Yalın	:	at	ip	ev	gül	kol
İlgi	:	atıñ	ipiñ	eviñ	gülüñ	ğoluñ
Belirtme	:	atı	ipi	evi	gülü	ğolu
Yönelme	:	ata	ipe	eve	güle	ğola
Bulunma	:	atda	ipde	evde	gülde	Ğolda
Ayrılma	:	atdan	ipden	evden	gülden	ğoldan
Vasıta	:	atınan	ipinen	evinen	gülünen	ğolunan

Yalın	:	göz	kıl	deve	kurt	kova
İlgi	:	gözüñ	kılıñ	deveñ	ğurduñ	ğovañ
Belirtme	:	gözü	kılı	deveyi	ğurdu	ğovayı
Yönelme	:	göze	kıla	deveye	ğurda	ğovaya
Bulunma	:	gözde	kılda	devede	ğurtda	ğovada
Ayrılma	:	gözden	kıldan	deveden	ğurtdan	ğovadan
Vasıta	:	gözünen	kınlan	deveynen	ğurdunan	ğovaynan

Yalın	:	soğuk	güveyi	kırağı
İlgi	:	soğun	güvenin	ğırañın
Belirtme	:	soğu	güveyi	ğırayı
Yönelme	:	soğuğa	güveye	ğıraya
Bulunma	:	soğukda	güvede	ğırada
Ayrılma	:	soğukdan	güveden	ğıradan
Vasıta	:	soğunan	güvenen	ğırayınan

Yalın	:	tarla	dere	güvercin
İlgi	:	talanın	dereğin	gövercinin
Belirtme	:	talayı	dereyi	gövecini
Yönelme	:	talaya	dereye	gövercine
Bulunma	:	talada	derede	gövercinde
Ayrılma	:	taladan	dereden	gövercinden
Vasıta	:	talaynan	dereynen	gövercinnen

3.4. Fiil Çekimi (Basit ve Bileşik)

3.4.1. Şimdiki Zaman

<u>almak</u>	<u>ermek</u>	<u>derlemek</u>	<u>yemek</u>	<u>demek</u>	<u>yaşamak</u>
alıyon	eriyon	derleyon	yiyyon	deyon	yaşayon
alıyoŋ	eriyonŋ	derleyonŋ	yiyyonŋ	deyonŋ	yaşayonŋ
alıyo	eriyoy	derleyoy	yiyyoy	deyoy	yaşayoy
alıyoz	eriyoz	derleyoz	yiyyoz	deyoz	yaşayoz
alıyonuz	eriyonuz	derleyomız	yiyyomız	deyomız	yaşayonuz
alıyola	eriyola	derleyola	yiyyola	deyola	yaşayola

<u>elemek</u>	<u>kırmak</u>	<u>kaçmak</u>	<u>yürüme</u>	<u>boğulmak</u>	<u>öğütme</u>
eleyon	ğırıyon	ğacıyon	yörüyon	boğuluyon	üğüdüyon
eleyonŋ	ğırıyonŋ	ğacıyonŋ	yörüyonŋ	boğuluyonŋ	üğüdüyonŋ
eleyoy	ğırıyoy	ğacıyoy	yörüyoy	boğuluyoy	üğüdüyoy
eleyoz	ğırıyoz	ğacıyoz	yörüyyoz	boğuluyoz	üğüdüyoz
eleyomız	ğırıyomız	ğacıyomız	yörüyyonuz	boğulyonuz	üğüdüyonuz
eleyola	ğırıyola	ğacıyola	yörüyyola	boğuluyola	üğüdüyola

3.4.2. Geniş Zaman

alırın	ererin	derlerin	yirin	derin	yaşarın
alısınŋ	eresinŋ	derlesinŋ	yirsınŋ	dersinŋ	yaşasınŋ

alı	ere	derle	yir	der	yaşa
alırız	ereriz	derleriz	yiriz	deriz	yaşarız
alısınız	eresiniz	derlesiniz	yirsiniz	dersiniz	yaşasınız
alıla	erele	derlele	yirle	derle	yaşala
elerin	ğırarın	ğaçarın	yörürün	boğulurun	üğüdürün
elersin	ğırasın	ğaçasın	yörürsün	boğulusun	üğüdürsün
ele	ğıra	ğaça	yörür	boğulu	üğüdür
eleriz	ğırarız	ğaçarız	yörürüz	boğuluruz	üğüdürüz
elesiniz	ğırasınız	ğaçasınız	yörürsünüz	boğulusunuz	üğüdürsünüz
elele	ğırala	ğaçala	yörürle	boğulurla	üğüdürle

3.4.3. Görülen Geçmiş Zaman

aldım	erdim	derledim	yidim	dedim	yaşadım
aldın	erdiñ	derlediñ	yidiñ	dediñ	yaşadıñ
aldı	erdi	derledi	yidi	dedi	yaşadı
aldık	erdik	derledik	yidik	dedik	yaşadık
aldınız	erdiñiz	derlediñiz	yidiñiz	dediñiz	yaşadıñiz
aldıla	eridile	derledile	yidile	dedile	yaşadıla
eledim	ğırdım	ğaşdım	yörüdüm	boğuldum	üğütdüm
elediñ	ğırdıñ	ğaşdıñ	yörüdüñ	boğulduñ	üğütdüñ
eledi	ğırdı	ğaşdı	yörüdü	boğuldu	üğütdük
eledik	ğırdık	ğaşdık	yörüdük	boğulduk	üğütdük
elediñiz	ğırdıñiz	ğaşdıñiz	yörüdüñüz	boğulduñuz	üğütdüñüz
eledile	ğırdıla	ğaşdıla	yörüdüle	boğuldula	

3.4.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

almışın	ermişin	derlemişin	yimişin	demişin	yaşamışın
almışın	ermişin	derlemişin	yimişin	demişin	yaşamışın

almış	ermiş	derlemiş	yimiş	demiş	yaşamış
almışsınız	ermişsiniz	derlemişsiniz	yimişsiniz	demişsiniz	yaşamışsınız
almışını	ermişini	derlemişini	yimişini	demişini	yaşamışını
almışla	ermişle	derlemişle	yimişle	demişle	yaşamışla

elemişin	ğırmışın	ğaşmışın	yürümüşün	boğulmuşun	yaşamışın
elemişin	ğırmışın	ğaşmışın	yürümüşün	boğulmuşun	yaşamışın
elemiş	ğırmış	ğaşmış	yürümüş	boğulmuş	yaşamış
elemişsiz	ğırmışsınız	ğaşmışsınız	yürümüşsünüz	boğulmuşsuz	yaşamışsınız
elemişini	ğırmışını	ğaşmışını	yürümüşünüz	boğulmuşunuz	yaşamışını
elemişle	ğırmışla	ğaşmışla	yürümüşle	boğulmuşla	yaşamışla

3.4.5. Gelecek Zaman

alcan	ercen	derlece	yicen	decen	yaşacan
alcan	ercen	derlece	yicen	decen	yaşacan
alcak	ercek	derlecek	yicek	decek	yaşacak
alcak	ercek	derlecek	yicek	decek	yaşacak
alcanız	erceniz	derleceğiniz	yiceniz	deceniz	yaşacanız
alcakla	ercekle	derlecekle	yicekle	decekle	yaşacakla

elece	ğırca	ğaşca	yörüce	boğulca	üğütce
elece	ğırca	ğaşca	yörüce	boğulca	üğütce
elecek	ğırcak	ğaşcak	yörücek	boğulcak	üğütcek
elecek	ğırcak	ğaşcak	yörücek	boğulcak	üğütcek
eleceğiniz	ğırcaınız	ğaşcaınız	yörüceğiniz	boğulcaınız	üğütceğiniz
elecekle	ğırcakla	ğaşcakla	yörücekle	boğulcakla	üğütcekle

3.4.6. Emir Ekleriyle Çekim

alan	eren	derleyen	yiye	deye	yaşayan
al-	er-	derle	yi	de	yaşa

alsın	ersin	derlesin	yisin	desin	yaşasın
alam	erem	derleyem	yiyeem	deyem	yaşayam
alıñ	eriñ	derleñ	yıñ	deñ	yaşañ
alsıñla	ersıñle	derlesıñne	yısıñne	desıñne	yaşasıñña

eleyen	ğıran	ğaçan	yörüyen	boğulan	üğüden
ele	ğır	ğaç	yörü	boğul	üğüt
elesin	ğırsın	ğassın	yörüsün	boğulsun	üğütsün
eleyem	ğıram	ğaçam	yörüyem	boğulam	üğüdem
elen	ğırın	ğaçın	yörün	boğulun	üğüdün
elesinne	ğırsınna	ğaçasınna	yörüsünne	boğulsunna	üğütsünne

3.4.7. Şart Çekimi

alsam	ersem	derlesem	yisem	desem	yaşasam
alsañ	ersen	derlesen	yisen	desen	yaşasañ
alsa	erse	derlese	yise	dese	yaşasa
alsak	ersek	derlesek	yisek	desek	yaşasak
alsañız	erseniz	derleseniz	yiseniz	deseniz	yaşasañız
alsalar	erseler	derleseler	yiseler	deseler	yaşasalar

elsam	ğırsam	ğassam	yörüseam	boğulsam	üğütsem
elesen	ğırsañ	ğaşañ	yörüseñ	boğulsañ	üğütseñ
elese	ğırsa	ğaşa	yörüse	boğulsa	üğütse
elesek	ğırsak	ğaşsak	yörüsek	boğulsak	üğütsek
eleseniz	ğırsañız	ğaşañız	yörüseñiz	boğulsañız	üğütseñiz
eleseler	ğırsalar	ğaşşalar	yörüseler	boğulsalar	üğütseler

3.4.8. İstek Çekim

İstek ekinin 1. teklik ve 1. çokluk şahısları emir ekleriyle karşılanır;

alan	eren	derleyen	yiyeen	deyen	yaşayan
alasın	eresin	derleyesin	yiyesin	deyesin	yaşayasın

ala	ere	derleye	yiye	deye	yaşaya
alam	erem	derleyem	yiye	deyem	yaşayam
alasınız	eresiniz	derleyesiniz	yiyesiniz	deyesiniz	yaşayasınız
alalar	ereler	derleyeler	yiye	deyeler	yaşayalar

eleyen	ğıran	ğaçan	yörüyem	boğulan	üğünden
eleyesin	ğırasın	ğaçasın	yörüyesin	boğulasın	üğüdesin
eleye	ğara	ğaç	yörüye	boğula	üğüde
eleyem	ğıram	ğaçam	yörüyem	boğulam	üğündeniz
eleyesiniz	ğırasınız	ğaçasınız	yörüyesiniz	boğulasınız	üğüdesiniz
eleyele	ğıralar	ğaçalar	yörüyeler	boğulalar	üğüdel

3.4.9. Gereklilik Çekimi

almalıyın	ermeliyın	derlemeliyın	yimeliyın	demeliyın	yaşamalıyım
almalısın	ermelisin	derlemelisin	yimelisin	demelisin	yaşmalısın
almalı	ermeli	derlemeli	yimeli	demeli	yaşamalı
almalıyız	ermeliyiz	derlemeliyiz	yimeliyiz	demeliyiz	yaşamalıyız
almalısınız	ermelisiniz	derlemelisiniz	yimelisiniz	demelisiniz	yaşmalısınız

elemeliyın	ğırmalıyın	ğaçmalıyın	yörümeliyın	üğütmeliyın
elemelisin	ğırmalısın	ğaçmalısın	yörümelisin	üğütmelisin
elemeli	ğırmalı	ğaçmalı	yörümeli	üğütmeli
elemeliyiz	ğırmalıyız	ğaçmalıyız	yörümeliyiz	üğütmeliyiz
elemelisiniz	ğırmalısınız	ğaçmalısınız	yörümelisiniz	üğütmelisiniz
elemeliler	ğırmalılar	ğaçmalılar	yörümeliler	üğütmeliler

3.4.10.Hikâye

3.4.10.1. Geniş Zaman Hikâyesi

alıdım	eredim	derledim	yirdim	derdim	yaşadım
alydın	eredin	derledin	yirdin	derdin	yaşadın

alıldı	eredi	derledi	yirdi	derdi	yaşadı
alıldık	eredik	derledik	yirdik	derdik	yaşadık
alıldınız	erediniz	derlediniz	yirdiniz	derdiniz	yaşadınız
alırladı	ereledi	derleledi	yirledi	derledi	yaşaladı
eledim	ğıradım	ğaçadım	yörürdüm	boğulurdum	üğüdürdüm
elediñ	ğıradıñ	ğaçadıñ	yörürdüñ	boğulurdun	üğüdürdüñ
eledi	ğıradı	ğaçadı	yörürdü	boğulurdu	üğüdürdü
eledik	ğıradık	ğaçadık	yörürdük	boğulurduk	üğüdürdük
elediñiz	ğıradıñız	ğaçadıñız	yörürdüñüz	boğulurdunuz	üğüdürdüñüz
eledi	ğıraladı	ğaçaladı	yörürledi	boğulurladı	üğüdürledi

3.4.10.2. Şimdiki Zaman Hikâyesi

alıyodum	eriyodum	derleyodum	yiyyodum	deyodum	yaşayodum
alıyoduñ	eriyoduñ	derleyoduñ	yiyyoduñ	deyoduñ	yaşayoduñ
alıyodu	eriyodu	derleyodu	yiyyodu	deyodu	yaşayodu
alıyoduk	eriyoduk	derleyoduk	yiyyoduk	deyoduk	yaşayoduk
alıyoduñuz	eriyoduñuz	derleyoduñuz	yiyyoduñuz	deyoduñuz	yaşayoduñuz
alıyoladı	eriyoladı	derleyoladı	yiyyoladı	deyoladı	yaşayoladı
eleyodum	ğırıyodum	ğaçıyodum	yörüyyodum	üğüdüyodum	
eleyoduñ	ğırıyoduñ	ğaçıyoduñ	yörüyyoduñ	üğüdüyoduñ	
eleyodu	ğırıyodu	ğaçıyodu	yörüyyodu	üğüdüyodu	
eleyoduk	ğırıyoduk	ğaçıyoduk	yörüyyoduk	üğüdüyoduk	
eleyoduñuz	ğırıyoduñuz	ğaçıyoduñuz	yörüyyoduñuz	üğüdüyoduñuz	
eleyoladı	ğırıyoladı	ğaçıyoladı	yörüyyoladı	üğüdüyoladı	

3.4.10.3. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

aldıydım	erdiyidim	derlediydim	yidiyidm	dediydim	yaşadıydım
aldıydıñ	erdiydiñ	derlediydiñ	yidiydiñ	dediydiñ	yaşadıydıñ

aldıydı	erdiydi	derlediymi	yidiydi	dediymi	yaşadıydı
aldıydık	eridiydik	derlediydik	yidiydik	dediydik	yaşadıydık
aldıydınız	erdiydiniz	derlediydiniz	yidiydiniz	dediydiniz	yaşadıydınız
aldıydıla	erdiydile	derlediydile	yidiydile	dediydile	yaşadıydıla

elediymi	ğırdıydım	ğaşdıydım	yörüdüydüm	boğulduydum
elediymi	ğırdıydım	ğaşdıydım	yörüdüydüm	boğulduydum
elediymi	ğırdıydı	ğaşdıydı	yörüdüydü	boğulduydı
elediydik	ğırdıydık	ğadıydık	yörüdüydük	boğulduydık
elediydiniz	ğırdıydınız	ğaşdıydınız	yörüdüydünüz	boğulduydunuz
elediydile	ğırdıydıla	ğaşdıydıla	yörüdüydüle	boğulduydıla

3.4.10.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman Hikâyesi

almışıydım	ermişıydım	derlemişıydım	yimişıydım	demişıydım
almışıydım	ermişıydım	derlemişıydım	yimişıydım	demişıydım
almışıydı	ermişıydı	derlemişıydı	yimişıydı	demişıydı
almışıydık	ermişıydık	derlemişıydık	yimişıydık	demişıydık
almışıydınız	ermişıydınız	derlemişıydınız	yimişıydınız	demişıydınız
almışıydıla	ermişıydıla	derlemişıydıla	yimişıydıla	demişıydıla

elemişıydım	ğırmışıydım	ğaşmışıydım	yörümüşıydım	üğütmişıydım
elemişıydım	ğırmışıydım	ğaşmışıydım	yörümüşıydım	üğütmişıydım
elemişıydı	ğırmışıydı	ğaşmışıydı	yörümüşıydı	üğütmişıydı
elemişıydık	ğırmışıydık	ğaşmışıydık	yörümüşıydık	üğütmişıydık
elemişıydınız	ğırmışıydınız	ğaşmışıydınız	yörümüşıydınız	üğütmişıydınız
elemişıydıla	ğırmışıydıla	ğaşmışıydıla	yörümüşıydıla	üğütmişıydıla

3.4.10.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi

alcadıım	ercediım	derlecediım	yicediım	decediım	yaşacadıım
alcadıım	ercediım	derlecediım	yicediım	decediım	yaşacadıım

alcadı	ercedi	derlecedi	yicedi	decedi	yaşacadı
alcadık	ercedik	derlecedik	yicedik	decedik	yaşacadık
alcadınız	ercediniz	derlecediniz	yicediniz	decediniz	yaşacadınız
alcakdıla	ercekdele	derlecekdele	yicekledi	decekledi	yaşacakladı

elecedim	ğırcadım	ğaşcadım	yörücedim	boğulcadım
elecediñ	ğırcadiñ	ğaşcadıñ	yörücediñ	boğulcadıñ
elecedi	ğırcadı	ğaşcadı	yörücedi	boğulcadı
elecedik	ğırcadık	ğaşcadık	yörücedik	boğulcadık
elecediñiz	ğırcadiñiz	ğaşcadıñiz	yörücediñiz	boğulcadıñiz
elecekledi	ğırcakladı	ğaşcakladı	yörücekledi.	boğulcakladı

3.4.10.6. Şartın Hikâyesi

alsaydım	erseydim	derleseydim	yiseydim	deseydim
alsaydıñ	erseydiñ	derleseydiñ	yiseydiñ	deseydiñ
alsaydı	erseydi	derleseydi	yiseydi	deseydi
alsaydık	erseydik	derleseydik	yiseydik	deseydik
alsaydıñiz	erseydiñiz	derleseydiñiz	yiseydiñiz	deseydiñiz
alsaydılar	erseydiler	derleseydiler	yiseydiler	deseydiler

eleseydim	ğırsaydım	yörüseydim	boğulsaydım	üğütseydim
eleseydiñ	ğırsaydıñ	yörüseydiñ	boğulsaydıñ	üğütseydiñ
eleseydi	ğırsaydı	yörüseydi	boğulsaydı	üğütseydi
eleseydik	ğırsaydık	yörüseydik	boğulsaydık	üğütseydik
eleseydiñiz	ğırsaydıñiz	yörüseydiñiz	boğulsaydıñiz	üğütseydiñiz
eleseydiler	ğırsaydılar	yörüseydiler	boğulsaydılar	üğütseydiler

3.4.10.7. İstek Şeklinin Hikâyesi

alaydım	ereydim	derleyeydim	yiyeiydim	deyeydim	yaşayaydım
alaydıñ	ereydiñ	derleyeydiñ	yiyeiydiñ	deyeydiñ	yaşayaydıñ

alaydı	ereydi	derleyeydi	yiyeydi	deyeydi	yaşayaydı
alaydık	ereydik	derleyeydik	yiyeydik	deyeydik	yaşayaydık
alaydınız	ereydiniz	derleyeydiniz	yiyezdiniz	deyeydiniz	yaşayaydınız
alaydılar	ereydiler	derleyeydiler	yiyezdiler	deyeydiler	yaşayaydılar

eleyeydim	ğıraydım	ğaçaydım	yürüyeydim	boğulaydım
eleyeydin	ğıraydın	ğaçaydın	yürüyeydin	boğulaydın
eleyeydi	ğıraydı	ğaçaydı	yürüyeydi	boğulaydı
eleyeydik	ğıraydık	ğaçaydık	yürüyeydik	boğulaydık
eleyeydiniz	ğıraydınız	ğaçaydınız	yürüyeydiniz	boğulaydınız
eleyeydiler	ğıraydılar	ğaçaydılar	yürüyeydiler	boğulaydılar

3.4.10.8. Gereklilik Şeklinin Hikâyesi

almalıydım	ermeliydim	demeliydim	yimeliydim
almalıydın	ermeliydin	demeliydin	yimeliydin
almalıydı	ermeliydi	demeliydi	yimeliydi
almalıydık	ermeliydik	demeliydik	yimeliydik
almalıydınız	ermeliydiniz	demeliydiniz	yimeliydiniz
almalıydılar	ermeliydiler	demeliydiler	yimeliydiler

elemeliydim	ğırmalıydım	ğaşmalıydım	yürümeliydim
elemeliydin	ğırmalıydın	ğaşmalıydın	yürümeliydin
elemeliydi	ğırmalıydı	ğaşmalıydı	yürümeliydi
elemeliydik	ğırmalıydık	ğaşmalıydık	yürümeliydik
elemeliydiniz	ğırmalıydınız	ğaşmalıydınız	yürümeliydiniz
elemeliydiler	ğırmalıydılar	ğaşmalıydılar	yürümeliydiler

3.4.11. Rivayet

3.4.11.1. Geniş Zamanın Rivayeti

alımıŝın	derlemişin	yirmiŝin	yaşamışın
alımıŝın	derlemişin	yirmiŝin	yaşamışın
alımıŝ	derlemiş	yirmiŝ	yaŝamıŝı
alımıŝız	derlemiŝiz	yirmiŝiz	yaŝamıŝız
alımıŝınız	derlemiŝiniz	yirmiŝiniz	yaŝamıŝınız
alırımıŝla	derlemişle	yirlemiŝ	yaŝamıŝı

3.4.11.2. Ŗimdiki Zamanın Rivayeti

alıyomuŝun	eriyyomuŝun	derleyomuŝun	yiyyomuŝun	deyomuŝun
alıyomuŝun	eriyyomuŝun	derleyomuŝun	yiyyomuŝun	deyomuŝun
alıyomuŝ	eriyyomiŝ	derleyomuŝ	yiyyomiŝ	deyomiŝ
alıyomuŝuz	eriyyomiŝuz	derleyomuŝuz	yiyyomiŝuz	deyomiŝuz
alıyomuŝumuz	eriyyomuŝunuz	derleyomuŝunuz	yiyyomiŝunuz	deyomuŝunuz
alıyolamıŝ	eriyyolamıŝ	derleyolamıŝ	yiyyolamıŝ	deyolamıŝ

eleyomuŝun	ĝırıyomuŝun	ĝaçıyomuŝun	yörüyyomuŝun	boĝuluyomuŝun
eleyomuŝun	ĝırıyomuŝun	ĝaçıyomuŝun	yörüyyomuŝun	boĝuluyomuŝun
eleyomuŝ	ĝırıyomuŝ	ĝaçıyomuŝ	yörüyyomuŝ	boĝuluyolamıŝ
eleyomuŝuz	ĝırıyomuŝuz	ĝaçıyomuŝuz	yörüyyomuŝuz	boĝuluyomuŝuz
eleyomuŝunuz	ĝırıyomuŝunuz	ĝaçıyomuŝunuz	yörüyyomuŝunuz	boĝuluyomuŝunuz
eleyolamıŝ	ĝırıyolamıŝ	ĝaçıyolamıŝ	yörüyyolamıŝ	boĝuluyolamıŝ

3.4.11.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

almıŝımıŝın	ermiŝımıŝın	derlemiŝımıŝın	yimiŝımıŝın	demiŝımıŝın
almıŝımıŝın	ermiŝımıŝın	derlemiŝımıŝın	yimiŝımıŝın	demiŝımıŝın
almıŝımıŝ	ermiŝımıŝ	derlemiŝımıŝ	yimiŝımıŝ	demiŝımıŝ

almışımıŝız	ermiŝimiŝız	derlemiŝimiŝız	yimiŝimiŝız	demiŝimiŝız
almışımıŝınıŝız	ermiŝimiŝınıŝız	derlemiŝimiŝınıŝız	yimiŝimiŝınıŝız	demiŝimiŝınıŝız
almışımıŝıla	ermiŝilemiŝ	derlemiŝimiŝler	yimiŝilemiŝ	demiŝilemiŝ

elemiŝimiŝin	ğıramıŝımıŝın	ğaŝımıŝımıŝın	yörümüŝümüŝün
elemiŝimiŝinŝ	ğıramıŝımıŝınŝ	ğaŝımıŝımıŝınŝ	yörümüŝümüŝünŝ
elemiŝimiŝ	ğıramıŝımıŝ	ğaŝımıŝımıŝ	yörümüŝümüŝ
elemiŝimiŝız	ğıramıŝımıŝız	ğaŝımıŝımıŝız	yörümüŝümüŝüz
elemiŝimiŝınıŝız	ğıramıŝımıŝınıŝız	ğaŝımıŝımıŝınıŝız	yörümüŝümüŝünüŝız
elemiŝilemiŝ	ğıramıŝımıŝ	ğaŝımıŝlamıŝ	yörümüŝilemiŝ

3.4.11.4. Gelecek Zamanın Rivayeti

alcamıŝın	ercemiŝin	derleceemiŝin	yicemiŝin	decemiŝin
alcamıŝınŝ	ercemiŝinŝ	derleceemiŝinŝ	yicemiŝinŝ	decemiŝinŝ
alcamıŝ	ercemiŝ	derleceemiŝ	yicemiŝ	decemiŝ
alcamıŝız	ercemiŝız	derleceemiŝız	yicemiŝız	decemiŝız
alcamıŝınıŝız	ercemiŝınıŝız	derleceemiŝınıŝız	yicemiŝınıŝız	decemiŝınıŝız
alcaklamıŝ	erceklemiŝ	derleceklemiŝ	yiceklemiŝ	deceklemiŝ

elecemiŝin	ğırcamıŝın	ğaŝcamıŝın	yörüceemiŝin	üğütceemiŝin
elecemiŝinŝ	ğırcamıŝınŝ	ğaŝcamıŝınŝ	yörüceemiŝinŝ	üğütceemiŝinŝ
elecemiŝ	ğırcamıŝ	ğaŝcamıŝ	yörüceemiŝ	üğütceemiŝ
elecemiŝız	ğırcamıŝız	ğaŝcamıŝız	yörüceemiŝız	üğütceemiŝız
elecemiŝınıŝız	ğırcamıŝınıŝız	ğaŝcamıŝınıŝız	yörüceemiŝınıŝız	üğütceemiŝınıŝız
eleceklemiŝ	ğırcaklamıŝ	ğaŝcaklamıŝ	yörüceklemiŝ	üğütceklemiŝ

3.4.11.5. Ŗart Ŗeklinin Rivayeti

alsaymıŝın	erseyemiŝin	derleseymiŝin	yiseymiŝin	deseyemiŝin
alsaymıŝınŝ	erseyemiŝinŝ	derleseymiŝinŝ	yiseymiŝinŝ	deseyemiŝinŝ
alsaymıŝ	erseyemiŝ	derleseymiŝız	yiseymiŝ	deseyemiŝ
alsaymıŝız	erseyemiŝız	derleseymiŝız	yiseymiŝız	deseyemiŝız

alsaymışınız	erseymişiniz	derleseymişiniz	yiseymişiniz	deseymişiniz
alsaylamış	erselemiş	derleselemiş	yiselemiş	deselemiş

eleseymişin	ğırsaymışın	ğacsaymışın	yörüseymişin	üğütseymişin
eleseymişin	ğırsaymışın	ğacsaymışın	yörüseymişin	üğütseymişin
eleseymiş	ğırsaymış	ğacsaymış	yörüseymiş	üğütseymiş
eleseymişiz	ğırsaymışız	ğacsaymışız	yörüseymişiz	üğütseymişiz
eleseymişiniz	ğırsaymışınız	ğacsaymışınız	yörüseymişiniz	üğütseymişiniz
eleselemiş	ğırsalamış	ğacsaymışla	yörüselemiş	üğütselemiş

3.4.11.6. İstek Şeklinin Rivayeti

alaymışın	ereymişin	derleyeymişin	yiyeymişin	deyeymişin
alaymışın	ereymişin	derleyeymişin	yiyeymişin	deyeymişin
alaymış	ereymiş	derleyeymiş	yiyeymiş	deyeymiş
alaymışız	ereymişiz	derleyeymişiz	yiyeymişiz	deyeymişiz
alaymışınız	ereymişiniz	derleyeymişiniz	yiyeymişiniz	deyeymişiniz
alaymışla	ereymişle	derleyeymişle	yiyeymişle	deyeymişle

eleyeymişin	ğıraymışın	ğaçaymışın	yörüyeymişin	üğüdeymişin
eleyeymişin	ğıraymışın	ğaçaymışın	yörüyeymişin	üğüdeymişin
eleyeymiş	ğıraymış	ğaçaymış	yörüyeymiş	üğüdeymiş
eleyeymişiz	ğıraymışız	ğaçaymışız	yörüyeymişiz	üğüdeymişiz
eleyeymişiniz	ğıraymışınız	ğaçaymışınız	yörüyeymişiniz	üğüdeymişiniz
eleyeymişle	ğıraymışla	ğaçaymışla	yörüyeymişle	üğüdeymişle

3.4.11.7. Gereklilik Şeklinin Rivayeti

almalıymışın	erimeliymişin	derlemeliymişin	yaşamalıymışın
almalıymışın	erimeliymişin	derlemeliymişin	yaşamalıymışın
almalıymış	erimeliymiş	derlemeliymiş	yaşamalıymış
almalıymışız	erimeliymişiz	derlemeliymişiz	yaşamalıymışız

almalıymışınız	erimeliymişiniz	derlemeliymişiniz	yaşamalıymışınız
almalıymışlar	erimeliymişler	derlemeliymişle	yaşamalıymışla

elemeliymişin	ğırmalıymışın	ğaşmalıymışın	yörümeliymişin
elemeliymişin	ğırmalıymışın	ğaşmalıymışın	yörümeliymişin
elemeliymiş	ğırmalıymış	ğaşmalıymış	yörümeliymiş
elemeliymişiz	ğırmalıymışız	ğaşmalıymışız	yörümeliymişiz
elemeliymişiniz	ğırmalıymışınız	ğaşmalıymışınız	yörümeliymişiniz
elemeliymişle	ğırmalıymışla	ğaşmalıymışla	yörümeliymişle

3.4.12. Şart

3.4.12.1. Geniş Zamanın Şartı

alırsam	erersen	derlersem	yirsemdersem	yaşasam	
alırsañ	erersen	derlersen	yirsen	dersen	yaşasañ
alırsam	erersen	derlersem	yirsem	dersem	yaşasam
alırsak	ererek	derlersek	yirsemk	dersek	yaşasak
alırsañız	ererseniz	derlerseniz	yirseniz	derseniz	yaşasañız
alırsalar	ererseler	derlerseler	yirseler	derseler	yaşasalar

elesem	ğırasam	ğaçasam	yörürsem	boğulursam	üğüdürsem
elesen	ğırasañ	ğaçasañ	yörürsen	boğulursañ	üğüdürsen
elese	ğırasa	ğaçasa	yörürse	boğulursa	üğüdürse
elessek	ğırasak	ğaçasak	yörürsek	boğulursak	üğüdürsek
eleseniz	ğırasañız	ğaçasañız	yörürseniz	boğulursañız	üğüdürseniz
eleseler	ğırasalar	ğaçasalar	yörürseler	boğulursalar	üğüdürseler

3.4.12. 2. Şimdiki Zamanın Şartı

alıyorsam	eriyosam	derleyosam	yıyyosam	deyosam	yaşayosam
alıyorsañ	eriyosañ	derleyosañ	yıyyosañ	deyosañ	yaşayosañ
alıyorsa	eriyosa	derleyosa	yıyyosa	deyosa	yaşayosa

alıyorsak	eriyosak	derleyosak	yiyyosak	deyosak	yaşayosak
alıyorsanız	eriyosanız	derleyosanız	yiyyosanız	deyosanız	yaşayosanız
alıyolasa	eriyolasa	derleyolasa	yiyyolasa	deyolosa	yaşayolosa

eleyosam	ğırıyosam	ğaçoyosam	yörüyyosam	boğuluyosam
eleyosañ	ğırıyosañ	ğaçoyosañ	yörüyyosañ	boğuluyosañ
eleyosa	ğırıyosa	ğaçoyosa	yörüyyosa	boğuluyosa
eleyosak	ğırıyosak	ğaçoyosak	yörüyyosak	boğuluyosak
eleyosanız	ğırıyosanız	ğaçoyosanız	yörüyyosanız	boğuluyosanız
eleyolasa	ğırıyolasa	ğaçıyolasa	yörüyyolasa	boğuluyolasa

3.4.12.3. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

aldıysam	erdiysem	derlediysem	yidiysem	dediysem
aldıysañ	erdiyseñ	derlediyseñ	yidiyseñ	dediyseñ
aldıysa	erdiyse	derlediyse	yidiyse	dediyse
aldıysak	erdiysek	derlediysek	yidiysek	dediysek
aldıysanız	erdiyseniz	derlediysseniz	yidiyseniz	dediyseniz
aldılarsa	erdilerse	derledilerse	yidilerse	dedilerse

3.4.12.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

almışsam	ermişsem	derlemişsem	yimişsem	yaşamışsam
almışsañ	ermişseñ	derlemişseñ	yimişseñ	yaşamışsañ
almışsa	ermişse	derlemişse	yimişse	yaşamışsa
almışsak	ermişsek	derlemişsek	yimişsek	yaşamışsak
almışsınız	ermişseniz	derlemişsseniz	yimişseniz	yaşamışsınız
almışlarsa	ermişlese	derlemişlese	yimişlese	yaşamışlarsa

3.4.12. 5. Gelecek Zamanın Şartı

alcasam	ercesem	derlecesem	yicesem	decesem	yaşacasam
alcasañ	ercesen	derlecesen	yicesen	decesen	yaşacasañ
alcasa	ercese	derlecese	yicese	decese	yaşacasa
alcasak	ercesk	derlecesek	yicesek	decesek	yaşacasak
alcasañı	erceseniz	derleceseniz	yiceseniz	deceseniz	yaşacasañız
alcaklasa	ercelekse	derlecekse	yiceklese	decekse	yaşacaklasa

elecesem	ğırcasam	ğaşcasam	yörücesem	boğulcasam	üğütcesem
elecesen	ğırcasan	ğaşcasan	yörücesen	boğulcasan	üğütcesen
elecese	ğırcasa	ğaşcasa	yörücese	boğulcasa	üğütcese
elecesek	ğırcasak	ğaşcasak	yörücesek	boğulcasak	üğütcesek
eleceseniz	ğırcasanız	ğaşcasanız	yörüceseniz	boğulcasanız	üğütceseniz
elecekse	ğırcaklasa	ğaşcaklasa	yörücekse	boğulcaklasa	üğütcekse

3.4.12. 6. Gereklilik Şeklinin Şartı

almalıysam	ermeliysem	derlemeliysem	demeliysem	yimeliysem
almalıysañ	ermeliysen	derlemeliysen	demeliysen	yimeliysen
almalıysa	ermeliyse	derlemeliyse	demeliyse	yimeliyse
almalıysak	ermeliysek	derlemeliysek	demeliysek	yimeliysek
almalıysañız	ermeliyseniz	derlemeliyseniz	demeliyseniz	yimeliyseniz
almalıysalar	ermeliyseler	derlemeliyseler	demelilerse	yimelilerse

elemeliysem	ğırmalıysam	ğaşmalıysam	yörümeliysem
elemeliysen	ğırmalıysañ	ğaşmalıysañ	yörümeliysen
elemeliyse	ğırmalıysa	ğaşmalıysa	yörümeliyse
elemeliysek	ğırmalıysak	ğaşmalıysak	yörümeliysek
elemeliyseniz	ğırmalıysañız	ğaşmalıysañız	yörümeliyseniz
elemeliyseler	ğırmalıysalar	ğaşmalıysalar	yörümeliyseler

3.5. Zarflar

3.5.1.Zaman Zarfları

*bön / bugün, şindi / şimdi, aşam / akşam, ölen / öğleyin,
sabala / sabahleyin, kindin / ikindileyin, yassın / yatsılayın*

3.5.2.Yer Zarfları

aşşa / aşağı , aşşa en / aşağı in / , yokarı / yukarı

3.6 Zamirler

3.6.1.Şahıs Zamirleri

<u>Yalın</u>	<u>Belirt.</u>	<u>Yön.</u>	<u>Bul.</u>	<u>Ayrıl.</u>	<u>İlg.</u>
Ben	Beni	Başa	Bende	Benden	Benim
Sen	Seni	Saşa	Sende	Senden	Senin
O	Onu	Oşa	Onda	Onlardan	Onun
Biz	Bizi	Bize	Bizde	Bizden	Bizim
Siz	Sizi	Size	Sizde	Sizden	Sizin
Onlar	Onları	Onnara	Onnada	Onnadan	Onarın

3.6.2.İşaret Zamirleri

bu	buşa	buşa	buşda	buşdan	buşun
şu	şunu	şuşa	şuşda	şuşdan	şunun
o	onu	ona	onda	ondan	onun
bunlar	buşnları	buşnlara	buşnada	buşnadan	buşnların
şunlar	şunları	şunnlara	şunnada	şunnadan	şunnarın
onlar	onları	onnara	onnada	onnadan	onarın

3.6.3.Dönüşüklük Zamirleri

kendim	kendimiz
kendiş	kendişiz
kendi	kendileri
İlgi:	kendilenin (kendilerinin)

Yönelme: kendilene (kendilerine)
Belirtme: kendileni (kendilerini)
Bulunma: kendilende (kendilerinde)
Ayrılma: Kendilenden (kendilerinden)
Vasıta : kendilennen (kendileri ile)

3.7. Sıfat-Fiiller

Ağız derleme sahamızda en çok kullanılan sıfat- fiil ekleri ekleri şöyledir:

-an, -en : başlayan, gören(göz)
-r : *yapılır (şey)*
-ar, er : *geçer (akçe)*
-ur, -ür
-mış, miş: - mış, - müş: *yanmış, geçmiş, okumuş, görmüş (insan).*
-dık, - dik: -duk , dük: *tanıdık, bildik, gördüğüm, koşdukları.*
-acak, acek: Bu ekin genellikle ilk ünlüsü vurgusuz olduğu için düşer.
yatacak ye < yatacak yer, gelecek sene< gelecek sene.
-maz, mez : *arımaz (başım), bitmez tükenmez (iş).*
-ası, esi : Daha çok beddua ifade eden kelimelerde kullanılır.
yok olası, geberesi, kör olası, yıkılası.

3.8. Zarf-Fiil Ekleri

Ağız derleme sahamızda en çok kullanılan zarf- fiil ekleri ekleri şöyledir:

-a, -e : Zarf fiil tekrarlarında görülür :
güle güle , bağıra çağıra, yata kalka , ezile büzüle.
-ı, -i, -u, -ü
 Bu eklerde bugün yalnız birleşik fiillerde görülüyor.:
alı ver- , çeki ver-, duru ver- , görü ver-,
-ıp, -ip, up,- üp
yapıp, ödeyip, uyuyup , dövülüp.
-arek, -erek :
okuyarak, gelerek.

-ınca, -ince, -unca, ünçe,

yapınca, gelince, oturunca, görünce.

-alı, -eli: Bu zarf/fiil eki, sonuna normal olmadığı halde ablatif eki alır. Ablatif ekinden başka çok kere “*beri*” edatını da ister:

yapalıdan beni, gelediden beri

-madan –meden : *durmadan gelmeden.*

-ışın, -işin, -uşun, üşün: Eski Anadolu Türkçesinde Karamanlıca sahasında görülen bu ek, derleme yaptığımız bölgede bugün kullanılmaktadır.

başlayışın, yiyişin, duruşun, ölüşün.

3.9.Edatlar

3.9.1.Ünlem Edatları:

Ah, vah, eyvah, ay, vay, of, öf, tu, oh, hadi / haydi vs.

3.9.1.1.Seslenme Edatları:

A, ay, ey,yav, yahu, len / ulan, hü vs.

3.9.1.2.Sorma Edatları

Hana / hani, acaba / acep, neçin / niçin

3.9.1.3.Gösterme Edatları

İşde / işte, da / daha, nah

3.9.1.4.Cevap Edatları

Evet, hayı / hayır, yok, peki / pekiyi, deli / değil

3.9.1.5.Sıralama Edatları

ve, ile, dahi

3.9.1.6.Denkleştirme Edatları

Ya,veya, yavut / yahut , veyavut / veyahut

3.9.1.7.Cümle Başı Edatları

Fakat, eğer, gerçi, çünkü / çünkü madem, yalnız / yalnız, öleyki / öyle ki öleyse / öyle ise, oyusa / oysa, beliki / belki.

3.9.1.8.Son Çekim Edatları

İçün, üçün / için, sona / sonra, sonura / sonra, ğada / kadar, böle / böyle, doru / doğru, başğa / başka , ramen / rağmen

SONUÇ:

1. Banaz ilçesi ağızında, yazı dilinde kullanılan ünlülerin yanında, türlü ses etkileriyle oluşmuş şu ünlüler de kullanılmaktadır: *ā, ē, é, ī, î, ū, ō, ŭ, ū*.
2. Banaz ilçesi ağızında, kapalı e (é) ünlüsü yanında, Eski ve Orta Türkçedeki ön ve iç ses durumunda olan kök hece i'lerini devam ettirme eğilimi hâkimdir.
3. En eski Türkçede ve bazı Türk lehçelerinde var olduğu kanıtlanmış olan asli uzunluklara rastlanmakla beraber, hece kaynaşması, ünsüz düşmesi gibi sebeplerle ortaya çıkmış uzun ünlüler vardır.
4. Kalınlık- incelik uyumunun çok kuvvetli olduğu görülmektedir. Bu durum o kadar ileridir ki, yazı dilinde uyuma aykırı olan bazı kelime ve eklerin de uyuma girdiği görülmektedir: *ataş, avara, gardaş, acamı...*
5. Kalınlık-incelik uyumunun ileri olmasının yanında baz kelimelerde de bu uyumun geri olduğunu görüyoruz: *haşış, garer, ağışle, buldey...*
6. Yazı dilinde yer alan "çamur, yağmur" gibi kelimelerde, yuvarlak ünlüler düzleşerek "çamır, yağmır" biçiminde söylenmektedirler.
7. Banaz ilçesi ağızında düzlük yuvarlaklık uyumu da iler boyuttadır. *çavış, yımırta, armıt, motur, abdilla...*
8. Banaz ilçesi ağızında bir ünsüzün yerini oluşma noktsı yakın olan başka bir ünsüze değiştirmesi suretiye oluşan ünsüz değişmesi olayını fazlaca görüyoruz: *pıçak, barmak, gücük, cıbılak, duz, dos...*

9. Standart Türkçe’de değişmiş şekillerine rağmen Banaz ilçesi ağızında eski şekillerini koruyan kelimeler de bulunur: *Böyük/beğük*
10. Bazı kelimelerde “b, p, m” dudak, “f, v” dudak/ diş ünsüzleri yanlarında bulunan ünlüler üzerinde yuvarlaklaştırıcı bir tesir yaparlar.
11. Bazı kelimelerde yuvarlaklaşmanın aksine benzeşme yolu ile düzleşme olur:
ğalbır, ğambır, havız, tavık...
12. “v,y” ünsüzlerinin düşmesi neticesinde meydana gelen ses hâdisesi, Banaz ağızında oldukça yaygın bir şekilde görülür: *aşa, böle, şöle..*
13. Banaz İlçesi ağızında karakteristik olarak “l, r, s, ş, c” ünsüzleri ile başlayan alıntı kelimelerde, kelime içinde ünlüazlere uygun olarak *dar/düz ve dar/yuvarlak* “ı, i, u, ü” ünlüleri kelimenin başına gelebilirler: *ilazım, ırakı, ırmızan...*
14. Banaz ağızında; b / p, b / m, b / v, p / b, ç / c, ç / ş, t / d, t / r, k / g, k / g, j / c, s / z, f / , f / p, h / f, v / m, y / v, v / ğ, ğ / l, ğ / r, r / l, r / m, h / m, m / n, n / l ünsüz değişimleri görülmektedir.
15. Ünsüzlerin birbiri ile karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını giderme amacına dayanan daha çok “r” ve “l” akıcı ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde görülen yer değiştirme hadisesi Banaz Ağızında görülmektedir: *örge, çilbak, örke..*
16. İç seste yan yana iki ünsüz iki ünsüz bulunan yerlerde veya söyleniş bakımından aynı durumda bulunan komşu kelimelerin son ve ön sesleri arasında, bazen iki ünsüzden birinin kendisine yakın boğumlanma

özelliği taşıyan öteki tarafından büsbütün veya kısmen benzeştirilmesi olayı yaygın olarak görülmektedir. *deliğanni, işcen, adanma, hacca, çıkdık, masğara...*

17.Çokluk “-lar, /ler” ekinin sonundaki akıcı “r” sesi, ünsüzle başlayan bir ek ile birleşince düşer. Ayrıca, nominatif halde iken de akıcı r sesi çoğu kez söylenmez, düşer: *evle, ovala, gülle...*

18.Banaz Ağzında karakteristik olarak görülen hususlardan biri de bulunma hâli eki ile belirtme hâli ekinin aynı fonksiyonda kullanılmasıdır: *Seni dōn, evi gīt, kimi don ...*

19.Yönelme hali eki, şahıs ve işaret zamirlerinden sonra damak n (ŋ)’li olarak kullanılmaktadır.

20. İyelik eklerinde, ikinci şahıs teklik ve çokluk şekillerinin büyük çoğunlukla damak n (ŋ)’si kullanılmaktadır.

21.Banaz Ağzında , işaret sıfatı ve işaret zamiri olarak kullanılan “şu”kelimesi Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesindeki şekline yakın olarak “şo” biçiminde kullanılmaktadır.

22.Eski Anadolu, Uygur ve Karahanlı Türkçesi dönemlerinde kullanılan bazı sözcüklerin hiçbir değişime uğramadan Banaz Ağzında kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Banaz İlçesi, 2 kasaba, 45 köy
- AKAR, Ali (Doç. Dr), (2003), Derleme Sözlüğü Verilerine Göre Uşak Ağızlarındaki Eski Türkçe Unsurlar, Uşak Sempozyumu
- Atlas Dergisi, (Kasım 2000), Kasabanın Kaderi Banaz
- ÇETİN, Turhan (1999), Banaz İlçesinde Nüfus Artışı
- DİLSİZ, Süleyman Yeşil Külçe Banaz (2005) İstanbul
- Ege Bölgesi Kalkınma Projesi İl Raporları Uşak Sf.5 Hazırlayanlar:Doç. Dr. Mustafa Tanyeri Yard. Doç. Dr. Figen A. Yeşilada Yard. Doç. Dr. Yaprak Gülcan Yard. Doç. Dr. Tahir Yeşilada
- GÜLSEVİN, Güner Uşak İli Ağızları, Ankara 2002
- GÜNAY, Dr. Turgut Rize İli Ağızları, Ankara 2003
- KARAGÜR, Nilüfer Ş.N.S.Anadolu Lisesi Coğrafya Öğretmeni
- KORKMAZ Zeynep, Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara 1992,
- KORKMAZ, Zeynep Anadolu Ağızlarının Etnik Yapısı İle İlişkisi Sorunu, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten 1971, Ankara 1980
- Komasyon, 21. yüzyılın Eşiğinde Uşak Sempozyumu, Cilt 1-2
- Komasyon, Her Yönüyle Uşak, (1998) Uşak Valiliği
- Leyla Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Ankara 1986
- SÜMER, Faruk Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999
- SUNUCU, Yılmaz (2002) Örnekleriyle Uşak Ağzı Sözlüğü
- ŞAH, Şükran Uşak Halk Türküleri, (2002), Cem Ofset
- ŞAHİN, Cuma Banaz.Net , Banaz Kaymakamlığı Resmi İnternet Sitesi Banaz.Gov.Tr.
- TUTSAK, Şadiye (1998), Cumhuriyetin İlk Yıllarında Uşak (1923- 1933), Uşak Beld. Kültür Y. No: 2
- Uşak Valiliği, Cumhuriyetin Yetmişbeşinci Yılında Uşak, Yeşil Banaz Gazetesi, 20 Ekim 1990
- Yeşil Banaz Gazetesi, 21 Şubat 1998
- Yeşil Banaz Gazetesi, 20 Mart 1999

METİNLER

(1)

SÖYLEYEN : RAMAZAN SARIGÜL (62 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : DERBENT KÖYÜ
DERLENEN : PADİŞAN ĞIZINAN HAMZOLU

padişan ğızınan hamzolu

(1) eveli varımıŝ bĩ yoğumuŝ. bĩ pādīŝah varımıŝ. pādīŝaŋ çolū çocū hiç olmuyomuŝ. arākan hacıdan , *hocamatdan* , *āhāliden*, mākmeden , tākmeden buŋa allah bĩ ğız çocū veriyo.(5) bu ğız çocū böyüyyo. *dolcék tabi* ilk mākdebe giriyo. çocuk ilk mākdebi bitirib ŝādetnāmesni alıyo. pādīŝānan ğarısı sultan hanım , çocū ilk mākdepden sōna nerāye gönderem dāye düşünmāye başlayāla. ğızın anası sultan hanım , pādīŝaha dāyoğu , len adam bizim allaha ŝükür paraya pula étīyacımız mı vā ? bizim bundan başğa evladımız da yok.
 (10) biz bu ğızı bĩ çalgıcı mākdebine vārem , mākdepden çıkışık çalā çağırı , bizim gōnümüzü é élendiri dāyo. pādīŝah , olu mu hanım? filen deyo ; sultan hanım da neden olmecek , *cināyet mi olur*, hem de çok iyi olur deyo.

pādīŝānan sultan hanım , dutup ğızı çalgıcı mākdebine vāriyola. ğız çalgıcılık mākdebinde üç bāŝ sene sarfında tam aşık olarakdan ŝādetnāmesini alıp çıkıyo.(15) māktebi bitirib arada ğors alıyon dārken ğız , onaltı–onyādi yaşlarına giriyo. pādīŝaŋ vezir vüzera arkıdaŝları ğıza dūnjūr gelmāye başlāyo. pādīŝah dūnjūr gelen vezirlere dāyoğu ; arkıdaŝla , sisden dört-beŝ kiŝi dūnjūr geldi. bende de ğız bĩ *deŋe*. ğızı birinize vēsem ötāki darılır. (20) āŋ iyisi bı işi ğıza bırakam. ğız ; haŋĝıŋızı isdāse oŋa vārem dāyo.

āşam olunca bĩ gün. pādīṣān ğarısı sultan hanım ; meselāyi ğıza intikal ätdiriyo. işde ; bubanın vezir arkıdaşlāndan bir kaç denesi seni isdāyo allah ṣāhit, bunnan içinden birini bāĝen , bāĝendīn vezire seni vārem dāyo. **(25)** ğız , ben vezir vüzera bilmem , babamdan büyük pādīṣah da olsa benim yok dāyo. mademki beni zenata vārip , öretdiniz , ben bu işin tirākisi oldum. yarın ben çalıp çağırmaq isderin , o adamın da kavası götümez , alı kavama bĩ çarpa ; benim ölümüne zebib olusunuz. genşlīme yazıĝ ädesiniz dāyo. benim vācam adam.**(30)** benim gibi aşıĝ olsun. benim derdimden annasıñ. isdēse yicē ākmē olmasın , sığır çobanı olsun dāyo. ben , mevki aramāyom benim derdimden , bennen annaşabilcāk birini arayon dāyo.

sultan hanım , ğızın dādiklēni pādīṣaha annadıyo.**(35)** ğız bōle bōle dāyo nā yapcāz dāyo. pādīṣah. dünjür gelen vezirlere , ğız kendi gibi bĩ aşıĝa vāmağ isdedīni annadıyo. vezirle de ğızı haqlı görüyola , dünjür olmağdan vaz gāçiyola.

pādīṣah , bĩ gün ğızını çağırıyo. ğızına dāyoku ; ğızım gelen dünjürcüleri hep ğari çevirdik.**(40)** sen evlenme çağına girdin ; nā yapcāñ fikrin nā ? dāye soruyo. ğız , bubası olan pādīṣaha dāyoğu ; buba , sen bĩ pādīṣahsın. yarın bĩ dellal bağırdırsın , ülkede nā ğadā aşık varısa gelsin. kendine güvenen aşık bennen yarışır , gerçāk hağk aşığıysa beni alır , déĝilise kellesini vuruğ ğitsin dāyo.

pādīṣah , ärtesi gün bĩ dellal bağırdıyo : dinen dinen beni diñnen. işde kendine güvenen her aşık gelip , pādīṣah ğızınan imtān olcāk.**(45)** ğızı yāñen aşık , ğızınan evlenmāye hağ ğazancāk ğızı alta alıp susduramazsa kellesi alıncāk dāyo. dellalı duyan aşıkla gelip sarayda toplanıyo. gelen

aşıkların sayısı elli denäymiş. bu aşıkla da benim gibi yarım aşığımış. ğızınan aşıkla tāk tāk yarışıyola.(50) vur *patlasın* , çal oynasın , alivä ğativä dārken aşıkla hepserin başları gidiyo.

uzak kövlen birinde hamdi adında bĩ aşık varımış. o da yarım aşığımış. hamdi'ye,ulen amca dāyola git anasına satan şu pādīşar ğızını yān de *ġocadam* yaşa dāyola. hamdi de , ulen sen de ; ben allıyı evādim , güllüyü gelin ātdim.(55) şinden *ġolēy* sōna nā yapan ben ğızı dāyo. ötekiñe aşığın can damarından assılıyola ; hamdiye , sen kendiñe güvenemāyon, orda can bazarı vā ; korkuñe gidemesin ki zaten *teze* dāyola. bu söz aşığın ağırına gidiyo , buñe içerlāyo. hamza ğayveden hemen kaçıp eve geliyo. ğarısına , ğarı baña yol ākmā hazırla.(60) ben pādīşar ğızınan yarışmaya gidiyon dāyo. ğarısı , nā o adam kırkından sōna azan mı dārsin dāyo. hamza da sen benim azdīma filen bakma , hasırla dāyo. esgiden şindiki gibi vesayit bol dāğilimiş. gidilen yāre *nołcēk* yayan gidilimiş.(65) *ġası* ātme dutma adam dādiyse de hamza ille gitcān dāyo. nāyise hazırlāyvāyo ğarısı ākmēni , hamza çıkıyo yola. isdambol'a variyo. pādīşar ğızını buluyo. pādīşar ğızı bunun da vurduruyo boynunu. hamzaynan baraba boynu vurulan aşık sayısı ellibir oluyo.

(70)hamza'nın o ğunnēde , ardında bĩ ōlançocū ğalıyo. çocuk baş-on yaşlāna girince *kātip gibi* anası bunu bĩ zenata vēmāk isdāyo. fakat , anası hañgi zenata vēdiyse çocuk bunu başaramāyo. çocuk , anasına dāyoķu ; ana , bubamın zenatı nāyise onu sōle , ben de o zenatı tutan dāyo. anası çocuñ bubasının zenatından memnun olmadī içün ; ōlum , babañın zenatı demirciliğidi dāyo.(75) cocū demirciliğe vāriyo. çocuk bunu başaramāyo , ğarı geliyo. anası berberciliğidi dāyip berberciliğe vāriyo. çocuk geri ğāliyo. ğalaycılığidi dāyip

ğalaycılığa vāriyo , çocuk ğāri geliyo.(80) velāsılı baş-on zenata vārildiye de çocuk başaramāyo , ğāri geliyo. çocuk , anasına ana dāyo ; beni boşuna gezdirtme , bubamıñ zenatı nāyise sōle , benden saklama dāyo.

çocuñ anası bakıyo çocū ğandıramāyo , babañıñ zenatı başını yāsiñ ,bubañıñ belli başlı bĩ zenatı mı varıdı ? dāyo. babanın zenatı çalgıcılığıdı dāyo. ōlan , tamam dāyo şindi inandım dāyo. (85) benden bu zamana ğada saklamacādıñ dāyo. yok mu babamıñ çalgılāndan , ğırık yarık olsun vāsiñ dāyo. anası da , bubamıñ bavılinda yarılmış ğırık bĩ sazı varıdı o duruyo , hatıra olu dāye atmadım orda duruyo dāyo. çocuk sazı bavıldan çıkıtdırıyo. kendi kendine māşk ādip sazı çalmasını örgeniyo.(90)

bĩ gün millet , ğurban bayramında , herkez yakın akırabalarının ğabirlāni ziyarete gidiyola. ōlan da babasının ğabirini ziyaret ātmek isdāyo. lakin çocuk , babasının ğabiriniñ nāde oldūnu bilmōmuş. eve gelip anasına ; ana , herkes ğabir ziyaretine gidiyo, babamıñ ğabiri nēdāyse sōle de ben de gidān dāyo. anası da ōlum dāyo ; isdambol'da bĩ aşık ğız türedi , bütün aşıklānan yarışdı.(95) bubañ da onan yarışmaya gitdi , orda bubañıñ kellesini aldıla dāyo.

ōlan , bu işiñ üsdüne oluyo. isdambola gelip gidennēden annayıp diñneyo , ğız da bākar duruyomuş. bĩ gün eve geldīnde ana haķğıñı helal āt ben gidiyon dāyo. anası da nerāye ōlum ? dāyo.(100) ōlan da , işde o babamıñ kellesini aldıran ğız duruyomuş , gidip o ğızdan bubamıñ intikamını alcān dāyo. anası , ātme ēleme ōlum , bu ğız saña vārılmaz alınmas, genşliğıñ va genşlīne yazık edēsiñ filen dādiyse de ōlana kar ātmāyo , ōlan gidecān deyip dutduruyo. babam , bı yolda gitmiş bende ğaderde varısa gidān dāyo. gidecān , ğızı bulup bubamıñ intikamını alıcan dāyo. bakıyo görüyo anası; nā sōlediyse kar

ätmäyo.(105) hādi ölüm , başıñ pıñar , ayāñ sābīt göl olsun däyip uğurläyväyo.

ōlan , babasından ğalan ğırık sazı torbaya soķuyo , iki de bazlıma alıp yola çıkıyo. isdambola geliyo.

ōlan isdambola gelince , bī dükğana girip ikiyüselli ğıram helva alıyo. torbasından bazlımasını da çıkarıp yirken , pādīşañ ğızı da tam çalgıynan ğarşıdan çıkıyo. o zamana şeerliniñ äñ ğıymatlı binitı paytonudu. (110)paytonuñ adına da landon dāniyodu. zamanımızdaki gibi o zamana bōle taksi maksı yoğumuşumuş , bir-kaç ğara tiren varımışımış. näyise , ōlan äkmäk yirkene pādīşañ ğızı paytonnan *tehna* ğarşıdan çıkıyo. ōlan , yani hamzōlu ; dükğanıñ sābına soruyo : bāy amca bu kim dāyo. dükğancı , pādīşañ ğızı duyāsa benim de kellem gide dāye kōrķa *coğab* vēmäk isdemesimiş ; ūlen nā yapcāñ kimidīni sen mamañı yiyon yı dur dā dāmiş.(115) hamzōlu tākira ūsdelāyo : ūlen amca sormakda hata mı ätdik , merak etdim işde sordum dāyo. dükğancı ūlen saña mamañı yı dāyon , saña ayit mi kimidiği , işde pādīşañ ğızı landonnan gezmeden geliyo dāyo. hamzōlu da , tamam bāy amca ; bende onu arayodum iyi dāñk geldi dāyo. hemen äkmäk yidī şēleri ğaldırıyo , sandālāyi atıyo altına , ğırık sazı da torbadan çākip çıkariyo. sazıñ teline usul usul başlāyo vurmaya.(120) dükğanıñ sābı dur ūlen nā yapıyon sen ? dāyo.ğız , seni de kesdiri beni de , yapma dutma dādiyse de hamzōlu diñnemāyo. kesēse beni kesē , ben zati *çıkıdık* kellēyi torbaya ğoydum da geldim dāyo. dükkancı hemen ordan ğayboluvāyo. hamzōlu aldı sazı eline , çaldı bacā, vurdu sazıñ teline sōlāyo. (125) bakalım nā sōlāyo:

aldı hamzōlu :

hem salını , hem de sekersiñ
 zülfü gerdana da dökersiñ
 ellibir aşık bārı yakarsıñ
 saña mı sevdiğim de saña güldalı derler.

(130) ellibir aşık bārı yakarsıñ
 saña mı sevdiğim de saña
 güldalı derler. dāyip kesiyo.

pādīşañ ğızınıñ adı güldalı'ymış. ğız , bu sesi işidiyo. arabacıya arabacı ,
 nēden gēse bu ses dēyo. **(135)** arabacı da öñümüzdeki dükğanıñ öñünden
 geliyo efendim dāyo. pāki dāyo. sür arabayı oraya , oraya varınca atlağ dizginini
 kas dāyo. arabacı atları sürüyo oraya. hamzölunun yanına varışık atlañ
 dizginnēni kāsıp paytonu durduruyo. ğız , bağıyo bī deliğannı elinde saz
 sandalyäye bacā vēse oturuyo. **(140)** hemen paytonuñ içinden çıkıp , dışarı
 paytonuñ öñ yanına gāçıp oturuyo. sazi aldı eline başladı sōlemäye :

aldı güldalı :

hem salınır hem de sākerim
 zülüfü gerdana dökerim
 ellibir aşık bārı yağarım

(145) bil baña güldalı dārler. dāyip , ğız kendini tağdim āder.

aldı hamzōlu :

saña mı sevdiğim de saña güldalı dārler
 nasıl da ğıydıñ bunca cana
 canımı ğoydum da geldim saña
 bil baña hamzlu dārler.

(150) canımı ğoydum da geldim saña

bil baḡa hamzolu dārler.

aldı güldalı :

var git hamzolu da var git aklıḡı bişir

aklıḡı başıḡa dāḡşir

çok laf da ḡur'ana yaḡışir

(155) bil baḡa güldalı dārler.

çok laf da ḡur'an da yaḡışir

bil baḡa güldalı dārler.

aldı hamzolu :

kapıḡa geldim de şaḡirim

bülbül gibi de faḡirim

(160) ḡur'an isderseniz ḡuran da okurum

bil baḡa hamzolu dārler.

ḡuran isderseniz ḡuran da okurum

bil baḡa hamzolu dārler.

aldı güldalı :

hey allahım da bu nasıl ḡuldur

(165) dosduḡdan da düşmaḡıḡ çokdur

benim de senden pervam yokdur

bil baḡa güldalı dārler.

benim senden de pervam yokdur

bil baḡa güldalı dārler.

aldı hamzolu :

- (170) sen dursaŋ da ben duramam
 aķ gerdandan gözümü ırmam
 şāhit āllere vārmam
 bil baŋa hamzōlu dārler.
 ben de seni āllere vārmam
 (175) bil baŋa hamzōlu dārler.

aldı güldalı :

- çıġımadan gelip indiġim
 her güzele benim gerdiġim
 goynumda gül , narınan da turuncum
 bil baŋa güldalı dārler.
 (180) goynumda gül , narınan da turuncum
 bil baŋa güldalı dārler.

aldı hamzolu :

- a ġız seniŋ de dişleriŋ inci
 ben severim de güzelinen genci
 şindiden ōşarım gülünen turuncu
 (185) bil baŋa hamzōlu derler.
 şimdiden ōşarım da gülünen turuncu
 bil baŋa hamzōlu derler.

baķdı gödü ġız , ōlanıŋ bĩ yānışını bulamadı ; kendini övmāye devam ātdi ;

aldı güldalı :

- altın hurma idim dalda
 (190) zülūf burma idim ġolda
 yeşil başlı ördāġidim gölde

bil baŋa güldalı dārler.
 yeşil başlı da ördāğidim gölde
 bil baŋa güldalı dārler.

aldı hamzōlu :

(195) sıladan çıkdım ben de yayan
 ğurulu ğaldı bizim de yayımız
 yeşil başlı ördākdir bizim de avımız
 bil baŋa hamzōlu dārler.
 yeşil başlı da ördākdir bizim avımız
(200) bil baŋa hamzōlu dārler.

aldı güldalı :

baldan altından tadlıyım
 gümüşden ğardan paqlıyım
 ben de kınalı bir kākliğim
 bil baŋa güldalı dārler.
(205) ben de bir kınalı kākliğim
 bil baŋa güldalı dārler.

aldı hamzōlu :

sen bĩ kākliksiŋ ben de doğan
 aķ gerdan altındandır da yuvam
 alır seni de uçarım havaya
(210) bil baŋa hamzōlu dārler.
 alırım seni de uçarım havaya
 bil baŋa hamzōlu dārler.

aldı güldalı :

aman hamzōlu aman

sen beni alamazsıñ , ben bĩ alınmaz ğalāyim

(215) her zincir aşık başına belayım

bil baña güldalı derler.

ben de bĩ alınmaz ğalāyim

bil baña güldalı derler.

aldı hamzōlu :

ġanıñı bĩ su basarım

(220) daşırñı toprağırñı ğatarım

şah mırada ölüm ğalmadı

almayor şimdi gerdandan öperim.

şah hırada namerd ğalmadı

şimdi gerdandan öperim

(225) pādīşarñ ğızı *bakmayor ama* , öte çabaladı beri çabaladı hamzōlunurñ bĩ yānışını bulup susduramadı. mecibur ğaldı ağır ağır yumuşamaya. ğız hamzōlundan hoşlanmaya da başladı.

aldı güldalı :

aman hamzōlu aman

(230) dağlarırñ ucu duman

iki şayit bĩ de imam

nikāmızı ğıysırñā tamam

iki şayit de bĩ imam

nikāmızı ğıysıñnā tamam

aldı hamzōlu :

- (235) şam'dan gelir de hacılar
el ğaldırmış *ğonşu* dovacılar
işde burada hacılar da hocalar
bil baña hamzōlu dārler.
işde burada da nikahcılar *hocafendiler*
(240) bil baña hamzōlu dārler.

ğız , ōlana ; ōlum hamzōlu baķ bacāñı bacağ üsdünden bīle āndirmedin , hiç sayğın yok mu ? dādi. hamzōlu ; afedēsın hanımefendi , kusuruma bakma dādi. pādīşan ğızı , sür arabacı arabayı dāyip paytonu sürdüdü. birez gitdikden sōna dönüp ardına baķdı.(245) ōlan hiç tepki bīle gösdēmāyo. hemen paytonu durdutdu, āndi aşşā. vādı ōlanın ğoluna girip paytona *binēse*. ğız *ğusu* *ğusu*, sür arabacı arabayı dādi. ōlan , dur arabacı dādi , arabacı durdurdu.(250) aldı ōlan sazi eline , sōledi. ğōrelim nā sōledi :

aldı hamzōlu :

- ğarşıdaki bağ bizimdir
içindāki , narınan üzümdür
şayit oluñ da beyefendiler
şinden sōna da bu ğız bizimdir.
(255) şayit oluñ ağalar da beyler
şinden sōna da ğız bizimdir.

däyip kesdi. ğız bĩ şe dämedi. şindi sür arabacı arabayı dădi. arabacı , pādīşaŋ
 kırk sene eveli yapdırdī sırça saraysaldı vādı , orda ändirivădi.(260) kırk gün
 kırk gäce düğün dărnăkden sōna , soŋ gece miradına ärdile.

alağ malağ, kelle ğulağ , tăke dombılağ ğırılıp gäçen , iyilip sıçan , dōrulup
 ğaçan , dolma , köfte kapan efendiler dün yannandan geldim başlānda , ğırılıp
 gäçip duruyolădı.

(2)

SÖYLEYEN : MEHMET KARATAŞ (52 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : MURATLI KÖYÜ
DERLENEN : AVCININ OĞLU

avcının ölü

(1)eveli vakdın birinde bĩ varımış bĩ yoğumuş bĩ avcı varımış. bu avcının avcılıktan başga bi zenātı yoğumuş.bu avcı her gün ava gidebĩ tüv bilene koparamazımış. bõn bõle yarın bõle dārkān gūnnā gāçip gidemiş.(5) avcının bĩ ğarısı varımış bu ğarının eliniñ emēnnen idare olulamış. avcı ava gide , ğarısı da bĩ merkebinen dağdan odun getirip şerde sata onnan evlēniñ yağıni duzunu temin āderimiř.

bõle bĩ vakit gāřdikden sōna allah avcıya bĩ ōlan çocū vāriyo. çocuk yāřiřiyo , deliğanni oluyo. avcı da ētiyarlařiyo.(10) dağda bayırda gezemez oluyo : soñunda da avcılığı birağıyo. bĩ gūnnēden bĩ gün ğarısına dāyoķu ; ben eyice ētiyarladım , benim iřim öte

dūnyayınan. ben ölünce āyā benim zenatımı çocuk ğolacaķ olusa benim zenatımı saķın sōleme dāyo. ben bu yaşıma ğada avcılık yaptım , bundan bĩ řā ōrenemedim dāyo. nāyise avcının vadesi dolup ölüyo. (15) iř ōlanıñ başına ğalıyo. ōlan , anasına dāyoķu ana ; bu bamıñ zenatı nāyise sōle de ben de o zenatı tutan dāyo.

anası dāyoķu ōlum ; buban zenātı sōzüm oña bĩ merķebimiz varıdı onnan her gün dağdan odun getiridi , bĩ yükünü şerde sata parasınnan evimizin

yağını , dusunu , sabını alıdı , bĩ yükünü de eve getiri ocāmızın başında ısınır , kımsäye mūtaç olmadan gäçinip gidedik dāyo.

olan bazā günü bazara āniyo , bazādan bĩ merkep bĩ *babiç* bĩ semē bĩ de urğan alıyo. kövüne vādıkdan sōna dağa gidiyo dağdan odun getirip bĩ yükünü şērde satıp evlēniñ ātiyaçlānı ğarşılayo , bĩ yükünü de eve yıkıp ocaqlānı başında ısınır bōläce kimseye mutaç olmadan idare olup gideleken ; gūnneden bĩ gün olan anasına dāyoķu ana ; bōn gūnneden cuma , ben bōn bĩ cuma namazı ğılan hem hayvan diñnenmiş olsun hem de ben diñnenān deyo.**(20)** anası da olu yavrim sen nası isdēsen ğle *sāmet* yap dāyo. nāyise o gün olan cuma namazına gidiyo. namazı ğılıp çıkıyo. olannan baraba namaz ğılıp çıkan ētiyarla kendi aralanda ğonuşurlamış , dārlemiş ki rametlik şu olanın babası varıdı , vaķdini hep avcılınan gäçirdi. aşğolsun şu çocuğa , bĩ merkebinen evini idare ādip gidiyo dāye ğonuşurlamış. **(25)** bu ğonuşmaları olan duyuyo. hē dāmākki babamın zenatı avcılığımış , bubamın zenatını anam benden saklamış dāyo. hemen eve gidip anasına dāyoķu ana ; bubamın zenatını benden nāden sakladın dāyo. anası , saklamadım ölüm filan dādiyse de olan , hayır saklamışın ben bōn cuma namazından sōna bubamın zenatının nā oldunu örgendim dāyo. anası gine şōle bōle dādiyse de olan hayır ; bubam avcıymış , bubamın av malzemeleri nēdāyse çıkā gē dāyo. **(30)** anası bakıyo olcaķ gibi dēli , ğocasının av malzemelerini çıkarıp gelip ana ölüm bubanın zenatı buyudu dāyo. olana teslim ādiyo.

anası olana dāyoķu ölüm ; bubanın vesiyeti vā , ava her dağa gidesen gitcān , yalınız bĩ tāk filen dağa gitmācāmişin dāyo. olan , dāyoķu ana o dağa nāden gitmācāmişin , bubam bĩ şā dāmedimi deyo. anası da ölüm o dağda bĩ

mālik varımış , mālīkīñ tūvleri şımbır şımbır sılamış , lakin bu mālīk çığırımış.(35) çığırdī zaman sesini duyan herkes ölümüş dāyo. bōle o sesi duyup çok avcı ölmüş dāyo. ōlan o dağa gitmäyo başğa dağa gidiyo. her gün ava gidēmiş fakat hiş bī şā vuramadan ğāri gelimiş. bōn bōle yarın bōle dārken hanği dağa gidēse gissin bī tūv kōpacağ av bulamāyo.(40) ğaş dāyo ölüsem ōlān şu bubamıñ gitme dādī dağa gidān dāyo. ōlan o gitdiği dağdan her gün dōrt-bāş davşan , üç-dōrt kāklik vura gelimiş. gine bī gün sağarını salıyo dağa sabāla ārkenden , zağa bī mālīkin ardına dağılıyo o dağda mālīki on kere filen dolaşdırıyo. ōlan bu mālīki bī tūrlü göremāyo. üç yolun birlāşdi bī yol ayırdı varımış ōlan gāçe bu mālīk burdan gāçe dāyo. (45) ōlan gidiyo o üç yol ayırdına diñeleğoyo. birez sōna kōpāñ öñünde bī malik geliyo emme mālīñ tūvü şımbır şımbır şılamış. bubamıñ dādī mālīk bu yalım dāyo. ōlan bī ğıyya gelivāyo. mālīk gāçēkene silānı ateşlāyo o mālīği vuruyo. (50) mālīğın yanına varıp derisini yüzüyo. deriyi yūsdukten sōna çentesine ğoyup kōvün yolunu tutuyo. yolda geliken pādīşaha dāñk geliyo. pādīşah , ōlanın çentesinin ardında şılayan deriyi görüyo. ōlana bu deriyi baña sat dāyo.(55) ōlan da satam dāyo. pādīşah kaç para dāye soruyo. ōlan da kaç para verisen vā dāyo. pādīşah deriyi on biñ lirāye alıyo.

avcı , āşam eve variyo paraları anasının öñünde sayıyo , paraları anasına vāriyo. (60) anası da merak ādiyo ; ōlum , bu parayı nēden bulduñ ? dāye soruyo. saķın bī yāden çalmış filan olma dāyo. avcı da bōle oldu , bōle oldu dāye anasına annadıyo. işte , bōn bubamıñ ava gitmesin dādī dağa gittim , bī mālīk vurdum , onun da derisini pādīşah beğendi. baña bu deriyi satamıñ dādi , ben de satarın dādim. (65) baña bu parayı vēdi dāyo. anası buña seviniyo. ertesi gün bazara gidiyola eve ētiyaç olan bī çok āşya alıyola ,

gözelce yiyip içiyola. böyle gâçinip gidēken pādīşah ; aldığı bu deriyi bī türlü duvara yapıştıramamış. āñ iyi ustala çağırıyo. **(70)** onnāda bu deriyi duvarda durduramāyola. ustanıñ biri pādīşaha dāyoğu bunu duvara yapıştırırsa yapışdırırsa , ancak bu mālīgī vuran avcı yapıştırı dāyo. pādīşah da bī fārman çıkarıyo. avcıyı eve getittiriyo. pādīşah avcıya vasiyeti annadıyo. **(75)** bu deriyi duvara tuttursan sen *durukana* dutdurursun dutduramazsan seniñ kelleni uçutturun dāyo. avcı kōrkuyo , pādīşah baña üç gün izin ve üç gün sōna bu deriyi duvara yapıştırın dāyo. eve geliyo , düşünmāye başlāyo. anası ōlana ākmāk ğoyvāriyo yi dāyo ōlan yimāyo. anası soruyo , hasta filanmısıñ dāyo. **(80)** avcı da böyle böyle oldu iki günüm gitdi , yarın pādīşah beni öldürtcāk dāyo. anası ōlum , sen hiç üzölme yāmāi yi bu işe bī çare buluruz dāyo. ōlan ākmāni yidikten sōna anası dāyoğu ōlum ; şindi mezāliğe gitcen bubañıñ *tene* mezerini bulup üç kere buba buba dāyen bağırcāñ dāyo. o zaman bubañ kelama gelir oña bu durumu annadırsın dāyo.

nāyse olan variyo bubasınıñ mezeriniñ başına üç kere buba buba dāye bağırıyo: ōlanıñ bubası kelama geliyo. **(85)** ōlan bubasına vasiyeti annadıyo. dāyoğu seniñ gitme dādiğın dağa gittim , bī mālīk vurdum. bu maliğın derisini pādīşaha sattım. pādīşah deriyi duvara tutduramamış baña üç gün müsāde vādi günüm yarın bitiyo. bu deriyi ben duvara dutduramazsam pādīşah benim kelleme aldırcāk dāyo. **(90)** bubası ōlana dāyoğu , ōlum filan dolapda benim mōrlerim vādır , onnarı anaña *buldūnu* git dāyo. o deriniñ dört ğıyını mōrünen mōrle , deri yapışır ğalır dāyo. ōlanıñ bubası bunu sōledikten sōna meze tākira kapanıyo.

ōlan eve geliyo anasına mōrleri bulduruyo. variyo pādīşah huzuruna. **(95)** pādīşah soruyo nōldu dāye. ōlan da deriyi yapışdırın , deriyi yapışdırmaya

geldim dāyo.pādīṣānan bir varıyo pādīṣan odasına. cebinden mōrleri çıkarıyo deriniṅ dört ğıyına tak tak dāye vuruyo. deri duvara yapışıp ğalıyo. **(100)** olan tamam pādīṣam dāyo. pādīṣah buṅa inanmäyo ben dūṅyanıṅ maraṅgozunu eve çağırdım onna bile dutduramadı sen deriniṅ dört ğıyına vuruvādiṅ bu nasıl oluyo dāyo. yanındaki adamlara assılıṅ baḳam deriyi dāyo. onna deriyi olan hızınnan assılıyola ğatiyen deriyi ğıyneṣdıramāyola pādīṣah olana hādi git ölüm cellatlıktan ğurtulduṅ dāyo. olan varıyoeve anası nōldu dāye soruyo. **(105)** olan da tamam ana cellatlıktan ğurtuldum dāyo.

ārtesi gün olan aynı daḡa gine ava çıkarıyo.āṣam üsdü eve dönēken daḡıṅ sarp bī yārinde ğoca bī ğavaḳ ağacı varımıṣ. olan ordan gāçēkene bī gürültü duyuyo. orda çalılık varımıṣ hemen oraya çalılıḡıṅ içine siṅiyo. **(110)** bu gürültü nāyiki dāye baḳıyo. bakseyki sekiz dene dev ardarda dizildini görüyo. devke ğavan önüne gelince büyük dev *yümsek* ğavaḡa açıl ya mürsim dāye baḡııyo. ğavaḳ iki şaḳ olup açılıyo. devleṅ sākiside ğavaṅ içine giriyo. **(115)** büyük dev gine kapan yā mürsin dāyo ğavaḳ şaḳ dāye kapanıyo. avcı bu devleri nā yapcāk bunna baḳam dāye gözetläyo. devle sabāla ārkenden ormana yayılmaya gidiyola āṣamlān ġāri ğavaḡa dönüyola. olan ertesi gün ārkenden ğavaṅ yanına varıyo.devle yayılmaya çıkışık ğavaṅ yanına varıyo. **(120)** devleṅ dādiḡi gibi ğavaḡa açıl yā mürsin dāyo. ğavaḳ iki şaḳ olup açılıyo. olan ğavaṅ içine giriyo. baḳsayḳi ğavaṅ içi cefahir daṣından dolu. yālına birez çıkılayıp eve geliyo. **(125)** āṣamlān ākmāklēni yidikten sōna olan anasına dāyoḳu ana ; seni bōn gāce bī yere yollacān dāyo. anasıda hayır olsun ölüm nārāye dāyo. olan da pādīṣaṅ ğızına dūṅjürlüḡe yollacān dāyo. ğoca ġarı , ölüm pādīṣah bize ğız

vêmez bu ğız saña alınmaz filan dâdîsede olan *kāk* hayır ille gidcân dâyo. ğoca ğarı mecbur ğalıyo gitmäye.

(130) olan anasına bî kutu çay , bî kilo kesme şäkē aliväyo getidiği cefahir daşlānı da yālîğa çıkılayıp anasının eline verip dñjürlüğe yollayo. pādîşah ğoca ğarını görünce dēze bize hiç gelmezdiñ nā olası olduda geldiñ dâyo. ğoca ğarı ezile büzüle variyo padişan evine oturuyo. pādîşah ğoca ğarıya bî hizmetata *hüdûta* filan mı geldiñ dâyo. ğoca ğarı da şevketlim allahın izninnen peygamberin ğavlinnen ğızın sultan hanımı oluma istämeye geldim dâyo. (135) pādîşah da nasip ise olu molu dâyo. pādîşah , dezäye bî çay filan bişirivän dâyo. ğoca ğarı da benim çayım da vā şäkerim de. çayı benden içemin dâyo. pādîşah da hâdi öle olsun dâyo. (140) ğoca ğarı çayı şäkeri *büberi ibiriği* iyce açākan yālîktaki cefahir daşlānı pādîşah ğarısı görüyo. ğoca ğarı gömeden *cızğıy* pādîşaha gösteriyo. pādîşah vay anasına be dâyo. ben ğosğoca pādîşah olan bende bu ğada cefahir daşı olmasın bî avcı da olsun bu nasıl oluyo dâye hayret ädiyo.

ğoca ğarıya pādîşah dâyoku bu cefahir daşlanan oluñ bî oda baña bî odada ğızıma *bālāverirse* ğızımı oluñ öle värin dâyo. (145) yoğusa vāmam dâyo. ğoca ğarı ğari evine geliyo. Ölu nöldu ana pādîşah nā dâdi dâye soruyo. ğoca ğarıda böle dâdi böle dâdi dâye pādîşah dâdiklêni annadıvâyo. olan onun istediği ğolây dâyo. (150) anasına dâyoku sen yarın ğitcân pādîşahdan kırk ğatır , kırk denede çuval istäcân dâyo. pādîşah bunnarı hazırladıktan sōna usdalānı bulsun inşāta hemen başıletsın dâyo. nese , ğoca ğarı tākira pādîşah huzuruna variyo. pādîşah oluñ nā dâdi dâye soruyo. ğoca ğarı da pādîşam senden kırk ğatır , kırk dene de çuval isdâyo.(155) bunnarı hazırlayınca

usdasını bulsun hemen inşāta başladsın dādi dāyo. pādīşah olanın isdedikleni hazıladıvāyo.

ertesi gün olan ğatırları alıyo ğavān oldu yāre variyo. devle ormana yayılmaya gidişik ğavān içine giriyo. kırk çuvalın kırkını da doldurup ğatırlara yüklāyo. **(160)** cefahir daşlānı eve daşıyo.

pādīşah ; an iyi ustala bulup inşāta başladıyo olan ğatırlānan bī yandan getiriyo.;ustala da bī yandan bī oda pādīşaha , bī oda da ğızına yapıp bitiriyola. odala yapılp bittikten sona pādīşah ğızını avcıya vāriyo. avcıynan ğızın düğünü kırk gün kırk gāce sürüyo. avcıynan sultan hanım gāçinip durula.**(165)** dün daha yannan dan geldim size de selāmları vā.

(3)

SÖYLEYEN : MEHMET ÖZTÜRK (62 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : KUŞDEMİR KÖYÜ
DERLENEN : PADİŞAHIN ELMASI

pādīşaṇ elmāsı

(1)evel zaman içinde ğalbır saman içinde deve delallıķan pire berber iken bi pādīşaṇ üç ölu varımış. pādīşaṇ bāçasınıñ birinde *ġambır* bī elma ağacı varımış. bu elma ağacı her yıl bī tāk de elma vārimiř bu elma ağacınıñ māyvası da kıava böyüklünde ve ğıpġırmızı olumuş. faket bu elmayāda bī dev ğanığıyo.

(5)hersene bu elmāyız o dev yirimiş. pādīřah baķıyo bī türlü elma alamāyo. bī ğün olannānı odası çağırıyo. olannāna deyokı : filen bağdaķı elmāyı biz kopāmadan her sene nā yıyyosa yiyyo. bu elma nā çeşitli bī elmādır bilmāyoz. bu böyle olmacaķ. (10) elmāyı her sene bīre ğün sıraynan bāklācāñız , elmāyı bīřā yimeden baña geticāñız dāyo. bu sene de elmāyı nā yidiyse yidi elmāyı *ġaldī* yapıdī yapacanī dāyo.

nāyise o sene öle ğāçıyo , devresi yıl geliyo. baharın elma ağacı çiçiĝ açıyo , çağala oluyo , yaz gelip māyva kemale geliyo. bi sene eveli ğaralařdırıldıĝı *üzre* elmāyı bāklemāķ icab ādiyo. (15)olannañ üçü de buvaları olan pādīřaṇ huzuruna varıyola. ē buva elma kemale geldi. elmāyı bāklemāye gidem mi dāyola. pādīřah da sıraynan bāklāñ dāyo. *mermeti* arañızda ğarelāřdirin biriñiz bōñ gidsin dāyo. (20) gidcāķ olan ğılıcı alsın gidsin *vuracadım* dāyo. böyüĝ olan bōñ ben gidāō dāyo , o gidiyo , devresi ğünü ortancalı olan gidiyo , dā ārtesi ğünü de ğüccük olan gidiyo. böyle devam ādip

gidēkene gine bī gün sıra böyük ōlana geliyo. böyüĝ ōlan gine ğılıcını alıyo elma ağacının olduğu baĝa varıyo , bākleyāme başläyo. böyük ōlan bāklāyip durukan ğāceyarısı daĝdan yandan bī inilti kopyo emme daĝla daşla inileyo. **(25)** inilti *barmak gibi* gitdikçe yaklaşıyo. böyük ōlan kōrkmaya başläyo. inilti yaklaşıdıķça böyük ōlanın dizlēnin baĝı çözülyo , donuna pislāyip ğaçıyo. eve varıp yatāna yatıyo. sabah oluyo , ğuşluk ğareri geliyo böyüĝ ōlan hāla yatāndan kākımazımış. **(30)** pādīşah dāyo ku böyük ğardāşınizi ğaldırın elma nā olmuş soruĝ baķam dāyo. varıyola böyük ōlanın odasına baķsalāķı donuna pislemiş yatıyo. kāk saĝa buvamız ünnāyo dāyola. böyük ōlan ezile büzüle pādīşahın huzuruna varıyo. pādīşah soruyo nōldu elmāya bīşā filan geldimi dāye.**(35)** o da ben beklēkene ğāce yarısı iniltiyen baraba ğoca bī ğaraltı geldi elmāyı aldı da gitdi. ben kōrkıtum donuma pisledim de ğaşdım , o elma ne alıncaķ nā bīşā dāyo.

ārtesi sene elma baharın çiçeĝ açıyo çaĝala oluyo. yaz geliyo elma gine kemale geliyo. elmāyı gine bāklemāk icap ādiyo ortancalı ōlan pādīşaha dāyoķu ğāçen sene ābām gitdi , elmāyı yidirir donuna pisledi geldi. **(40)** bu sene elmāyı ben bāklāyān dāyo. pādīşah da iyi bākile , ğılıcını al da bāklemāye git dāyo. ortancalı ōlan alıyo ğılıcını varıyo elmānın oldū baĝa , başläyo bāklemāye. yassıdan sōna daĝdan yandan gine alıyo bī inilti daĝla daşla inilēmiş. inilti yaklaşıdıķça ortancalı ōlan da kōrkmaya başläyo.

(45) bu elmāya bī dev ğanıķmış her sene elma kemale geldiĝi zaman bu elmāyı *adlīnı* gidēmiş. dev yādi başlı ve yādi canlıymış. bu dev elmāyı yimāye geliyo gelikene de böyük bī inilti kōpararak gelimiş elmāya yaklaşıncı böyük ōlanın oldū gibi ortancada bu iniltiden *yırtdı*, dizlēnin baĝı çözülyo donuna

pisläyip eve ğacıyo. usulcacık yatāna girip yatıyo. *sabahdan* oluyo ğuşluk vaqdi oluyo. **(50)** ortancalı ōlan daha yatakdā yatāmış. pādīşah dāmişki ğaldırın gelin ğardāşınizi elma nōlmuş *mahana* baqalim dāyo. varıp baqsālā ki donuna pislemiş yatān içinde pusup duru. buvamız ünneyo saña yanına gitceñ dāyola , kaqıyo ezile büzüle pādīşah huzuruna varıyo. pādīşah nōldu elma dāye soruyo. **(55)** o da gāce bī inilti geldi ğoca bī ğaraltı elmāyı yādide ğaranlıkdā ğayboldu gitdi. devin iniltisi ortalığı inñediyo yalanı da ortalığı yaqıyo o elma nā alıncāk , nā bīşā. ğaraltıyı görünce dizlemin bağı çözüldü yalanı beni cayır cayır yaqdı , kōrkuma donuma pisledim , canımı zor ğurtādım dāyo. pādīşah hadi sen de git dāyo.

ötāki sene elma ağacı çiçeĝ ācıyo , çağala oluyo , yaz geliyo māyva kemale geliyo. **(60)** bu sefe elmāyı bāklemē sırası güccük ōlana geliyo. güccük ōlan da alıyo ğılıcını varıyo elmānıñ bulundū bağa o da başlāyo bāklemāĝe. gāce yarısı gine alıyo bī inilti , dağı daşı birbirine ğavışdırıyo. dev yaqlāşdikçe devin yalanı ortalı yaqāmış. güccük ōlan elma ağacınıñ gövdesiniñ arkasına saklanıyo ğılıcınıda eline alıyo. **(65)** dev gelip elma ağacına uzanıp da elmāyı tam yiyān dāyā boynunu uzatdığı sırada güccük ōlan bütün cesaretini toplayıp yā bismillah dāyip ğılıcı bī sallāyo devin boynunun altısını kōpatdırıyo dev elmāyı alamadan bī başla ğanını aķıda aķıda gidiyo. güccük ōlan ağaca çıkıp elmāyı kōparıyo eve varıp yatāna yatıyo. sabāla ārkenden kaqıyo , elmāyı alıp varıp buvasınıñ öñüne yuvalāvāyo. pādīşah güccük ōlanıñ alnından öpüyo. güccük ōlan pādīşaha dāyoķu dev bī başınnan yaralı gitdi. **(70)** bu gine hersene bize muzalla olu , ben bu devi bulup öldürcān dāyo. alıyo ğılıcını devi yaraladığı yāre varıyo. pādīşah ötāki olanñana güccük ğardāşıniz devi

yaralamış onu öldürmäge gidiyo , onan baraba siz de gidiñ dāyo. onnā da alıyo ğılışlānı güccük ōlanıñ yanına varıyola. üçü bir devin izine düşüyōla, ā burası, ā şurası dārken yādi dağ aşdıkdan sōna ğanıñ izi diñiyo. **(75)** nerāye giddiyki filan dārken bakşalāķı oldukları yārde ğoca bĩ ğayrak daşı varımış , bu daşı ğaldırıyola bu daşın altıysa bĩ ğuyuymuş. ğanıñ izi bu ğuyuya ānmiş. dev herhalde burada dāyola , nā yapam nā yapam dāye düşünüyola. büyüğ ōlan benim bālimden urğannan balañ beni ğuyuya sallañ dāyo. onna da ōle yapıyola. **(80)** urğanı balāyola bāline , ğılıcını da eline vāriyola ve ğuyuya sallāyola.

büyüğ ōlan ğuyunun yarı yārine varışık yandım allah , ölüyon , beni yoķarı çekin dāye bağırıyo. çākiyola yoķarı. devin yalañı ğuyunun içini cendem ataşı gibi yakāmış. sıra ortancalı ōlana geliyo. **(85)** onun da urğannan bālinden bālayıp ğuyuya sarkıtiyola. ğuyunun yarı yārine varınca o da başlayo yanıyon ölüyon dāye bağırmaya . onu da çākiyola yoķarı. sıra güccük ōlana geliyo. onun da balāyola bālinden , sallayola ğuyuya.**(90)** ğuyuya sallamadan eveli güccük ōlan dāyoku : ben *bālı* yandın , ölüyon dāye bağırcaķ olusam benim bağırdīma bakmañ, ben yandım, ölüyon dādikçe urğanı salın aşşa dāyo. onnā da ōle yapıyo : yandım, öldüm dādikce salıyola urğanı. ōlelīnen ğuyuya āniyo.

ğuyunun dibine ānişik bakşayķı üç güzel ğız vā. bu ğızları dev evlenden çalmış gelmiş ve kendine hizmet ātdirimiş. **(95)** ğızla ōlanı görünce vay ğardaşım , sen nā arayon burada , dev yaralı geldi seni görüse yār dāyola. ōlan da onu ben yaraladım , izinden geldim buraya ğada, dev nedāyse bañja gösderivāñ dāyo. ben onu öldürcān dāyo. ğızla ōlana devin odası filan odadır. yalınız kapiyı usulcacıķ aç eĝe , odanın içi zifiri ğarannıĝısa dev uyanıķdır seni öldürü , yir , eĝe gündüz gibi şavķlıĝısa uyuyyodur hiç koķma ğılıcı vur

boynuna dāyola. **(100)** ōlan gidiyo ƙapıyı usulcacık açıyo. ğızlaŋ dādī gibi odanın içi şavklıĝımıŝ dev de uzanmıŝ yatıyomuŝumuŝ ğılıcını çākiyo yā bismillah dāyip bī sallayo , devin o boynunu ƙ ƙopatdırıyo. devi öldürüp ğulaklānı kesıyo çıkıyo dıŝarı. ğızla nōldu dōla , ōlan da tamam öldürdüm dāyo. ğızla ōlanın annından öpüyola ,cāsır delīĝannıymıŝ dāyola. **(105)** güccük ōlan başından ğāçenleri ğızlara annadıyo. yokāda beni bākleyen iki ğardaŝım vā onna beni bāklāyola. ğızlara bizim memnāƙata gidemiŋ dāyo ğızlā da olu dāyola. yokadan urĝan sallatdırıyola. urĝanı büyük ğızın bālınden bağlayıp bu büyük ğardaŝımın nasibi çākin dāyo onu çākiyola yokarı. **(110)** ortancalı ğıza geliyo sıra , onun da bālınden bağlayıp buda ortancalı ğardaŝımın nasibi çākin dāyo. onu da çākiyola yokarı. sıra güccük ğıza geliyo. güccük ğız *cocuk* eveli sen çık dāyo. ōlan da hayır eveli sen çık dāyo. **(115)** ōlanın ğalbine ben çıkāsam ğız gelmäyvāri dāye geliyo. güccük ğız ōlana senin ğardaŝların saŋa hile yapcāk eveli sen çık ben arkaŋdan gelirin dāyo. ōlan da hayır benim ğardaŝlarım baŋa hile yapmazla dāyo. ğız nā dādīse ōlanı ikna ādemāyo. eveli çıkmaya ğız mecbur ğalıyo. **(120)** urĝanı bāline balayola. yokarı çıkmadan eveli ōlana dāyoƙu ğız , senin ğardaŝların saŋa hile yapcākla dāyo. ōlana barmāndaƙi yüzü çıkarıp vāriyo. iki dene de tūv vāriyo. başınja bī iŝ gelise bu iki tūvü birbirine sūrtēsāŋŋ yanına ikidene ğoç gelir ğoçların biri aƙ ōtākisi ğaradır. **(125)** saƙın ğara ğoça binme , sen aƙ ğoça bin o seni ğuyudan yokarı çıkarı dāyo. eĝe ğara ğoça binesāŋ yādi ğat yārin āndiri ordan bī daha yokarı dūnya yüzüne çıkamazsın dāyo.

ĝız bunnarı ōlana sōledikten sonra ōlanın anından öpüyö. iki samla da göz yaşı dōküyo. nēse urĝanı sallan dāyo sallayola urĝanı ğızın bālınden

bālayıp buda benim nasibim çäkiñ yoqarı , onu da çäkiyola yoqarı. **(130)** ğız yoqarı çıkınca böyüĝ ōlannan ortancalı ōlan baqıyola bu ğız ötäkinnēden gözel. ğızın başında bĩ ğavĝa koparıyola. onna ğavĝa ädēkene gücük ğız urĝanı sallayo ğuyuya. güccük ōlan urĝanı bälinden balayo çäkiñ yoqarı dāyo. güccük ōlanın ğardaşları bu bize hile yaptı gözel ğızı kendine sāşdı biz bunun ipini kesen dāyola. **(135)** ōlan da kıyunuñ yarı yārine gelmişimiş urĝanı kesivāyola. ōlan tanĝır manĝır ğuyunuñ dibine düşüyo. ōlan orda bayĝın yadmağda olsun ötäkinne ğızları alıp ĝāri evlēne varıyola. pādīşah gücük ğardaşıñız nēde ĝaldı dāye soruyo. onnā da biz onu ĝayıbāttik , nēde *od* bilmāyoz dāyola.

(140) geelim güccük ōlana : ğuyunuñ dibinde bi zaman sōna ayılıyo başına gelenleri düşünüyo. *şan* nā yapān nā yapān dāye düşünürkene ğızın vādiĝi tüvle aqlına gelivāyo. tüvleri birbirine sürtüyo. ğızın dādī gibi iki ĝoç geliyo. ak ĝoça binmāk istāyo. **(145)** lakin ak ĝoçu bĩ türlü tutamāyo. ak ĝocu tutcān dāye ĝovalākana ĝara ĝoç nasılısa ōlanın apış arasına girip ōlanı *yedī* gibi yādi ĝat yāriñ dibine āndirivāyo. ōlanın āndī yā de aynen bu dünyadaki gibiymiş. ōlan yādi ĝat yāriñ dibinde şōle edirafına bakınıken bĩ ev görüyo. o ev de *mūtaç* bĩ ĝoca ĝarının eviymiş. varıyo o eve kapiyı çalıyo. **(150)** ĝoca ĝarı nā isdāyonĝ ölüm dāyo? ōlan da dēze ben yabancıyın beni bu gāce eviñe misafir alımıñ dāyo. ĝoca ĝarı da ölüm seni misafir alsam saña yidircāk ākmām , içircāk suyum , yatircāk yatām yok. ben seni nasıl misafir alabilān dāmiş. ōlan da cebinden bĩ kısım sarı lire çıkarıp ĝoca ĝarıya vāriyo. o zaman ĝoca ĝarı vay ölüm ē benim saña yidircāk ākmām , içircāk suyum , yatircāk yatām da vā. **(155)** seniñ gibi misafire can ĝurban ōsun dāyo.

ōlan o gāce ĝoca ĝarının evinde misafir oluyo. yāmāĝi yidikden sōna ōlan susāyo ĝoca varıya dēze baña bĩ su vārimiñ dāyo. ĝoca ĝarı olu yavırım

däyo.faket o ülkede de bĩ dev varımış kimsäye bĩ damna su vämezimiř. **(160)** hersene pâdiřaŋ bĩ ğızını yir ondan sōna bir iki sēt suyu ğoyvārimiř herkes nā ğada su ğabı varısa onarı dolduru , onan bĩ sene idare ädelemiř. **(161)** ğoca ğarınıŋ o güne de suyu dükenmişimiş. Ōlan su isdāyince Ōlanı ğırmamak için dışarı çıķıyo tasa işäyo alıp varıp Ōlana vāriyo. Ōlan tası bĩ dikiyo baksēki duzlu durumu annäyo ğārisini içmeden bırağıyo. işi saflığa vurdurup ğoca ğarıya dēze siziŋ suyuŋuz nāden duzlu däyo. **(165)** ğoca ğarı da annadiyo däyoķu :

Ōlum burada bĩ dev vā. suyuŋ geldiği deräye geriliyo kimsäye bĩ damna su vāmäyo. hersene pâdiřaŋ bĩ ğızını yir ondan sōna biriki sēt suyu ğoyvāri herkes nāğāda su alabilise onunan bĩ sene idare äde. bu her sene bōle devam ädiyo. benim de suyum dükendi. **(170)** yarın gine pâdiřaŋ bĩ ğızını yicäk , nā ğada su alabilisäk alcāz onnan gelcäk senäye ğada idare ädcāz däyo.

Ōlan dēze däyo yarın o yāre beni götürümünğ däyo. ğoca ğarıda olu däyo. yatıyola sabāla Ōlan ğılcını alıyo ğoca ğarıynan bir oraya gidiyo.**(175)** Ōlan varıp baksēki pâdiřaŋ ğızı su bendiniŋ başına otumuş ālayıp duru. ehali de su almağ için ğabınnan ğacannan oraya yığılmış yas firaz ädiřirlēmiř. pâdiřaŋ ğızı Ōlanı görünce vay ğardaşım sen buraya nāye geldiŋ ? beni dev nasıl olsa yicäk sen ōsuŋ canıŋa ğıyma , sen gid däyo. Ōlan ben o devi öldürcān onu öldürmäye geldim däyo. yalnız ben birkaç ğācedir uykususun ben birez uyuyān dev geliken beni uyandır däyo. **(180)** dādikden sōna başını ğızını dizine ğoyo uyuyup ğalıyo. devinğ ğızı yime sēti geliyo. dev ŋarřıdan inilāye inilāye geliyo. baķıyo iki dene insan duruyo. benim nasip bir iken iki olmuş däyo.

devinğ geldini ğız görüyo. **(185)** Ōlana kaç dāmāye dili vamayo. dev iyice yaklaşıyo. allah tarafından olcak ğızınğ göz yařınıŋ biri Ōlanınğ yüzüne düşüyo.

Ōlan hemen kaçıyo , ğıza beni nâden ğaldırmadıñ bak dev geliyormuş dâyo. ğız da saña kaç dāmāye dilim vāmadı dâyo. **(190)** Ōlan pāki dâyo. dev de iyice yaklaşmışımıñ. Ōlan hemen tertibatını alıyo. ğızın arkasına siper alıyo ğılıcını da ardında alıyo. dev geliyo ğızı yiyāñ dāye tam *börünü* uzadıvence Ōlan arḱadan ğılıcı bī sallayo *macır* devin boynunun yādisini de ḱopatdırıyo. **(195)** dev yiğidisāñ bī dā vur dâyo , Ōlan da ben anamdan bī kere doğdum dâyo. Ōlan ğılıcı bī dā vuraymışımıñ dev o zaman dirilip Ōlanı da ğızı da yicāmişımıñ. Ōlan bī dā vurmayış dev oraya yığılıb ğalıyo , ölüyo. o arada ğız da devin ğanına elini batırıp Ōlanın sırtına basıyo.

Ōlan devı öldürdükden sōna su bendine gidib suyu ğoyvōyo. herkez suyunu bol bol alıyo. **(200)** *memnekat*de şennik havası esiyo. bu iyi haba pādīşaha ulaşıyo. Ōlan ordan gidiyo. şindi ğoca ğarının yanına gitsem beni misafir almaz ğaç dâyo şu ğabācıñ altında birez uyayan dâyo. variyo ğabācıñ altına yatıp uyuyyo. **(205)** Ōlan yāñice uyumuşumuñ ğulāna acı bī çıĝlık gidiyo. nāyiki bu dāye dorulub kakıyo. baḱsayḱı ğoca bī ilan ğabāca dırmanmış çıkıyo. Ōlan hemen ğılıcını çākiyo ilana bī sallayo ilanı iki parça ādiyo. ğılıcı ilana sokuya da ğabāca ziblāvāyo.

(210) bu ğabāca ğoca bī ğartal yuva yapmış hersene oraya yımirtla yavrı çıkarımıñ. bu yavrlara bu ilan ğanıḱmış hersene yavrla çıkınca gelir yavrları yir gidēmiş. ğartal sākizen yaşıdaymış , sākizen yıldır hiç bī yavrı uçuramamış. Ōlan bu ilanı öldürdükden sōna tākira yatıp uyuyo. havada yavrlānıñ sesini duyan ğartal olan bızınnan yāre dikiliyo emme Ōlana bī vursa kırḱ parça ādcek. **(215)** yavrlara allah tarafından lisan vāriliyo. yavrla anasına baĝırışiyola. ana bizi yēde yatan ğurtadı , sakın oña bīşā yapma. bizi ğılıçda asılı olan canavar yicēdi bizi o yatan ğurtadı dāye baĝırışiyola. ğartal yuvanıñ yanına gelişik hızını

kesiyo ğılışda asılı ilanı görüyo. **(220)** demek ki beni bunca sene evlat sâbı yapmayan canavar buyuymuş dâyo. düşmanımı şindi annadım dâyo. gölge dönmüş olanın yüzü günâşde ğalmışımış. ğartal ğanatları açiyo òlana gölge yapıyo. òlan az uyuyo , çok uyuyo dârken uyanıyo. **(225)** baksâykı üstünde ğoca bĩ ğartal vâ. ğartalı görünce kôrkup ğılıcını almak istâyo. ğartal o zamana ğada kôrkma delĩğanlı ben seniñ dosdunum. seniñ sayânğde sekizen *dokuzan* senedir ilk defa yavru uçurcân dâyo. dile benden nâ dilēsânğ dâyo. **(230)** òlan sen bĩ ğuşsunğ ben senden nâ dilâyân dâyo. ğartal gine nâ dilesânğ dile benden dâyo. òlan gine sen bĩ ğuşsunğ ben senden nâ dilâyân , seniñ sâlık ve mudluluğun dilâyon dâyo. ğartal başıñ sıkıntıya gelise gelir benden görülcâk bĩ iş olusa seve seve seniñ için yaparın dâyo. beni aradıñ zaman ben filen yädâyın oraya gelisinğ dâyo.

(235) pādīşah da *çerkes* devi öldürüp ğızını ğurtaran delĩğanlıyı bulmak için herkezi ták ták evinin öñünden gâçirip ğızına bakdırıyomuş. gâçen gâçiyo , gâçen gâçiyo gâşmedik bĩ ğoca ğarıynan olan ğalıyo. òlan ğartalınan vedalaşdıktan sōna ğaş dâyo bizim ğoca ğarının yanına gidân nâ havadis vâ annayân dâyo. varıyo ğoca ğarının yanına. ğoca ğarı sen pādīşah huzurundan gâşdiñ mi dâyo. o da hayır dâyo. **(240)** òlâse hadi gidem dâyo. gidiyola , ğoca ğarı gâçiyo òlan gâçēkene ğız òlanı tanıyo. işde bu yiğididi beni ğurtaran dâyo. pādīşah nēden tanıdıñ dâyo. ğız iyi tanıyyon inanmazsıñız sırtına bakıñ ben devinğ ğanına elimi batırıp sırtına basdıydım dâyo. **(245)** bakıyola haķketen öle. pādīşah òlana dile benden nâ dilesânğ dâyo. òlan da pādīşam seniñ sālīñı dilâyon , başka nâ dilâyen dâyo. pādīşah dile benden nâ dilesânğ dâyo. òlan tákira pādīşam sālīñı dilâyon dâyo. **(250)** pādīşaha òlan baña üç gün müsāde vâ ben düşünân gelân dâyo.

ōlan ğidiyo. bi ğıyıya oturuyo. dñnya yüzüne nasıl çıkcān dāye düşünmāye başlayo. pādīşahdan dilesen beni çıkaramaz dāyo. **(255)** bu arada ğartal aklına geliyo , ğartaldan dileyen baķam baņa nā dācāk dāyo. variyo ğartalıñ yanına senden bī dilāģim vā dāyo. ğartal da nādir o dileģiñ sōle dāyo. Őlan da beni dñnya yüzüne çıkarabilimiñ dāyo. ğartal ben ētiyarın gücüm azaldı fakat seniñ baņa vādiģiñ mutluluk için nā ğada zor olusa olsun seni çıkamaya ũraşcān dāyo. **(260)** yalınız baņa kırķ tuluk ğavırma , kırķ fırın ākmāk , kırķ tuluk da su ve ğāve ilazın. eģe bunnarı hazırlāsañ seni dñnya yüzüne çıkarın dāyo. Őlan buña seviniyo. o ğolāy dāyo. ben onnarı hazırladırın dāyo. **(265)** ğartal da hazır olunca baņa haba vā yolculuģa çıkalım dāyo.

ōlan hemen variyo pādīşañ yanına. pādīşah Őlana ğızını vāmāk istēmiş. Őlan varınca düşündürñ mü Őlum dāyo. Őlan da düşündüm pādīşam dāyo. **(270)** nā dilāyosun sōle dāyo. Őlan da pādīşam senden kırķ tuluk su , kırķ tuluk ğavırma , kırķ fırın da ākmāk dilāyon senden dāyo. pādīşah başģa bīşā dilemāyonñmu dāyo. Őlan da pādīşam senden bunarı dilāyon başķaca sālīñı dilāyon dāyo. pādīşah Őlanıñ istediklēni hazırladıvāyo istediñ zaman alısın dāyo. **(275)** Őlan variyo aşılık ğartala dādikleñ hazır dāyo. ğartal geliyo bu erzakları ğartalıñ iki yanna sarıyola Őlan da orta yārine biniyo. yeryüzüne vedalaşdıķdan sōna havalanıyola. havalanmadan eveli ğartal Őlana ben canķ dādikce ğavırma , cunķ dādikce su vā āzıma dāye tembāh ādiyo. nēse canķ dādikce , cunķ dādikce Őlan ğartalıñ āzına erzaklādan vāriyo. **(280)** dñnya yüzüne çıkmaya az ğaldī sırada bütñn erzakla tükeniyo. ğartal canķ cunķ dāyor lakin erzak ğalmamış Őlan bīşā vāremāyo. Őlan yolda ğalcāndan ķorkuyo. ğılıcını çıkariyo ğartalıñ āzına baldırınıñ etli yārinden kesdiģi el ğada eti āzına

vāriyo. ğartal bunun insan eti olduğunu biliyo eti yudmadan dilinin bĩ ğıyına getirivāyo. **(285)** bĩ daha canķ cunķ dāmāyo. bĩ müddet dā gitdikten sōna dūnya yüzüne çıkıyola. ōlan āniyo ğartalıñ sırtından. ğartal yörü baķam īsan ōlu dāyo. ōlan baldırından et kesdī için topallayo. **(290)** ğartal ōlana nāden topallayonj *māpıs* gibi dāyo. ōlan da ayam üyüşmüş de ondan dāyo. ğartal yok dāyo erzaķ dükenince sen kendi etiñden kestiñ baña vēdiñ dāyo. ōlana bacāñı aç dāyo. ōlan açıyo , ğartal eti tükürüklāyip de oraya yapışdırıyo. **(295)** ōlanıñ bacā anadan yāñi doğmuş gibi bĩ şāsi ğalmeyo. orada iyi oluyo.

Ōlannan ğartal dūnya yüzünde helallaşıyola. ğartal ğāri ülkesine dönüyo. ōlan da variyo evlēne , sarmāş dolaşdan sōna ğızı soruyo. **(300)** ğız bĩ odaya girmiş kapıyı içēden kitlemiş içeri kimsāyi almamış. ōlece güccük ōlanı bāklemiş ğıza bāklediñ ōlan geldi dāyola ğız inanmāyo. benim sevdiğim ōlanıñ barmanda yüzük olcēdi. yüzü görān geldīni o zaman bilirin dāyo. kapının yarīndan yüzü ōlan gösderiyo. **(305)** ğız yüzükden tanıyo kapıyı açıyo.

bu arada pādīşaha haba vāriliyo. düğün hazırlığı yapılıyo. sazlı sözlü düğün yapılıyo. düğün kırķ gün gāce sürüyo. **(310)** ōlan başından geçenneri buvası oaln pādīşaha annadıyo. pādīşah , pādīşahlī güccük ōlana teslim ādiyo. güccük ōlan *māmıt*, o ülkeyi mesut ve mutlu bĩ şākilde idare ēsik ādip duru. dün dā o ülkeden geldim size de selamları vā.

(4)

SÖYLEYEN : HULUSİ TEKER (54 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : KUŞDEMİR KÖYÜ
DERLENEN : ĀMADĀYINAN MĒMEDĀ

āmadāyinan mēmedā

(1) eveli vakdiñ birinde bī āmadāyinan mēmedā varımış. mēmedā fakirimiş. āmadāysa zāñginimiş. āmadā , şērde hacı ğadirlēnen iyi ğonuşurmuş. (5) hacı ēşī ğadir , āmadā gile ara sıra misafir gelimiş. kövde āmadānıñ aylesinnen mēmedānıñ ailesi iyi ğaçinimiş , mōbbetli sadacımış.

misafiri gelince āmadā mēmedā gili davet ādēmiş. onnā da çok fakirlēmiş. üstleri baştları esgi odlūndan utanırla , misafirliğe gidemezilemiş. (10) misafirle giddikden sōna āmadānıñ aylesi mēmedānıñ ailesiniñ yanına varıyo. dāyoku : sadaç bizde misafirle varıdı ben adam yolladım , nāden gelmediñiz dāyo. onnā da biz nası varam bōle , üsdümüz başımız eski püsgü , biz misafirleñ yanında utanıyoz da ondan gelmedik dāyola. āmadā nası olcāk , nā yapam dāyo. mēmedā da baña hacı ğadirden bī ğat üst baş alıvāseñ o zaman biz onnā misafirliğe geldī zaman yāñī üsdümüzü başımızı ğāye onnānan baraba geze tosarız. (15) āmadā da hacı ğadir benim hatırımlı ğırmaz , bazā günü giddiğimde saña bī ğat elbise alan dāyo. bazā geliyo āmadā gidip hacı ğadirden harmanda vāresiye bī ğat elbise , bī de partüso alıvāyo.

gine bī gün hacı ğadirlil misafir geliyo āmadā gile. āmadā mēmedāya haba yollayo. bize gelsiñne bize misafirle geldi dāyo. (20) mēmedā ğarisinnan ğıymetli elbiselēni ğāyip ğuşanarak āmadā gile gidiyola , misafirleñen baraba gezip tozuyola. zaman ğāçıyo mēmedā elbiseleri esgidiyo. harman zamanı gelip ğāçıyo , panca parası dağıdılyo , balambırd ğāçıyo dārken zemmeri

geliyo. mēmedā hacı ğadire baş ğuruş yatırmıyo. hacı ğadir şēerden çıkıyo āmadānıñ odasına geliyo. **(25)** selamin alāykim āmadā , alāküm selam ğadira. hacı ğadir āmadāya yaho āmadā , seniñ kefil oluvādiñ mēmedā varıdı ya o baña baş ğuruş yatırmadı. bu iş nasıl işdir ? ben annayamadım dāyo. āmadā da dāmāk hiç para yatırmadı mı ? dāyo. o da vallā yatırmadı dāyo.**(30)**

āmadā mēmedānın evine çağır ge dāye bĩ adam yollāyo. mēmedā da āşam ākmē yiyomuş. adam mēmedāya bağırıyo. mēmedānıñ ğarısı kim o ? dāyo. adam da mēmedāyı āmadā gilden ünnāyola , oraya gidcēmiş dāyo.**(35)** mēmedānıñ ğarısı da o şimdi ākmāk yiyo , yisiñ de vāsıñ dāyo.

adam giddikten sōna ğarısı mēmedāya dāyoķu : āmadā gile hacı ğadir gelmiş , o para isdācākdir , seni ondan ünnediyolar dāyo. oraya vādiñda gözele selam vā , bĩ köşāye gāç otur. kavanı da yāre āğ , hiç bĩşā ğonuşma dāyo. hacı ğadir ; bak harman gāşdi , manca gāşdi , balambirt zamanı da gāşdi sen baña baş ğuruş yatırmadıñ dār , saña para isdē dāyo. **(40)** sen gine başıñı yāre āğ , hiç ğonuşma dāyo. sen ğonuşmayınca hacı ğadir *nalet* örkelenir bak len şu herife , daşdan avaz geliyo da bundan avaz gelmäyo , ülen nā ğonuşmāyoñ ? dār dāyo. o zaman sen nā dācāñ biliyoñ mu dāyo :

“aman da tiyatoram

genşlik canım gülüm tiyatoram

(45) şimdi de napayım” dācāñ dāyo. bundan başğa sakın bĩ şā dāme dāyo. o zaman hacı ğadir seni ğova , sen de kaçdıñ gibi eve gelisiñ dāyo. o da olu dāyo.

mēmedā yāmāni yidikden āmadā gile varıyo. **(50)** selamün alāykülüm , alāykülüm selam mēmedā dāyola. mēmedā ğarınıñ dādĩ gibi selam vādikden sōna , gāçiyo bĩ köşāye oturuyo. başını da yāre āğıyo. hacı ğadir buña , parayı

nâden vâmâyön dâye çâkişiyö. mēmedā da başını yäre äğiyo , hiç oralı olmâyvâyö. hacı ğadir örkeleniyö , baķ len şu herife başını yäre äĝmiş de hiş ğonuşuyo mu ? dâyo. **(55)** paranın ğünü gâçeli nâ zaman oluyo , sōlenseñ ya be adam , parayı nâ zaman vâcân ? dâyo. mēmedā gine ses çıķamâyö. hacı ğadir iyice örkeleniyö , “baķ len şu herife , daşdan avza geliyo da bundan gelmäyo” dâyo. o zaman mēmedā alıyo :

aman da tiyatoram
(60) canım ğölüm tiyatoram
 şindi de napayım. dâyo.

hacı ğadir , kaç sikdir dâyus , ben senden tiyatora mı soruyon , para isdâyon dâyâ ğovuyo. mēmedā da kaçdī gibi evine geliyo. eve gelişik ğarısı ; nōldu , hacı ğadir nâ dâdi dâyo. **(65)** mēmedā da ; ben seniñ dâdīñ gibi yaptım , o da beni ğovdu , ben de kaçdīm gibi eve geldim dâyo. hacı ğadir para isdāmâye bir kaç kere dā geliyo. mēmedādan para yärine gine tiyatora türküsünü alıyo. hacı ğadir baķıyo para alıncāk gibi dēli , dutup mēmedāyı mākemâye vâriyo.

o devirde de ; bu mākeme işlêne de bōnkü hakimneñ yärine ğadıla varımış. **(70)** mākeme işlêne onna baķalāmış. mēmedā bir iki kere mākemâye çağırılıyo , gelmäyo. iki candırma geliyo , mēmedāyı yakalayıp götürüyola. candırmala mēmedāyı götürüken ; yolda bī davılcıynan zurnacıya dāñķ geliyola. candırmala , davılcıynan zurnacıya nēden geliyoñuz ? dâye soruyola. onnā da işde ; filen kōde düvün yaptık da ordan *gelcen* dâyola. **(75)**

candırmala bu sefere ; düvün yapmağ için vesikañız vā mı ? dāye soruyola.
onnā da yok dāyola. candırmala da ōlāyse siz de yörünj mākemāye dāyola.

buna mākemāye gide dursuñna hacı ğadir mēmedāyı mākemāye vēdine
pişman oluyo , ğaş dāyo sunu zēmeriniñ ğarında , ğışında , damda sovuğda
yatmasıñ , āġe yılda bāşe ğuruş , bāşe ğuruş parañı ödāyān dārse ;
mākemededen vaz gāçān dāyo. nāyise biniyo atına , onarı kasabaya vāmadan
yolda dutuyo. **(80)** mēmedāyı , bağ mēmedā ; zēmeriniñ ortası , her yā ğarınan
ğaplı , damda sovuğdan üşür ölüsünj ; ben de obalına girmāyān, yılda bāşe
ğuruş . bāşe ğuruş baña borcun yatırcāseñ ben mākemededen vaz gāçān dāyo.
mēmedā gine alıvāyo :

aman da tiyatoram
canım *filcan* da tiyatoram

(85) şindi de napayım. dāyo. bunu *accık* görerāk , davılcı alıvāyo ;
güççük dambudu dumbağ , zumacı alıvāyo ; füllülü füllülü. bağıyo hacı ğadir
aynı kavada , ġări dönüp gidiyo : tabi mākemededen de vaz gāşmäyo.

candırmala alıp varıyola mēmedāyı , davılcıynan zurnacıyı nazarete
kapayola. ērtesi gününj sabāsına sehet doğuzda mākeme başlāyo. mākemāye
hacı ğadir de geliyo. ğadı candırmalara ; bu kim , buna kim dāye soruyo. **(90)**
onnā da bu hacı ğadiriñ alacağlısı , bunnā da ; vesikasız düvün yapmışla , ōle
getidik dāyola. pāki dāyo ğadı da. ğadı hacı ğadire davanı annat dāyo , o da
annadıyo. soñunda gine dāyoğu hacı ğadir ; āġe yılda bāşe ğuruş bāşe ğuruş
borcuñu yatırcan dārse , ben devamdan vaz gāçān , o da zēmeriniñ sovunda
damda yatmasıñ dāyo. ğadı mēmedāya , hacı ğadiriñ bu sözüne ġarşı nā
dāyonj ? dāye soruyo. **(95)** mēmedā gine alıvāyo ;

aman da tiyatoram

canım gülüm tiyatoram

şindi de napayım. dāyo. gine zurnacı alivāyo ; füllülü füllülü ,
davılcı alivāyo dambudu dumbak , ğadı duruñ , duruñ dāyo. **(100)** mākemāyi
yarın sehet doğuza tēr ādiyon dāyo ve tēr ādiyo.

ġadı , āşamnā eve geliken ; bu mākeme aqlına geliyo. mākemedede olanā
tuhafına gitmiş de oña kendi kendine gülēmiş. eve geldīnde mākeme gine
aqlına gelmiş olmalı , ġadı gine gülmüş. ġadının ğuldūnū ġarısı görüyo.**(105)**
ġadıya soruyo ; yav ġadı efendi : sen kırk senelik ġadısın , ben de senin kırk
yıllık ġarıcın ; aynı dōšek böüne gelesiye ġada ben senin eve gülerākden
geldiñi ilk defa görüyon. sen , başğa zaman hep ġızgın ve öfkeli gelidiñ ;
bundaki kerameti baña sōlesen ya dāyo. ġadı da bōn mākemedede sen olsāydıñ
gülāñ dāken çatladıñ dāyo. ġadının ayilesi iyice maraqlanıyo , nā oldu ġadı
efendi annatsañ ya dāyo. ġadı da hacı ġadiriñ bī alacaqlısı geldi ; davılınan ,
zurnacısınan tiyatorasınan dāyo. **(110)** ġadının ġarı nā oldu , mākeme
bitdimi ? dāye soruyo , ġadı da yarın sēt doğuza tēr ātdim dāyo. ġadının ġarı ,
ġadı efendi yarın bu mākemāyi ben de diñnāyebilimin dāyo. ġadı olmaz filen
dāyo ; seni orda görüle ben mākeme yapamam dāyo. ġarı , o ğolāy dāyo. ben ,
mākeme başlamadan eveli kimse ğōmeden odanın bī köşesine çarşaf gere ,
ordan mākemāyi diñnerin dāyo. **(115)** ġadı olu mu? filen dāyo , ġarı nā vā
olmācāk dāyo. ārtesi ğün ārkenden mākemecile gelmeden eveli ġadının ġarı
gidiyo , mākeme odasının bī köşesine çarşaf geriyo , çarşafın ardına gāçip
mākemāyi bāklemāye başlāyo.

mākeme sēti geliyo , makemecile de geliyo. ġadı yārini aldıktan sōna ,
hacı ġadire davañ nā dāyo. hacı ġadir davasını annadıyo , sonunda gine āġe
mēmedā yılda bāşe ġuruş bāşe ġuruş borcunu *yatdim* dārse , ben de

davamdan vaz g    n ; o da bu      g  n  nde , sovu  da damda yatmasın     yo.

(120)   adı , m  med  ya , hacı   adirin bu s  z  ne   ar  ı n       on     yo.

m  med   alıyo gine ;

aman da tiyatoram

canım g  l  m tiyatoram

  indi de napayım. **(125)**     yo. bunu g  rer  k zurnacı alıv  yo ; f  ll  l   f  ll  l   , davılcı alıv  yo ; dambudu dumba   , *ba  anın* ardında   adının   arı alıv  yo ;   a    du   u    ak   a    du   u    ak     e oynamaya. ba  ıyo   adı orda y  re g    ıyo , ba  ırıyo hemen   ı  ın   ı  ın , ber  t , ber  t     yo.

(5)

SÖYLEYEN : İSMAİL ER (61 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : BANAZ KÖYÜ
DERLENEN : MUSAYNAN KISA

musaynan kısa

(1) eveli gâşmiş zamanın birinde bî adamın birinin bîtâcık de ōlu varımış. ōlunun adı musaymış. adam , ōluna ōlmeden eveli nasiyat vârimiş , dâmişki ōlum ; saña nasiyatım olsun , sakın kısa adamınan hiç ğonuşma dâmiş. ōlu da buva , sen ğonuşma dâdikden sōna ben de ğonuşmâyvârin dâmiş.

musanın buvasının vadesi dolup ōluyo. (5) iş musaya ğalıyo. musa bi gün dêmene gitcâk oluyo. ğânısına sâkiz-dokuz ölçâk ğada tâlı sarıp çıkıyo yola. dêmenin birine varıyo , baksayki dêmenin sâbı kısa bî adam. buvasının nasiyatı aklına geliyo. (10) buvam baña kısa adamına ğonuşma dâdiydi dâye tâlını üğütmeden başğa bî dêmene gâçıyo. fakat o dâmen de ğalabaymış , gâçıyo başğa bî dêmene. vâdıĝı hep dâmenne ğalabaymış. çaresiz ğalıyo gerisin gâriye dönmâye. gâri eve gidēken bakıyo kısanın dâmen bomboş bālanıp duru. (15) kendi kıvasından buvam kısaynan ğonuşma dâdiydi ya ben gine kısaynan ğonuşmâyvârin , tâlını üğüdür giderin dâyip varıyo kısanın dêmene. selamün alâyküm sadaç , dâmen boş mu dâyo. kısa da alâyküm selam dâdikden sōna ; boş , tâlını hemen at üğünsün dâyo.

musa , ğânısından talānlı āndirip dêmenin sandına atıyo , başlâyo üğütmâye. tâlla üğünürken birez sōna kısa , dolanıp gelip mēreba musa sadaç tâlını üğüdüyon mu dâyo. musa da üğüdüyon dâyo. (20) kısa musaya dâyoku ;

yav musa sadaç bõle aylak aylak otucāmıza senen bĩ bõça gömsäk olmaz mı dāyo. musa olmaz filan dāyo. kısa , yav nā vā olmacak zararı yok unu benden olsun ūrası senden dāyo. hamırda ūra az gitcēnden bu musanın işine geliyo. hadi õlēse gömem dāyo.

kısa gidiyo voca bĩ tākne getiriyo. **(25)** tākñäye bĩ kısım un atıyo musaya geti baķam ūrayı dāyo. musa da bĩ kısım ūra getiriyo tāknenin içine atıyo. kısa tākneye suyu dolduruyo , ūrası az oldu geti baķam musa sadaç ūrayı , hamır cıvık oluyo geti baķam ūrayı dārken musanın o ğada tālının hepisini tākñäye doldutduruyo. yağur baķam musa , çevir baķam musa dārken bĩ gözölce de o ğada hamırı musaya yağutduruyo. kısanın ğocaman bĩ fırını varımışımı , odunu dolduruyo içine , fırını da iyice ğızdırıyo. **(30)** musaya yağutdurduğu hamırı ve *ğavını* tākē gibi ādip yādilāye yādilāye fırına sürüyola. fırının ğapānı da ğapadıyola.

bõça orda bişmākde olsun , dēmenci kısa dāyoķu musaya ; ē musa sadaç baķ bõçayı fırına sürdük bişıyo. bõça bişesiye bõle māsın māsın otucaz mı dāyo. musa da pāki nā yapam dāyo. **(35)** baķ dāyo kısa ; õle bĩ yalan sōlāyem ki hańğimizin yalanı da büyük olusa bõça onun *ōsam* dāyo. musa , o ğada tālın gitdi dāye içi yana duramış. **(37)** hiç olmazsa *yapıyon baçayı* bāli ğazanan dāye bu teklifi ğabil ādiyo.

kısa , yalanı eveli sen sōle musa sadaç dāyo. musa da yok , eveli sen sōle dāyo. **(40)** sen sōle ben sōlāyān dārken : eveli musanın sōlemesi içün ğareri çākiyola. musa başlāyo annatmaya ; buvam dāyo iç devletlēnden dış devletlēne gidiyomuş dēyo. dēńiz vapırına binēken cebinde bĩ ğabaķ çākirdē varımışımı dāyo. vapıra binēken buvamın cebinden bu ğabaķ çākirdē dāńize

düşüyo dāyo. buvam da dış devletlēne vāmadan bakısaykı iç devletde düşürdū ğabak çākirdē dāñizde bitmiş , her tarafa köken salmış , buvamdan eveli dāñizin üsdünden uzanmış dış devletlene vāmış orda bĩ de çiçek açıp dökmüş , ğocaman bĩ ğabak olmuş durup durūmuş dāyo. **(45)** kısa hemen musanın sözünü kesiyo , de gidi musa sadaç de de dāyo. deniziñ üsdündeki ğabāñ üsdünden benim buvam yörüye yörüye on kere varıp gelmiş ; o yalan dēliyki dāyo. musa kısaya bĩ de sen sōle , senin yalanıñı ğörem bakam dāyo. musa başleyo annatmaya :

kısa musaya beni iyi dinne musa sadaç dāyo. **(50)** biz öle bi fakiridik öle bĩ fakiridik ki demiş ekmēmizi külā banā yirdik. ekmēmiz olmayınca da aç yatıveridik dāyo. buvam öldü , anam da ētiya çaresiz ğaldım dāyo. ğoşcak çiftimiz yoğudu , ne yapan ne yapan dāye düşünūken bĩ al horazımız varıdı ben bunu ğoşan dedim dāyo. horaza bĩ daķım daķlavat , bĩ gem yapırdım dāyo.**(55)** horazı ğoşdum sabana , ba bakam de bakam derķen on dölüm nadası ikiledim üşledim dāyo. çiftiden horazı ğoyvediydin dāyo , benim horaz gitmiş terlesi su *işcen*. horazın boynu ğabādı , şişdi çıkdı dāyo. bu şişlik soña patladı , horazın boynu yara oldu çıkdı dāyo. yara olunca horazı ğoşamadım.**(60)** yağımızı duzumuzu ğiñe temin edip duruyoduk ; horaz da bōle olunca gine aç çılbak ğaldık dāyo.

horazın boynuñā *pehriz* ne iyi gelir , ilacı nedir dāyā ğonu ğonuşuya , abbab sadac sorakana esgileden biri ōlum dedi bu yaraya hindisdan cevizi iyi gelir dedi. horazın boynundaki o yarayı bıçanan yar , hindisdan cevizini o yaranın içine ğöm dedi dāyo. hindisdan cevizi o yarayı ğuruduveri , horaz da iyi olur dedi dāyo.

ben , öte arayvedim beri arayvedim hindisdan cevizi bulamadım dāyo. **(65)** benim bu teleşımı anam ğōmüř , olum ; ne bu telaşın , sen ne arayon bōle dedi

däyo. ben de ana ; sen gömeyon mu , benim goşduğum çiftin boynu yara oldu. buna da hindisdan cevizi iyi gelimiş , hindisdan cevizi arayon däyo.

anası dāyoķu ölüm ; buvañ kırk sene eveli savabımış dāye muşambalatdı da ğodurtduydu , ölünce ölāce gömüldü. mezeri aşşañda bĩ baķsañ olu mu acaba dāyo.

(70) kısa , musaya ; küreģi , ğazmayı , *molası* elime alıvādim : hemen dōru mezeriñ yanına vādim dāyo. mezere vārivādim ğazmayı vārim ğazmayı , kürānen de toprānı atdım dāyo. bakdıydım muşambanıñ içinde hindisdan cevizi durup duru , cevizi aldıķdan sōna mezeriñ üstünü tākira örtüm dāyo. cevizi alıp varıp horazıñ boynundaķı yarayı bıçānan yardıķdan sōna hindisdan cevizini oraya gömdüm dāyo.

horaza ara sıra yem atıvārip duruyodum dāyo , bĩ ğün baķdıydım benim yaraya gömdüģüm hindisdan cevizi bĩ ğarış ğada horazıñ boynunda bĩ ğarış ğada olmuş ölāce durup durumuş. **(75)** ārtesi ğün ceviz yaprak açmış , dā ārtesi ğün ceviz birez dā böyümüş dāyo. bĩ metiro iki metiro dārken böyümāye başlāyo. horaz sulanan dāye bĩ ğün çay ğıyısına ānmiş , ceviz suyu görünce daha da böyümüş , bĩ ğün baķdıydım çayıñ ğıyında ceviziñ altında durup duru dāyo. ceviz ağacı ğoca bĩĩ ağaç olmuş māyva vāmāye başlıyo. ceviz düşürcāz dāye gelen ğāçen daş ata ata ceviziñ önü çağıl olmuş. **(80)** o sıralarda da bĩ yāmır yağıvādi bĩ yāmır yağıvādi dāyo , sōna bĩ yāmır bĩ sāl geldi çağılıñ ardı millendi baña on dölüm arpalık ğazandırdı , dāyo.

ben de bu tālāya dah dādim buldayı dāyo. bulday da bĩ oluvādi bĩ oluvādi ; dam boyu gibi oldu dāyo. buldayı sürdüm savırdım dāyo. aldım geldim buraya dēmene dāyo. **(85)** musa sadaç , sen de un üģütmāye gelmişiñ dāyo. sennen

bĩ bōça gömdük dāyo. bōçanıñ unu benden ūrası da senden oldu dāyo.
sennen yarışa girdik dāyo. bu yarışı haq ātdi kısa nă yirse yisiñ musa dāyo.

(6)

SÖYLEYEN : ALİ TOY (53 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : GÜRLEK KÖYÜ
DERLENEN : ĞAYMAKAMINAN ÇOBAN MĒMET

ğaymakamının çoban mēmet

(1) vaqdīle kövünj birinde ; iki dul ğarınınj ikisininj de birēcik ōlu varımış. ōlannen birininj adı āmat , ötekiniñki de mēmedimiř. buna ikisi de mākdebe gidiyolla. köv mākdebi bitdikden sōna ; řēre gidiyolla. (5) řērde , orta mēkdebden sōna līsāyi de okurlākan ; řērde bī ev kiralamışla. āmadınan mēmet ; aynı evde ğalıyola. evde , baraba yiyip içiyolla , baraba okula gelip gidiyolla. kirayınan dutdukları eviñ sābınınj adı da cennet adında ētiya , ğoca bī ğarıymış. āmadınan mēmet ; kövden tārna , bulğur getirip cennet abaya vāriile. (10) cennet aba da onañ *ponçuk ponçuk* çamaşırlānı yıkayvārimiř. bu bōle devam ādip gidēken ; tabi āmadınan mēmet līsāyi bitiriyolla. ev kirası meselesi yüzünden cennet abaynan āmadınan mēmedinj araları açılıyo. āmadınan mēmed ; ay başı gelmeden bir-kaç gün eveli evden çıkmak isdāyola. cennet aba da o aylī tam isdāyince bu sebebden araları açılıyo. (15) āmadınan mēmet ; cennet abaya ğızıyolla. bu ğarı bizden aylī tam aldı , biz bunu ondan çıkıtdıram dāyolla. cennet abanınj evininj kapisininj öñü bāçaymıř. bu bāçada da ğoca bī yāmiř ağacı varımış. cennet aba bütün gün bu ağacıñ dibinde oturu , *yatakana* , dikişini dikēmiř. (20) āmadınan mēmet biz bu yāmiř ağacını *pıçak gibi* kesem dāyolla. gece bī bışğı bulup gelip bu ağacı *paston gibi* kesiyolla. kesdikden sōna da ğaçıyolla.

bĩ gün ; āmadınan mēmet başbaşa vārip ğonuşuyolla. aralānda şöle bĩ ğonuşma gāçıyo : *töbe* āmat mēmede dāyoku ; é mēmet sadaç ; ilk , orta , lise dārken hepiciñi bitirdik. sıra bĩ yüksäk okula geldi , tabi ğazanabilisäk dāyo.(25) ikimiz sennen şöle bĩ mukavele yapam dāyo. eĝe ; yüksäk okulu birimiz ğazanı da bĩşā olusa , o ; ötäki ğazanamayana bulunduĝu yēde mevkīnde bĩ iş bulup iş vēsiñ. baķ dāyo , bunca senedir ilk , orta mākdep dārken līsāyi de baraba okuduk , baraba yıldır işdik , aynı masaya baraba dirsäk ğoduk dāyo. mēmet de bu tāklife olu dāyo.

nāyise ; āmadınan mēmet yüksäk okul imtānına giriyolla. (30) āmat yüksäk okulu ğazanıyo. mēmet ğazanamāyo. āmat , az okuyyo çok okuyyon dārken bĩ ğaymakam çıkıyo. meselā erzurumuñ bĩ kızasına tayin oluyo. mēmet de başıboş , işsiz geziyo. (35) āmat ğaymakam çıkıp tayin oluşuk , ĝaç dāyo āmadıñ yanına gidān ; onnan sözümüz varıdı , o bañā bĩ iş buluvāri dāyo. yola çıkıp ğaymakam āmadıñ yanına varıyo. hoş-bāşden sōna mēmet ğaymakam āmada dāyoku ; ben işsiz gücsüz boşda geziyon ; sennen bĩ mukavelemiz varıdı , bañā makamıñda bĩ iş vē dāyo. āmat da , ben sañā bĩ iş ayarlayan , bunda sen ĝit iş bulunca ben sañā habā vāriñ o zaman sen geli işe ĝirēsıñ dāyo. mēmet ĝari gidiyo , habā gelcäk dāye az bāklāyo çok bāklāyo , bĩ habā gelmäyo. (40) ĝaç dāyo bĩ dā gidān baĝam nā yapıdı bu adam bañā iş buluvādimi buluvemedimi bĩ habā da vēmedi dāyo biniyo arabaya varıyo ğaymakam āmadıñ yanına. ğaymakamıñ dāiresine varıp tak tak kapıyı vuruyo. ğaymakam gel dāyo , giriyo içeri. ğaymakam baķıyo gine mēmet. kavasını yāre āĝıyo , bĩ ses vāmāyo. (45) mēmet dāyoku ; arkıdaş hana sen bañā bĩ iş bulup

gē dāye baŋa habā vācādiŋ nōldu dāyo. ğaymaŋam āmat , seniŋ iŝ bĩ kaç gūne ğada olcāk , ŝindi sen git birez dā dolaŝ gē dāye mēmedi gine saviyo.

mēmet , çaresiz tākira gidiyo. haba gelcāk dāye bāklāyo. baŋiyo nā habā geliyo nā bĩ ŝā. **(50)** bĩ dā gidān baŋam dāyo , biniyo arabaya variyo ğaymaŋam āmadıŋ yanına. ğaymaŋam bāy ; baŋ ben bunnan üç oluyo gelişim , nōldu benim iŝ dāyo. baŋa olup olmacāndan kesin bĩ ceĝap vė de ben gelip gitmāyān dāyo. ğaymaŋam āmat ; mēmede arŋıdaŝ baŋa baŋ dāyo : bu dūnya dōrt ğulplu bĩ tāknedir deāyo , iki ğulpundan ben dutdum ; bĩ ğulpundan da sen dut gōzelce idare ol git. hādi bas , dıŝarı çık dāyip mēmedi ğovuyo.

(55) yeriŝ mēmet , arŋıdaŝı ğaymaŋam āmat tarafından ğovulunca çıkıyo ordan ŝindi köve gitsem gine işsiz dolaŝcen dāyo. çıkıyo ordan tanımadıĝı bĩ köve variyo. kōlölere soruyo ; beni hiŝ bĩ çoban dutcāk adam yok mu dāyo. onnā da sen nā gūdēsıŋ dāye soruyola. mēmet de ben nā olsa gūderin , iyi çobancılık yaparın dāyo. **(60)** ādamıŋ biri mēmedi çoban dutuyo. memet üç-bāŝ sene çobancılık yapıyo , cebine üç-bāŝ ğuruŝ para ğuyuyo. baŋiyo ; bōle çobancılıŋan vakit ğāŝmācek , ben nā ben ne yapan dāye dūŝūnmāye baŝlāyo. aŋlına yāniden mākdebe baŝlamayı ğoyo. arŋıdaŝı āmadıŋ yapıdıĝı çok aĝırına gidiyo. **(65)** yāŋiden okula girip āmadıŋ yūksāĝı bĩ āmir olup ondan öcünü almaya ğarē vāriyo. gidiyo ilk mākdebe ğayıt olmaya. orda adıŋ nā dāye soruyola , adım çoban mēmet dāyo. onnā da yav arŋıdaŝ seniŋ saŋalıŋ bıyıŋ çıkmıŝ , sen ŝinden sōna okucaŋ mı ? sen ŝinden sōna bu çocuklarıŋ içine yakıŝırmıŋ dāyola. mēmet de ben okucān , beni bĩ sene dānen ğē okuyamazsam beni kapı dıŝarı ādiŋ dāyo. **(70)** kendi içinden ğovul ğovulmaya alışdıĝı nasıl olsa dāyo.

çoban mēmedi okula yazıyolla. mēmet , yāñiden mākdebe başläyo. bizim mēmet ilk okulda *penir* gibi gidiyo , ilk okulu birincilñen bitirip varıyo orta mākdebe , orta mākdebi de iyiynen bitiriyo , ordan da lisäye. çoban mēmet lisede de iyi gidiyo , lisä yi de takdirnamäynen bitirip yūksāk okul imtānına giriyo. **(75)** çoban mēmet iyi not dutdurup yūksāk okula giriyo. orda az okuyup çok okuyyon dārken okulu bitirip bĩ vali olarakdan ğaymaķam āmadıñ bulundū kazanıñ vilayetine tayin olup gidiyo.

vali mēmet , vazifesinde bir-iki sene çalıřdıķdan sōna , ğaymaķamları devamlı teftiş ādēmiř vazifesine iyi dikğat ātmäyen bütñn ğaymaķamları işiden el çākdirimiř. çoban mēmediñ ünü her yāre duyuluyo. ğaymaķam āmat da bu işden atılmaları duya , kōrķa durumuş. **(80)** bĩ gün vali çoban mēmediñ , ğaymaķam āmadı teftişe gelcē habarı geliyo. ğaymaķam , ēsiklēni tamamläyo. belirtilen günde vali geliyo. ğaymaķam āmat , bu nası bĩ adammiş dāye merak ādiyo. aradan zaman gāçiyo , sōna çoban mēmediñ tākiradan okuyup da vali olcā zaten hiç aķlına gālmeyo.

(85) valiynen ğaymaķam görüşüp ğonuřduķdan sōna ; vali ğaymaķama , ğaymaķam bāy : saña bĩ sorum vā bu soruyu bildiñ bildiñ , bilemezseñ masayı ğalemi biraķ hemen terk āt dāyo. ğaymaķamın kōrķdū başına geliyo. buyur vali bāy dāyo. vali dāyoķu ; saña sorum řu: cennetiñ kapisının öñündäki yāmiř ağacını kim kesdi dāyo. ğaymaķamın kavası ğarıncalanıyo hiç böle bĩ řā duymamışımış , tabi *coğap* vāremäyo. **(90)** vali , saña bĩ gün müsāde vā , düşün gē dāyo. ğaymaķam āřama ğadā düşünüyo , sabā ğadā düşünüyo işiñ

içinden çıkamäyo. ärtesi gün *gelcen* däreye , vali nōldu düşündün mü däyo. ğaymaķam da efendim ben bu soruya bĩ cevap vāremācān däyo.

vali dāyoķu ; bu soru ōle derin bĩ mevzu dēli ; sen , cennetin ķapısının öñündäki yāmiş ağacını keseni de hatırlamazsañ , bu devlete nası hizmet ätcāñ däyo. **(95)** saña yarım sēt dā müsāde vā , iyice bĩ dā düşün däyo. yarım sēt sōna vali hatırladın mı dāye soruyo gine cevap alamäyo. vali arķıdaş baña baķ däyo , baña iyi baķ. beni tanıımıyon mu? däyo. ğaymaķam da tanıyamadım däyo. **(100)** vali , ōlāyse ben kendimi tanıdan däyo. baķ , iyi ğulak vē däyo : sen lisede okurkan ev sābı cennet abaya ev kirası meselesi yüzünden ğızıp , cennet abanın bāçasındaki yāmiş ağacını bışğının bĩ yanından dutup da kesen sen *porsumadin mı* dēmidin däyo. ğaymaķam , oldu yāre çağılıp ğalıyo. bunu ürüyamda gōsem inanmazdım däyo.

vali dāyoķu : arķıdaş , bu dünya dört ğulplu bĩ tāknedir , şindi bu tāknenin ğulpunun dördünden de ben dutdum , sen tāknenin ğulpunu ğaybātđin. hādi anañ , ākmēñe turp çalivāsın dāyip işi bıraķdırıyo. **(105)** ğaymaķam da ätdīni buluyo.

(7)

SÖYLEYEN : HAKKI KAYA (60 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : YEŞİLYURT KÖYÜ
DERLENEN : A)ÜZÜMCÜ İLE KÖPEKÇİ B)KOCA DEVE

-a--

(1) hayrûlbâş adında bî köv *sahibi* varımuş , onuñ yakınında *mücüde* kövü varımuş. bu iki köv biribirine ğoñşuymuş. mesudiye kövünde ğarınıñ biri ğocasını sēmezimiş de bu ğarınıñ bî hovardası varımuş. lakin , hovardasını eve almağ için ğocasını evden bî yolunu bulub savamazımuş. (5) ğarınıñ ğocasınıñ iki köpeğ āniği varımuş. ğarı ğocasına dāmiş ki şu köpāğ āniklēni hēbāye ğuy da şerde sat , parasını al ge de harcanam dāyo. ğarınıñ maksadı ğocasını evden savmağımış

adam annaşılan safıñ biriymiş. nāyise köpāk eniklēni hābeniñ iki gözüne birēcik ğuyup çıkıyo yola. (10) hayrûlbâş'e gidēken , yolda üzüm satmaya giden bî üzümcüye tesadüf ādiyo. biribirine selam vāriyola. biribirine sen nerāye gidiyon? dāye soruyola , köpākci ben hayrûlbāşe gidiyon , üzümcü ben de mesudiya'ye gidiyon dāyo. üzümcü , ben mesudiyeye üzüm satmaya gidiyon , aşşā yoğarı her haftada bir giderin dāmiş. üzümcü köpākciye , sen hayrûlbâş'e nēye gidiyon ? bî iş filan mı vā dāye soruyo. (15) köpākci de , iki köpāk enī vā da hayrûlbâş'de alınıp satılıyomuş , onnarı satmaya götürüyon. orda iyi para ādiyomuş , benim ğarı ōle sōledi , beni o yolladı satmaya dāyo.

üzümcü , açıkgözümüş. dāyoğu : yav arķıdaş , ben hayrûlbâş'liyin. bizim orda köpāk enini kīm nānācāk , bizim kövde köpākden bol bīşe yok , seniñ *bızalar* kimse almaz dāyo. adam gine , benim ğarı iyi para ādiyomuş dādi ya dāyo. (20) üzümcü o zaman , valla arķıdaş ōlēse seniñ ğarıda tel ğaçıklı vā ,

seni enik sat ge dāye māsus buraya savmış dāyo. köpākci , ülen arķıdaş benim ğarınıñ òle bĩşāsi yokdur dāyo. yō üzümcü valla arķıdaş ben bilisem vā dāyo. isdēsāñ bĩ sinayvārem dāyo. köpākci olu dāyo , köpāk eniklēni oraya atıvāyo.

(25) üzümcüye nası sinacāz dāyo , üzümcü de o ğolāy dāyo. āşşākden üzüm köfünnēni āndiriyola , birinin üzümünü ötākiniñ üsdüne boşaldıyola. boşalan köfünün ğine köpākci giriyo , üsdünü de örtüp belli olmaması ğün de bir kaç üzüm ğoyola. üzümcü bunnarı tākira āşāğe sarıyo , yoluna devam ādip mesudiyā'ye geliyo. mesudiyā'ye gelince , köpākciye bañja seniñ evi gösterivā dāyo. **(30)** o da köfünün ğinden evini gösderiyo. üzümcü köfünneri alıp varıp köpākcinin avlısına āndiriyola. ğünün de ānme zamanıymış. ğarı üzümcüyü görünce çırpınmış çıķmış dışarı. üzümcüye , dayı nā satıyon ? dāye soruyo.

(35) o üzümcü de işde ğızım ğōdün gibi üzüm satıyon dāyo. *etiya* ğarı kilosunu kaçā veriyon dāye soruyo , adam da elli ğuruşā satıyon dāyo. ğarı òlēse bañja *ekiz* kilo čakivā dāyo. üzümcü iki kilo čakivāyo , parasını almāyo. üzümcü ğarıya dāyoku : ğızım , bak āşam oldu , benim gözlēmde tavıķ ğarası vā , gāce gözlēm ğōmāyo , yolda düşe şaşarın , bu gāce burada siziñ avlıda yatan dāyo. **(40)** ğarı , burada yatılımi hiş dayı dāyo. benim seni yokāda yatırcaķ yārim vā , orda yat dāyo. üzümcü ben köfünneri yoķarı çıkāran burada üzümneri kedi köpāk yir , sen benim yatāmı hemen ādivā , gāce benim gözlēm ğōmāyo , ben hemen yatan dāyo.

köfünün ğinde bunnarı hep , ğarınıñ ğocası olan köpākci diñnemiş. üzümcü köfünneri yoķarı çıkāriyo. **(45)** ğarı da üzümcünün yatānı kendi yataķ odasına ādivāyo , üzümcü varıp hemen yatıyo. yassıdan sōna ğarınıñ hovardası geliyo , cibide oynalāķan ğarınıñ beşikde çocū varımış çocuk ālamaya başlayo. ğarı üzümcüye dayı dāmiş , ben terliyin kaçāsam hasda

olurun , kak da řu çocuğ başıni ırläyvä bĩ däyo. üzümçü kakıyo , *ođul* çocuğ başıni sallamaya başlayo. başı sallākan dāyoku : “buvāđ gitdi hayrūlbāş’e , satdı al enī ombāşe , ğarra enī yimbāşe. **(50)** dokunmağ köfünūđ üzümüne. çık ge köpākci yārinden , *begir* ğarını gör gözününen” däyo. nenni yayavırım , nenni dāyo.ġarı üzümçüye dāmiş ki “len dayı sen nā güzel nen nen çākiyon , sen her vakit geldīđde bizim evde yat” dāmiş.

ġarının ğocası olan köpākci köfünūđ içinden çıkıyo. **(55)** üzümçüye dāyođu “hadi amına ğodumuğ dāyusu , sen tam hovardaymışsığ” däyo. ğarınığ hovardasını orda vuruyo , sonuğda da o ğarını boşāyo.

-b--

adamığ biriniğ bĩ devesi varımış. adam bu devāynen senelēce eviniğ yağını , duzunu temin ādip , ğāçimini sađlāmış. fakat bu deve selece sōna ētiyalaşıyo , ğüşden düşüyo. yük daşıyamaz oluyo.

(60) deveniđ sābı bĩ ğün bıçā iyice bilāyib ğoca deveniđ yanına varıyo. ğoca devāye dāyoku : ē ğoca deve , bu zamana ğada benim çolūmuđ , çocūmuđ ğāçimini sennen temin etdim. hiç kimsāye mūtaç olmadım. fakat sen şindi ētiyalaşdıđ , seni ben kescān ğāli dāyo. yalnız dāyo , sađa yemiđi çok vēdim ğün oldu , az vēdim ğün de oldu. **(65)** yükünü çok vurdūm ğün oldu , az vūrdum ğün de oldu ; onuđ üçün hakđını helal āt ; ben seni kescān ğāli dāyo.

allah merem ātdimi daşı bĩle ğonuşduru. allah devāye bĩ lisan vāriyo. dāyoku sābına : ēy Īsan ōlu : allah beni deve yaratmış , seni de Īsan. bađa azīmı az vēdiđ ğün allah senin nasibiği az vēmişdir , ondan da bađa bĩ şā yok , azīmı çok vēdin zamanna da nasibiği çok vēmişdir ondan da bađa bĩ şā yok. **(70)** yükümü çok vurdūđ zamanna benim allaha yaramaz amelim varımışdır.

allah seni baňa muzallat vëdi , baňa azab çäkdirdi ondan da saňa bĩ şä yok.
 yükümü az vurdun gün de benim allaha yarar bĩ işim varımışdır allah saňa
 malumat vëdi ondan *bene* yükü az vurdun ondan da sana bĩ şä yok dăyo.

ben şindi êtiyalaşdım , benim yaşamınan yaşamamam arasında bĩ fark
 yok. **(75)** beni isdē kes , isdēseñ annımdan ğurşunnan vur. nă yapasañ yap ,
 hiç bĩ itirazım yok. faķat , ben biñ ğuruşluk bĩ devăyken beni on ğuruşluk bĩ
 äşşäñ ardına daķdıñ da beni hendäkden hendäģe hoplatdıñ. senden bu
 haķģımı huzur-u rabbil aleminiñ huzurunda bu haķģımı senden alcan dăyo.

(8)

SÖYLEYEN : HAKKI CANTÜRK (53 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : DERBENT KÖYÜ
DERLENEN : CĒSÜR İMTĀNI

cēsūr imtānı

(1) osmanlı pādīşahlāndan birisi ; her milletden bīrē dene āñ cēsürlenden bīrē dene āñ cēsūr isdāyo. bu cēsürle imtān ādilcāk , āñ cēsürüne pādīşah tarafından hediye vārilcāk. pādīşah , cēsürleriñ nerāye ve nā zaman gelcāklēni cēsūr göndecāk olan hōkūmetlere bildiriyo. nāyise , amerike’den bī dene , ingilizden , fransızdan , yahudiden , dā başğa hōkūmetlēden bīrē dene cēsūr geliyo.

(5) cēsürle gelmeden eveli pādīşah , cēsürleñ toplancē odanıñ kapısınıñ oldū yāre de ; bī ğurşunsuz , yalancı top yārlāşditdiriyo. topuñ oraya yārlāşdīnden tabi cēsürleñ habarı yoğumuş.topuñ başına bī *afat* topçu çavışı vāriyo. pādīşah , cēsürle gelince baña habā vāriñ dāyo. pādīşah , topçu çavışına da öñceden tembāh ādiyo , dāyoku ; ben yarın ōlennē , sēt tam oniki de cēsürlere hoş geldinñiz dācān , sen de tam o sētde topu patlat dāyo.

ārtesi gün sēt tam onikide pādīşah geliyo. (10) topcu çavışına nā yapcēñi biliyoñ dē mi ? dāyo. topcu çavışı da tamam şevketlim dāyo. pādīşah , tam kapıyı açıyo , dā hoş geldinñiz bīle dāmeden kapınıñ āzında top güüüm dāyince cēsürleñ kimisi kapıdan , kimisi de camdan kendilēni dışarı atıyola. yahudiniñ cēsürü oldū yēden hiç ğıynaşmamış. pādīşah bakıyo , yahudiniñ cēsürü oldū yēden ğıynaşmamış , ötēne hep dışarı fırlamış. (15) cēsürleñ içinde āñ cēsürü

bu yalı dāyo. variyo onuñ yanına. pādīşah , yahudiniñ cēsürüne bak dāyo :
 öteki cēsürle hep dışarı fırladı , onnañ içinde āñ cēsür sen çıkdıñ. türk
 hökūmetinden nā dilāyon? dāyo. yahudiniñ cēsürü de ; pādīşah hazretleri ;
 patlama oluşuķ , benim dizlēmiñ bağı çözüldü , donuma pislāyvādim , ben
 ondan dışarı ğaçamadım. **(20)** sen baña bĩ tenāke su yolla da ben bĩ donumu
 paķlayan dāmiş. pādīşah da : ķaķ sikdir amına gömdüğüm , ben de seni cēsür
 bĩ şā sandıydım dāmiş.

(9)

SÖYLEYEN : PAŞA DAYI (56 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : DERBENT KÖYÜ
DERLENEN : Bİ HĀTIRA : DOĞUZ AVI

bi hātira : doğuz avı

(1) biz burda devrentde ; köv odasında oturuyorduk.günlerden. bizim pāşiraf yanımıza geldi. bize dādīki ben banaz'dan geliyodum , aşşāki yoldan doğuzla gāşdı , ben gōdüm dādi. odada çay filan bişirdile işdik av yarenniği filan ätdile. (5) hakgetinde o gün ben çok hasdaydım yerimden kalkcağ yanım yoğunu. av yarennīni duyunca bizim hasdalık masdalık bī şāmiz ğalmadı. iyi oluvādim. nāyse baş-altı arkadaş doğuz avına gitmāye ğare vādık. üsdümüzü başımızı sıkıca gāyindik tüveklāmize ğurşunnarı āndirdik , köpākleri yanımıza aldık çıktık yola. (10) doğuzları gören pāşiraf da baraba doğuzlağ gāşdıği yāre vādık. köpāklere doğuzlağ izini gösderivādık.köpākle doğuzlağ izini görü gōmez ürerāk bī gitdile sesleri duyulmaz oldu. hepimiz bī yāde durmayam , her bī yöne dağılam dādık ve her bī tarafa dağıldık. köpāklağ sesi ğulāma gitdi. ben bī yandayın bī yol vā bizim pāşiraf da yolun alt başındaydı. (15) *domuz* benim üsdüme dōru geliyolamışımış benim oldum yā birez aşırda düşüyodu ondan ben doğuzları göremedim.

doğuzla baņa dōru gelilēken meĝe benim kōkumu almışla alınca aşşā dōru dönüyōla yol vā yola deve dizā düşüyōla yolda da pāşiraf varıdı. pāşiraf bakıyo doğuzla geliyo hemen yolun bī ğıyına gelivāyo , doğuzla gāçēkene iki kere sallayo doğuzladan ikisini vuruyo. tüvāk atılınca tüvāñ atıldī yāre toplandık.

nōldu pāşiraf dādeki iki denesini yatırdım dādi.(20) fakat kōrkusuna doņuzlaņ yanına varamamış şōle bī inanış vādır ; doņuza sıkı atdıņmı doņuz ğurnaz olu yanına vādıņ zaman hemen ayā kaķa īsanı çarpa dārle. pāşiraf da bunu duymuş çarpa marpa dāye doņuzlaņ yanına varamayo. nāyise hep baraba vādık doņuzlaņ yanına şōle bī yokladık doņuzla o sēt ölmüş , bīri bī tarafa uzanmış , ötākisi bī yanda serilmiş yatıyola.

biz dādik bunnar hesabı tamam , ötākinnen ardına düşem dādik. vurulan doņuzları orda bıraķdık , gidennen ardına düşüvādık şinci tākira biz , köpāklede bizinen bir doņuzlaņ ardından gidiyo. (25) ā burası ā şurası dārken biz gedikler'in demirtepe dānilen mavkisine çıkdıķ. tepāye çıkışık bī ses diņnediydik alt yanımızda derede bī har gür vā. biz burdala yalı dāye derāye siyitdik. az aşşā ānince bakıvādiydik köpākle ğoca bī yeĝe doņuzu ötākinneden ayırmışla , dereden ötāye gāçirmışle. aşşāda baraķa vā baraķaya dōru har gür götürüyola.

(30) vakit de āpāy oldu. ğün de ānān ānān dāyo , āşam olan olan dāyo. doņuz bī tāk , ardında da köpākle. köpākle doņuza varıvāyo , doņuz da köpāklere dönüvāyo , ğovalayo. doņuzun ardından biz üç kişı siyidiyo. (35) ben , üsān , tākeliñ ibiram. bizim arkamızdan dā dā gelenle vā. biz ha baķam dā baķam doņuzun öñüne gāşcāz dāye boyna siyidiyo. gine doņuzun öñüne gāçmāk için hepimiz ayrı yōnnere daĝıldık. ben bu doņuzun öñüne nēden yumşak yumşak gāçerin dāye sōle edirafıma baķdım kendimçe bī yā kesdirdim. (40) bu buradan gāçe dādim. aşşāda demir vā demiriņ yanındaki baraķanın bī dölüm başı öñüne diñleĝodum. bu buradan gāçe ben bunu burada vurun dādim. benim oldūm yāre ibiram da geldi. bire cıĝara yaķdıķ , şindi bu buradan gāçe , gāçēse burada bunu vuruz dādik. (45) dā cıĝaraları söndürmeden

köpäklen sesi ğulamıza gitdi. aha geliyo dădik tŭvăkleri omuzumuzdan hemen ândirdik.

gŭn ândi ortalık ğaramaya başladı. fakat ortalık görünüyo bakdık doņuz bize dōru geliyo. ardında da köpăkle vā. **(50)** doņuz köpăklenen boĝuŝa boĝuŝa bize dōru geliyo. bize bĩ dōlŭm ğada yaklaŝdı. ibiram ben ataŝ âtcân *mamir gibi* dădi. doņuzun ardında köpăkle vā , köpăkleri vurăsın dăye atdırmadım. doņuz bize iyice yaklaŝdı. **(55)** bize yaklaŝınca kōkumuzu almıŝ olmalı orda durdu. köpăkle arĝadan sıkıŝdırınca bize dōru yōrŭdŭ bēŝ *dakkada*. biz alannıkdayız , bizi ğōdŭ. görŭ ğōmez acayıb bĩ ses çıķădı , bize hŭcŭm âtdi.

bize bĩ dōlŭm baŝı ğada uzaklıkda da ŭsân vā. **(60)** doņuzun bize hŭcŭm etdini görünce , yatın ! yatın ! dăye baĝırıyo. bu sesi duyunca ibiram hemen çalınık içine yatmıŝ , o ğayboluvădi. benim tŭvăk yŭzŭmde , elim de tŭvân çakmaklânda. birez dā yaklaŝsın da ōle ataŝ âdân dădim. doņuz baņa ŭç adım ğada yaklaŝdı. **(65)** ben dineliyon *yêrde* , doņuz dōru benkim ŭsdŭme geliyo. bunun annı çatı dădim de bĩ çakmak çaldım. tŭvăk de yanmeyvădi mi , dā benim ōtăki tetiĝi deĝiŝdirmeme fırsat ğalmadan doņuz benim yanı baŝımdan bĩ ğoyvădi emme , vurunca beni , dōrt bāŝ kere yuvălandım. ben yăre dŭŝe dŭŝmez ğaldı , dombayın yarınan vuruŝdŭ gibi vădi salladı baņa buynuzu. hızını alamadı , bu yō ŭsdŭme çıķdı , ayaklanan çinnăcăk. **(70)** beni âpây o yanna bu yanna sŭrŭkledi. emme ben tŭvâ de elimden salmayon. bu arada bizim ayannan ŭsân uzan ! uzan ! dăye baĝırıyola. seslêni doņuzun altında duyon. ben doņuzun altındayın doņuz beni dârnedi topladı altına aldı. **(75)** benim ayaklam doņuzun kavasından yanda , baŝım da onun arĝasında. ben bĩ el atıyon doņuzun daŝŝakları elime geli gelivăyo.

bu arada köpâkle doñuza saldırıyodu. vakit de âpây oldu , ortalık ğaradı. bĩ ara doñuz köpân birine varıvâdi. Ben bu *ğusru* fırsat bilerâk hemen iki adım ğari fırladım. **(80)** oldüm *béze* otudum. köpâ ğolayınca dõruldu tákira baña geliyo. ben hemen tüvân ötäki çaķmānı ayırdım , bunun koltū dādim de bĩ duman oynayvādim. ğurşun doñuzun koltūnun bĩ yanından girmiş , ötä yanında ğalmış. ğurşunu yiyişik doñuz oldū yēde diñeldi ğaldı. ayanıñ elinde mavzer vardı bĩ de o çatlattı , doñuz başladı sallanmaya. **(85)** sallandıķdan sōna az sōna güldürt göşdü. doñuz yıkılınca yanına vādim. baña bağırıyola vāma , yanına çarpa dāye bağırıyola. doñuza sıkı atdıĝıñ zaman , ğurnaz olu māsus yāre yatıvāri yanına vādıñ zaman da çarpamış dāye bĩ sōlenti vādır , onna da baña onu bağırıyola. vāma yanına çarpa dāyola. **(90)** ben , len çarpcaķ yanımı ğaldı bu amına ğodūmun , iki dene ğurşun yidi bunun dā neresi çarpcaķ dāyon kendi kendime. vādim doñuzun yanına

āşam ezeni okunmaya başladı. ortalık ğaradı. doñuzun başına ötäki arkadaşıla dā geldi , toplandık. baña nōldu bĩ yanında yara bere vā mı ? dādile. **(95)** ortalık ğarādından yara olub olmadığı belli olmayo. ben yok filan dādim , dādin ya ; kavama bĩ el atdım , elime bakdıydım ğan vā , dört baş yeri yımırta gibi şiş. kendi kendime bunun ğıymatı yok dādim. çok olsada ben dāyvāmācān canım , dāyvāsem her yarennikde bennen élenirle. başĝa yanımda vā mı dāye bakdım , tabi onnara hıyallatmadan bakıyon , bacāmdan akıyo bĩ ğan. **(100)** ponturu yırtırmış , bakdım o yaranıñ da ğıymatı yok. Yalınız *bires* vücudumun her yannı dayak yimiş gibi sızlayıb acıyyo. faket ben ĝaşımıñ , ğözümün yarılıb çıkmadīna şükürātdim.

bōle bĩ doñuz avcılımız oldu.

(10)

SÖYLEYEN : AYŞE ERDOĞAN (71 YAŞINDA)

DERLEME YERİ : KUŞDEMİR KÖYÜ

DERLENEN : A- HASDALIMDA DOĞDURA GİTMEDİM

-a-

(1)ğız ölüm ; ben ayakda gezēkene sol ƙalçama afence bĩ ārı gire , girēde gāçivāridi.

bu ārı bende dē iki senedir varıdı. āşām çaydan gāçēkene suya düşdüm de o günden beri nā olduysa oldu bu ārı beni ğoyvāmāyodu. ayāmıñ ārısı soñura soñura amanıñ artdı , soñura soñura amanıñ sançdıķca sançdı , bu kād yannım ƙopucaķ hale geldi.(5) bālimden alt yannım hiç sanķi benden dāğilimiş gibi. yāre basan dāyon āh. dēn hana ĩsanıñ aya üyüşür de yāre basamaz , ta ōle oldu. ayām üyüşāk gibi. bĩ basdīm yāre basamayon. yāre basdīm zaman acıyyodu. (10) amanıñ yandım dāye eviñ içinde bĩ dōrēledim , ƙırpınır , bağırdım. amanıñ benim kimsem yoğumuş benim yanıma gelen yok , baña baķan yok dāye. dōrt bāş dene ğızım vā hepici ğocada. ğızlara nā ğızla siz de benim gibi ƙırpınıñ ğaç ana seniñ haliñ nā derdiñ nā dāyā sormayonuz dāye onnara esiri , yağa , bağırı , ƙığırdım.

bōle bağıran dēken bayılıvāmişin. ğızlarıñ hepsi , ğonu ğomuşu hep eve ƙoķuşmuşla. ben bir iki sēt soñura ayılmışın. (15) ēltilerim ille doktura ğötürem dādile. bu ğıtcem bunu tokdura yātişdiremiñ dādile. tokdur lafını duyunca benim aķlım tepemden gitdi. hemen bĩ ƙocuk yollamışla taksi getirtmişle. baña ƙaķ seni tokdura ğötcāz dādile. (20) ben o zamana ğada sikdiriñ , sikdiriñ. nā tokduruymuş , gelmeñ yanıma , ƙākiñ ƙapımı kimse gelmesiñ. ben ölüse de

ölümü bĩ ğaldırcaķ bulunur. baŗa ğarıŗmaŗ , ben bu derdi nā zamandır ākiyon , baŗa baķmadıŗız da ŗindi mi baķcaķ olduŗuz , ğarıŗmaŗ baŗa ben ölüsem de öläń dādim. baķ işde taksi getirttik tokdur *hacca* inne *mehlem* vāri iyi oluvārisiŗ dādile , sunu dādile , bunu dādile kar ātmedi. gitmam allah gitmam dādim dayandım.(25) *nédén* yapan ölüm ; bundan eveli iki kere tokdura gitdim , iki laylon torba ilacım vā , hic bĩ faydasını göremedim. baķmıŗla olcaķ gibi dēli götümeden vaz gāŗmıŗle. ğızla ölcāķ bu niŗläyem dāye ālaŗmıŗla sızlaŗmıŗla.

dācām ölüm ; ĩsan nālē görüyo. ĩsan ölmedi mi bu ķafa nālē görüyo. dünyanıŗ sonu çoğumuŗ bilemedim. (30) ā ben iki dene tokduraŗ yāŗı geldim diye *bāridım*, gitsem tokdururŗ dācā , vācā gine o. benim iki *pencire* ilacım ārı dolu dāye bōle bĩ tokdura gitmāyiŗim vādır.

-b-

biz üç āŗız. birisi gedizli mērem , ötäki de miradalı ğızı fatma , bĩde ben āŗa

bizim herif gedizliyinen beni düvene ğoŗdu. sebebide derede tālada bizim ŗā varımıŗ , pulluķ , pulluķ kendi , oķu , boyunduruğu. (35) gedizliye dā dā kōle sıyirdacasıya dāmiŗki : āŗabaŗınan gidiŗde dāmiŗ ordan o pulluğu , boyunduruğu , oķunu , alın da geliŗ dāmiŗ. o da baŗa bĩŗā dāmedi. sabāla bizim herif ifte gitcāķ oluyo. baŗa getdiŗizmi düzenneri , dādi. ben nā düzeniymiŗ dādim. ben düzen müzen duymadım dādim. (40) oŗa sordu , o da ā ocuklāna dādiydım dādi. ğız çocukla baŗa bĩŗā dāmedi dādim. Çocuğa dācāne baŗa nā dāmemiŗ dādim. ķaķıvādi bu , beni dövdi *tālāda* , onu dövdi. ķaķıŗ pulluğu geticāz dādi. (45) amanıŗ bize daŗ dōŗāye dōŗāye o pulluŗ

olduğu tälaya ğada. ordan alivädik omuzumuza pulluğu , oğu , boyundurū. onun da elinde bĩ dēnāk , çat çat mala vura gibi ikimizde onja da baňa da ta buraya eve gelincäye ğada.

düvene ğoşduğunda onda bende ğabēt yoğudu. öte yakada göveri yanında yatıy odu orda hasdalanmış , eve gelidi. **(50)** ben dādi çok hasdalandım dādi. başım da da bĩ gidişiklik vā dādi. bişe filan mı çıktı bakivā dāye benim dizlēmīn üsdüne başını ğodu da yatdı. ben de saşlānı şōle ayıra ayıra bakıyodum bizim gedizli çıkageldi. baňa iplik alivādiñ mi ? dādi. o da nā ipliği , sen baňa iplik dādin mi dādi. **(55)** o de baňa *tencire* bakivāyo dāye ādiyo ğālī. *niden* gine bu , ben iplik alivā dādiydim saňa dādi. başğası dāyāydi çabık alırdıñ ā baňa alivāmemişīn dāye bağırıyo çığırıyo. oda ğız sus , ğız sus dādiyse de āh. dörmelendi kaçdı bu. bunun arkasından iki üç yō yapışdırdı , *zobayınan* vurdu. **(60)** dōru harman yārine dādi. baňa kaç sende dādi. ē baňa nā dāyonğ dādim , bende vā mı bĩ kusur dādim. hayır , sende gitcāñ onnan dādi. gedizli āndi aşşā bizim herifde ardından. **(65)** ben de onnañ ardından āndim. bizim herif gedizliye yātişdiği yēde daşınan , odunnañ vuruyo , mala vura gibi. vura vura harman yārine vādıla. bende arkalandan vādım.harman yārine varınca gedizliye dur yanda dādi. **(70)** geñ sizi bu düvene ğoşcān dādi.

vakit de ağısdosun ortası öleniñ ıscāğı imīmize çökdü , gözlēmiz ıscāğdan açılmāyo. öleniñ ıscanda harman yārinde kimsäcikle yok. herkes düvenden mallānı ğoyvāmiş. bizim herif geñ sizi düvene ğoşcān , sizinen düven sürcān dādi. **(75)** gedizliyi aldı geldi boynunu boyunduruğa sokdu , sävlāyi gāçirdi baňa sen de gāçir boynuñu boyunduruğğa dādi. ben vallaha gāçirmam dādim , benim nā ğabētim varımış dādim. ölese sen boyunduruğu ğucāña alivā dādi. ben çaresiz ğaldım , boyundurū ğucāma alivādim. bizim herif düveniñ üstüne

bindi elinde de ğoca bĩ kāmçı vā kāmçıyı çarptıkça gedizliye çarpdı. kōrkumuza zorloyoz , düveni çākemōz , yārinden ğıynaşdıramāyoz. **(80)** o da vurduķça vuruyo gedizlinin ünü allaha çıkıyo.

ortalıkdan ğurtarivācāk bĩ cannı yok. o kāmçıyı vurduķça biz ileri zorloyoz ,ben zorlandım mı gedizli ğări ğalıyo , o zorladımı ben ğări ğalıyon. ōleniñ iscağında iyice buñaldık , ter dırnāmızdan da çıktı. allah mı yolladı bilmāyon sefer amca varımış orlāda o siyitdi geldi. **(85)** nā bu ? nā bu ? len nā oluyo saña utanmāyon mu sen dādi. o da sen bilmāyon, bu ğarı beni ğuyulacāk benim başımda aķ çıkartdı bu ğarı dādi. bu arada gedizli boynunu boyunduruķdan çıkadı da çıktı gidivādi isgilāye. hacāmat tālasına dōru. o da git , arın , seni başıma bulanna hortlasıñ dāye bağırdı. **(90)** ordan ğāli sefer amca gedizliniñ arkasından gitdīdi ğări çevirmiş gēlmiş.

aha ğoşdū da bundan. bunu , bizim herif alemlere yayğara ātdi ğāli. her yāre yayğara ātdi. ben ğalānan düven sürdüm dāye. halbusi düveni yārinden bilen ğıynaşdıramadık.

(95) işde bōle zopayınan bĩ düven sürdük.

(11)

SÖYLEYEN : EMİNE GÖKÇAY (68 YAŞINDA)

DERLEME YERİ : KUŞDEMİR KÖYÜ

DERLENEN : **A-** ĞURŞUN DÖKME, **B-** DUZ ĞAVIRMA , **C-** ÖZELİK TÜTÜTME

-a-

(1) tavayı ocā ğorsuñ , *sübürge* ğurşunu içine atāsıñ. dā sōna içine ğatırannan yā ğosuñ. onna eridimi , temiz sāna suyu ğuyāsıñ. ğuyduktan sōna ğurşunu bunuñ içine atāsıñ. (5) bunu alı gide mal olsun ĩsan osun üsdüne *āyāñā bācāñā dudāñā ālā* .ondan sōnacazım ğurşuna baķasın āġē ğurşunu küflendi , çürüdüse o maķbıl dēlidir. mal ōsuñ ĩsan ōsuñ o ōlcāktir. eġe ğurşun altın gibi şılayosa o zaman ĩşallah iyi olcāktir. (10) ondan sōna erimiş ğurşunuñ suyunun alı gide dıřādaki hayvan köpāklēniñ yal çanaķlāna dōkesin. *bōbek* silkindimi , hasta olan malıñ yahot ĩsanıñ ārısı acısı silkinir , ġaybolu gide.

-b-

sürtülcāk iri duzu ocaķda yanan ataşa atasın. duz ocaķda çat çat dāye çatlā , daġılır. göz āren şāyiñ de ārısı acısı daġılır. dā sōna *inceolan* duzu alı gide daġa daşa serpēsıñ, daġıdırsın. duzunnan bir ; göz āren şāyiñ de ārısı acısı da daġılır , ġaybolur gide.

-c-

(15) ğurutulmuş özēliĝi içinde köz olan bĩ ğabırı ğine alı geli atāsır. özēlik yana , dumanınan bir hoş bĩ koku su çıka. gözären çocuĝu alı geli özēliĝin dumanının üsdüne tutāsır. dumanınan bir çocuĝ ārısı acısı da dağılır , ğaybolu gidē. çocuĝa nazar dāĝdıyse dumanıĝ üsdüne çocuĝu duttukdan sōna nazā gāçē , çocuĝ ālaması dura , sakinnāşır.

(12)

SÖYLEYEN : HULUSİ TEKER (68 YAŞINDA)**DERLEME YERİ** : KUŞDEMİR KÖYÜ**DERLENEN** : TEKELEME**tekeleme**

(1) evel zaman içinde
 ğalbır zaman içinde
 anası eşikde , babası beşikde
 yatakan ;

(5) olu deliğannı dağda
 hayvan güdüyomuş.

(7) hey yareni safa
 arkıdaşım mıstafa
 seleye sen bin

(10) sepede ben
 dereden sen git
 tepeden ben
 seni sel alsın ,
 sereden ben.

(15) yer eşeniğ , mor meşeniğ
 yer altında ğıynaşanığ
 yedi *hücüre* dümesiniğ
 düzülceli *inile* deli ese'niğ
 düğünde bayramda güleşeniğ

(20) derden sel gibi
debeden yel gibi

- elden alınmış un gibi
 atılmış *ünnük* pamık gibi
 uzatmıyalım hikayeti
- (25) osandırmıyalım cemâti
 çikinnerin de şikayeti
hüdut ğarot ile cıbılak dağ ile
 feryat yaşayalım demiş.
 maniza'dan tire'den
- (30) ğonarak , göçerek
 ğayve tütün içerek ,
 lale sümbül biçerek
 vadık ğonya ovasına *ezirayi*
 arkadaş şurda hafifce
- (35) bi ğayvaltı yapalım demiş.
 oturmuşla oraya
 kırk *bardaş* tala sülük bulday yimişle
 doymamışla ,
 kırk ğazan sülük buldayla
- (40) kırk ğazan su işmişle
 yüzleri bile gülmemiş ,
 yarabbi şükür bi parça
 ğayvaltı yaptık demiş.
 var varanın suyunun pürünün
- (45) destursuz bağa girenin
 zopa yimesi daha çoğumuş.
- o yalan bu yalan demiş.
 ğarıncaya vurduk palan
 yetmiş yedi yerinden çekdik *tılısım*
- (50) eşşeğe binip de deveyi ğucana alan
 bu da mı yalan be herif demiş.

(13)

SÖYLEYEN : İSMAİL ERTUĞRUL (65 YAŞINDA)**DERLEME YERİ** : KUŞDEMİR KÖYÜ**DERLENEN** : TEKELEME**tekeleme**

- (1) dereleden selle gibi
tepeleden yelle gibi
anadoludan kelle gibi
aldım dah deyvedim
- (5) doburca mantarı gibi
az gitdim uz gitdim
dere tepe düz gitdim
gündüzü gödüm , gece de gitdim
döndüm de ardıma bakdıydım
- (10) bi inne boyu yol gitmişin
derken derken sabala erken
armıt dalında armıtları yirken
ayam kaydı daldım dalamaca
sarıldım sarı ağaca
- (15) sarımı doladım alaca belece
etiyar bi tay aldım doru deye
yanına vadım deli deye
bi depme vuruvedı geri deye
minareyi belime sokağodum
- (20) boru deye demiş.
aşamdan yidik ezmeyi
çokca uzatdık gezmeyi
dut da sapından çocuk
bas şu ocağa cezveyi demiş.

(14)

SÖYLEYEN : FATMA ERTUĞRUL (50 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : KUŞDEMİR KÖYÜ
DERLENEN : GELİN ÖVME TÜRKÜSÜ

gelin övme türküsü

- (1) *nede* ğazan daşı
ney ney anam aman
vurdular düvün aşını
ney ney anam aman.
- (5) çatal tepenin aladı
ney ney anam aman
anası ğızının dert ortağı
ney ney anam aman
anasız ğız gelin molur
- (10) ney ney anam aman
gelin olsa melun molur
ney ney anam aman
- çekildi çıkdı ğanısı
ney ney anam aman
- (15) *okla* boş ğaldı böyüĝ avlısı
ney ney anam aman
- zurada ğaldı *tom* ğaşşıĝı
ney ney anam aman
boş ğaldı böyüĝ avlısı
- (20) ney ney anam aman.
çatdılar ğazan daşını

ney ney anam aman
vurdular düvün aşını
ney ney anam aman.

(25) anasız gız gelin molur
gelin olsa melun molur
ney ney anam aman

(15)

SÖYLEYEN : MUSA KAZIM UÇAK
DERLEME YERİ : AHAT KÖYÜ
DERLENEN : AHAT KÖYÜ

ahat köyü

(1) akmonya zamanında imparatorluğun başkentiymiş, *decek* orda *min* tarihi eseler va. esgiden dört çağ vamiş isimleni bilmem. mozayık çağı vamiş, oranın tarihi biye olduunu ben aklım ereli biliyon. orda daşla varıdı en gözelini çaldırdıla. (5) ondan sona bekci falan godula da benim bilişimi duyuşumu isdanbulda yakalanmış şindi mahkimeliymiş, dönüş yapā yapmaz. uşakdeki karun hazineleni çalala da burada açıkda işey durdurulā mı? onu müzeden çıkariyola, burdan yerden çıkarılan işe irāt.

burada almancı var baya kırk elli gadā va.

-ibiram abe buradan *gaş gişi selbes* va tahminin?

(10) -seksenin üstündedir.

-dönüş yapanla va

-ilk gidenleden her evden üç dört dene ayle var. bizim gibileden mesela benden iki tene *geçi gibi* kız üçē ayle olduk. bi de kendim dört. (15) seksenin üzerindedir canım aşşa yokarı. diyer zamanlada kōdedim. asgerliim vadı bide. asgerde hataydēdim. candarmaydım.

(20) burada patetis ekilir fasille ekilir, pancā ekilir, buydē arpa...tek çeşit deye bişey yok. her ev kendi eytiyacını garşılāmaya çalışır. şuanda gavak çekiliyo, sulak yele hep gavak.

(16)

SÖYLEYEN : ŞERİF AHMET YEŞİLOVA (64 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : AYRANCI(COMBURT) KÖYÜ
DERLENEN : AYRANCI

ayranCI

(1) sancān nezımandan ğaldı belli delii, yāmıda bekleyodu o. bi eytimal yonan savaşında, cumuruyat ğurulmadan önce şindi memedali çavuş dediimiz *adamna*, onu veriyola. yüzbaşı belan vamişmiş buuda. buvam iremetlik onüç yaşında ondört yaşındemiş. oreyi basıyo ev yerine su götürüveyo. (5) o yüzbaşı vere ğaçıyo burdan, yonan ordan sökölüşün. o geri gideken oluyo. bi kılıç, bi ğıbireç, bi osmanlı başçavuşu istiva edip geliyo bi sancānan kılıca memedali çavuşa bu sende ğalsın deyo camiye ğoyverip gidiyo, onbirinci alayın sancağıymış bu sancak. yüz çift *babış* ğabıynan iki ğatırı çete reysisine veriyoy.

(10) -dayı napdıın.

-çaylānı içsinle bakam ecele etme.

- buranın esgi adı comburt, şindi deĝışdirdilē ğali. bureye cankurt diye bi paşanın köpeĝi gelmiş onun adını vemişle burē.....

(17)

SÖYLEYEN : SIDIKA URHAN (65 YAŞINDA)

DERLEME YERİ : BAHADIR KÖYÜ

DERLENEN : BAHADIR

bahadır

(1) bahadırın adı öle ğalmış ne bilen ben. ben evde yalnız duruyoñ burda, bi *çoçüm* va onu güdüyon, benim vaziyetim ondan ibarat. tala tokat yok gelinle gelmeşiñ işleyemoñ kendim işleyemōñ. adam çokdān iki sene oluyo *mefat* edeli. (5) almanyaye gitmek isdemedim. sami dayın götümek istedi ben istemedim. o götcen deye arzu çekti ben gitmecen dedim. otuz senedir gine çocuklamı ğoltuumun altına aldım bakıyon. neyneyen almanyeye felan, şimdi tāleye giddile gökkayanın ötüyakasında. (10) bizim talala köyde aşıa çınāda va, lelekte va, evimin önünde de va. yokarı mallede yok, o yana gitmeyon ben. duzlanın arkasında var bi yē, orē bu kare gittim otları vardı meciburluk, o otları atlardım geldim, dikenneni ğazdım geldim. öle işlē..buranın turpanının yarısını bişdim, dört ğarığım ğaldıydı, banazdan geldilē hemen amadı yolladıla, onları bişdik, ertesi gün orē suladık, gök darı ekdiydım. (15) dün lelekliye gittim edirafını turpanınnan aşdım geldim. leleklik yamacın aşşıa yanı. kendim ğıylanı aşdım.

ben ilkokul dōrtdeyken nişanlandım beşi okucēm sıra evlendim. okumadım hiç okumam yokdur.

(20) kōde bize *havızla* derlē. çakırla vā, ilanla, nadilē, dırdıcıkla, ayanlā, sıldürle.

ğız isdenmesine dünür gidele, evela ğadınla gidē, ordan ğadınna veceklēse ertesi gün erkek gidē, *orlada* bitirisiñ. bitirdikden *sora naşan* etmē gidesiñ, yimek hazılasıñ. ğızınnan olanı dineldirle para dakala sonra kindinlē davul vurulur yemek yinir aşamle kına gecesi olur. (25) aşamlen kına gecesi oldu vakit kınasını yakāla. güve geydircez deye güvēn evine gidele biri olanın

arkasında biri sadecin arkasında elmayı bıcā dakala, ordan camiye getirile, orda kiyindirile, şindiki gün de öledir..şeyir yerinde evlede geyindiriyolamış.

(18)

SÖYLEYEN : YUSUF GÜNDOĞDU (76 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : BALTALI KÖYÜ
DERLENEN : BALTALI

baltalı

(1) eytiyar yarenliği; şimdi biz bunnan bakasın ‘şirçi dövüşcekle’ òle deyildir. gece dā orda yatıyo bu, ben de pençere arayerde, hankımız kakasa mohakkak bakarız. sen -su sētte kakdın, sen su sētte kakdın...òle mücadele ederiz.(5) çocukluğa dayanır.

evlencen dō varıla mı buna? vamaşla helē...ğaça ğarı adamakıllı ğaça.

geçende yeniceye giddim ben..derenin içi..(10) durulcek bi köy dēli. yenice dediin yē..durulcek yē dēli, anneci şōle orman, ala bele tāla vā. bi yannı eski yapı evlē, kırışlē durup duru, üş dörd ev va şōle ev devecek...aman yarebbim he yē daş maş dolu.

(15) birinciye çörçil gelirmiş siyasette –dünyada- ikinciye ismet paşa... lozan kongresine gidiyo, o zuman türkiye zayıf, balkan harbinde araplā harcamış türkiyeyi, herkesin isdeğine göre konuşma oluyo...ē ismet sen ne deyon deyo...ismet boğaz benim olsun deyo. esgi paşala çok *sōlen* görmüş.

(20) asgerde topcuydum, 52de giddim 54de geldim. menderes başbakanıdı ozuman, iki parti varıdı..halk partisi demokrat partisi. işte yolları, faprikaları aşdıran menderesdir. ondan sona türkiya ğalkındı.

(19)

SÖYLEYEN : SAMİ ALTINDAĞ (71 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : BANAZ KÖYÜ
DERLENEN : BANAZ KÖYÜ

banaz köyü

(1) banaza burdan göçüp gitmişle zati bi devlet demir yolu binası vardı, bi pancar bölge şeflii, vardı, *ürayan bilir* bi orman bölge şeflii varıdı. birkaç da ev varıdı; demirakayla, mısıdıkla, samancıla, doley köyden ibirama gil bunla vadı. esasında kazanıñ ğuruluşu, isim buranıñ. şurda meydanıñ çeşmeniñ yanınđa bazar ğurulurdu. (5) kaza olduktan sonra. fakat yol uzak olduundan bi de ankara izmir asfaltı geçince kaza orası oldu. esas kazanıñ ismi burası. orası istasyon muyiti derlêdi. burda 160-170 hane vadır. (10) köyde insanla ileşberlik yapa, hayvancılık yapa. bizim köyünñ hikayesi; asgerden gelir çifciliğe geçe, çifciliğnen ömür bitê..

evelde ağaç sabannan çifdi süredik, ucuna demir geçiridik, öküzlên boynunda boyunduruk. pulluk sona icadoldu. patos yoğudu, çamdan yatırmayı ikisini bi araya getiridik, düven dişleri derdik beyaz dişleri vâ onu çakadık tateynen.(15) öküzü ğoşadık aşama ğada dön allah dön. buğdey nôt nese..patos mutos nedê. şimdi bazısının taksisi var eksozu değişik ses çıkarı..esgiden ğanıların değişik değişik sesi olurmuş, mesela körpüden çıkdığı zaman ğanını sesi gelirmiş..burda ottuğun vakit adam bilirmiş..hasan ağanıñ ğanısı veya damadıñ ğanısı geliyo...gelin felan çıkcek oldu mu, en güzel öküz kimde, en güzel sesi hangi ğanı çıkarısa onla gelirlemiş.

buldey keşgêni dübeklê vadır işte, onun içinde dövesin, ğabardırsın, ğaynadırsın, *bozcer*, değirmende ğırma yapıdırısın

(20)

SÖYLEYEN : SITKI BAYKAL (96 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : BÜYÜK OTURAK KASABASI
DERLENEN : BÜYÜK OTURAK

büyük oturak

(1) ben gece okulu mezunuyun, okulda okumadım ben. ilkokul vardı bizim mahalledeydi. üç sınıf vardı. yedi dene köy geliyordu. pancar ekim zamanı her köyden bi usta getiridim ben. (5) mesele sekiz köy vā, sekiz köyden de alırdım. bi gün fen memuru bana dedi ki ...nejdet pınardağ *alcaṇ*, susuzdan da yirmi kişi geliyo *sūradan*, köylēden dört makine geliyo oturak ğantarına, dört makine; düzülceden ibiram dülger, halaşladan ğavırmacı, ğaplanğıdan nuri.. bunla gelicek muhakkak bulunmadı mı olmaz. dinlerlerdi beni yani dinlerdi. (10) benim köyümde çamır yok benim pancarımı köylü ğapıyo, zirat müdürü dedi; yaw seni tenkit ediyola *mūzum* yok dedi, ne deye böyle diyosun dedi. müdür bey dedim, ğarez mi etcez köylüye, çamır mı yükledircez dedim.

ğantarı ğaldırdılā mı halil?

-vağon ğantarını mı

-he

(15) - pancar ğantarını ğaldırdılā, onu satmışla, binayı da göçürceklēdi, devlet demir yolu göçürtmedi ğali, nedcen göçürtsen. çetin dene mene ğuyuyo, seksen milyon lere senelik para ödüyomuş.

böyük oturak nasıl ğurulmuş deye bi zaman toplantıda sordulā. çevre köy dedim, yedi köye şamilmiş böyük oturak, banaz civarında en kültürlü köy bu köydür. ben yetmiş iki yaşındayın, biz de bu köyde okuduk.(20) arkada maraṅgoz dershanesi vardı, öğretmenleri vardı, ön tarafta ilkokul beşe ğadā çok güzel öğretmenleri vardı. banazın bi de güccük oturağı va. acaba buraya böyük oturak dendi deye mi oraya güccük oturak dendi bilemeyoz ğali. evvela

bu köyde medrese varmış ,öle , mollalā ondan sonra ilkokul tecelli etmiş, ilkokul köyün merasındaydı hem din dersi görelerdi hem de bu yazıyı görelerdi.. atatürk meydana gelince ğali bındokuyuz yirmi ikilede. **(25)** ondan sonra kültürümüz ilerlemeye başladı. bu köyde ramazan ağa varıdı. ramazan eker.ankaradan çıktı mı bi memur onları görcek burada. banazdan evela burada varıdı ilkokul. **(30)** o zaman zayıflık var, fakirlik var. ben o ğadar *fıkara* olmama ramen iki dene ğardeşimi okuttum üniversdeye ğadar, gelen memur, memet eker hemen beni çağıddırır. acık da dilim yalannan ğarışık türkü söylüyo, şimdi o *mobbet* o gençlik ğalmadı.

aşşa yokarı ozuman buradan çıkan çocukların yüzde yüzü memur oldu. okulda, hayat bilgisi, türkçe, matematik, cimlastik efendim...bu dersleri görüyoduk. **(35)** ondan sona buraya maranğozlukla da geldi. eğitimlē geldi, rıfat hoca, hatta bizim köylü de varıdı eğitimen olarak. ondan sonra efendim yatılı kalktı. en sonunda yetmişte de deprem oldu okul yıkıldı. bütün köyle dağılıyo bizim köy kasaba oldu. **(40)** ilk defa kaza bura olacaktı banazdan evel. hakkı gedik varıdı işletmeler bakanı ankaradan çıktı mı buraya muhakkak uğracekti. ne arzun var söyle derdi. siyaset soğudu şimdi, gençlikte o yok.

düğünlerde bu köyün edirafında seyman dolaşırdı. **(45)** buradan bi ğız veriyoduk haleşlara, ramazan ağa deye bi *mūtar*, halaşlān köy seymanını ğuymuyos dedi. *hatcabla* dolandırdık geldik gine ğuymadı şurdan aldı gitti. kendi işemizde bi ağırlık varıdı. kural koyuyodu bu köyde silah atılmacek.

ben yonanı fevkalade bilirin, yonan harbinde yonanı buradan teslim alıyola, iki sene ğaldı adamlar burada. zengin olan adamları esir alırlardı. **(50)** ramazan ağa, ğabaloloğlu bunların dediği olurdu burada. halk bunların sözünden çıkmazıdı. ğavurun geldiğinde ben aşşa yokarı beş altı yaşıdaydım, babam içerdeydi, anam hamur yoğuruyodu. çocuk āladı, dam başıları ekli, ğavur geldi çocu şöle ağzını yanşıladi. anam ırametlik hamırlı şöyle demirinnen iki dene ekledi emme, o da allah seni inandırısın vurduu gibi yıkdı. **(55)** meğerse dayım muhtarımış ğavur zamanında abaloğlu. anam da ona güveniyomuş ğardeşi. ğarın ğardeşi, babaları ayrı da ğarın ğardaşı. geldi o iki dene ğavur pat küt pat

küt konuştu, anamda tarif etti azını yanşıladı dedi. ğavırın biri acık türkçe biliyomuş iki üç de o attı, depme vurdu öteki ğavura. **(60)** bunları yaşadık ama köyümüz toplu olduğu için hiçbi kötülük olmadı, *böldünü* çevre köylêde olduysa da bizim köyde haneye zulüm olmamışdır. memet eker ne olursa, isdenirse toplayodu onlar. burada üç beş kişi yunancı olsa da onlara da metanet verilmemiş. emme buradan yonancı da çıkmış iki üç dene varmış. yonanlıların bi kel paşası varımış ağaları çok sevemiş. **(65)** iki kişi ölmüş buradan..yunanlıla öldürmüş. köye pek zarar vermediklerinden köyden de bi mukavemet olmamış.

banaz kaza olmayaydı bura kaza olcêdi. nufus bakımında bura daha çoğudu emme banazın çevreside yedi sekkiz köy vâ. **(70)** bunları topladıla. bizim kasaba o vakit birlik olamadı, hep birbirini sēmeyen kimsele halk partili, demokrat partili. demokrat parti zamanında o zamanki belediye başkanı *hakget* görüşlü, bilişli, anlayışlı biri olsa banazdan bir an evvel bura kazaydı. ben bilmamkimin sōledini yapmacen seninlen bilen kimse yok.. çoban, çobandan belediye başkanı ne olur..anca keçi güdê. **(75)** o o sırada dağlâda kim cingen oynadıyo deye zabıtalari yolladı hesabet de git..o ğadar geri kafalı bi adamıdı. sona allah ırazı olsun hakikaten tahsilli ordudan ayrılma bi belediye başkanı geldi fakat inkılap oldu 60 inkılabı oldu. herkes vazifesini bilsin arkadeş derdi. belediyenin belediye olduğu zaman o zaman oldu.

(21)

SÖYLEYEN : RAMAZAN ERDEM (70 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : CORUM
DERLENEN : CORUM

corum

(1) zonguldak tarafına gidiydim onlar bizim güzel dediimize yavuz diyo. *döndünü* bizim bu muhit ekseriyetnen sadeşlen gönüşur. –sadeş nere gidiyon len, nabdın, öküzle nasıl derle. yalnız düzölceynen kaplanğının şivesi değışebiliyo, yalnız aynı bölgenin *isanı* olduumuzdan birbirimize gız vedik damad olduk.(5) umumi olarak hep sadeş dersiz. ege muhitini bilmeyen hepisini aynı sana emme biz biliriz sen kötüahyalımısın, aydınlımısın deye sorarız.

coruma neye corum dediklerini ben şöyle tahmin ediyom, bi çorum vilayeti var onlar da yörük, heralde esgiden ordan buraya gelen oldu. çorumla corumun bi noktası ayrı, acaba olabilir mi bilmiyon. uşak halk eğitimde de kitabımız vā bizim, arıcılık, meyvecilik, tavıkcılık yaptık ozuman bi eser *birakcañ* (10) tabe o yıla gitti hep elmayı galdırdık sattık bitirdik fakat çok da faydalanmıştık ille bankası yardım ettiydi, yolla yaptık, körpüle yaptık, elentriği getirdik. bu köy devletten bi gıruş bişey almadı, başka köyle çalmadır almadır yılladır borçludur onla bu hizmetleri öle getirebildile. biz o sayede hiçbişeye para vemedik.

(15) -benim duyduğum çorlu bey deye bi yörük o zuman, çeşmeniñ oyana han çeşmesi deriz biz oraya gördünüz heralde orayı, oraya bi sekiz hane olarak gönmuşlāa..o zaman padişahlık varıdı emme eşgiyadan huzur bulamamışlar orda da hala inşāt gılıntıları vā. benim peder derdi ki bizim şaban dede deye bi eytiyarımız varıdı onun buvası oğlum biz buraya geldiğimizde on hane varıdı derimiş.ondan sona tabe üremiş, atmışlı yıllardan sonra da göçmemiş 75li yılladan sonra turğutluya giden felan olmuş emme bakmışki en iyisi köy sona dönmüş köye. şimdilik arpa bulday yulaf ağırlıklı ileşberlik yapıyoz, malcılığı bıraktıydık bi kalkınma köpreatifi gıruldu, devlet yardım etti gıyın vedi, gıara sığır ineklemiz va onların südü oluyo. (20) şimdilik aha böyle geçinip *gidekene* namerde muteşliimiz yok. avrupada çok işciniz vā deyola her köyden vā,

düzölceden vā, haleşleden vā. bu muhitte yokdur bu köy gibi çalışan. sabah 7 dedi mi herkes başla, hırzıslık, ırsılılık, düşmanlık, dövüş yok, güccük böyüünü saya, böyük gücünü seve, öyle olmamış olsa hergün dövüş gavğa olur şüpesiz. (25) jandırma bilir bizi. biribirimizi ğardeş gibi severiz kötü bi kelime *diram* çıkmaz. başka bi köy yokdur böle.

köyde herkesin bi lakabı vādır. mesela *dürüs* kerimoğlu gil yerine kermelē deverile, ramazan demezle ırmızan derle, bizim sülaleye de sarılā derle...ilk gelen sülalele zaten sarıla, davutlā, ğoca halillē, hacılā...(30) dört aileden gelme burası. düzülcilele alebalan *örüsge* aliyi gördün mü derle..o adam benim dayım. ibirām sadece bi sor onu. bu sarıbiyık dedesine çekmiş, emme o iriydi birez daha ğalıplıydı. (35) sen bu köyün çocuğu olcēdin, dedene *abılamı* nişanlamışla, baya bi altı ay filan ğalmışlā len yaban mı ğaldı ğız veccek alamın ğızı deye vazgeşmişle, o yüzden senin amcanın ğızının adı sultan. emme ablam çok güzeldi bu köyden kimseyleylen dediğodu etmezdi. öyle hanım bidaha bulunmaz. demek ki unutulmamış torununun adını vemiş.

(22)

SÖYLEYEN : MEHMET PINAR (92 YAŞINDA)

DERLEME YERİ : BÜYÜK OTURAK KASABASI

DERLENEN : TRİKOPİS'İN YAKALANIŞ HİKAYESİ

trikopis'in yakalanış hikayesi

(1) geliken görmüşündür *ösüz* bi mezer var biz ona *ğavur* mezeri deriz, martinimiş adı. hacı ilyas paşa varımış bi de erbeyinnen alıdede varımış. *güldünü* yonan burda iki buçuk sene *ğaldı*, bu taşlā çeşmenin aharındeydi, dışarı çıkardıla. bizim köyün esgi adı *çeceydi*, aslı *çeçe*. (5) kuffar buradan *öldünü* sonra köyü ordan bureye *ğaldırıyo*, bu adam *ğaracāmat*. birine *öküz* birine *keyik üttü*. *şo* tepeden buyana gelip baka. buldey yığınınā cec denirmiş, cece bak cece demiş yoldan geçenlē. kasımda geldilē dört odada (köy odası) yerleşdilē, her cuma günü köylēden yicek toplala gelirlē. (10) gedikle vā ya ora karargāhları, afıyonda çayda tirekopis ordeydi. yollada balambırtları bile daşladıla. *ğanılānan anğaryeye* gidilirdi. ben *ğitmecen* yok. domurukları arabaya sarıyola, isdesen durma, *zopē* yiyon. (15) balambırt domuruğunu atinaya götürüyolā. domurukları burda toplayoladı. amat, memet bunnarı gediklere *ğo ge*. *ğitmecen* yok. gedikleden de tirennen atinaye. (20) bigün zabalen millet ā bure burada toplanmış, *ğumandanları* odada oturuyodu. bi bakmışlā *ğavur* *ğitmiş*, *ğacmış* yok. herkes *şaşğın*, hiç kimsenin habarı yok. bundan acık eveli bizim asger geliyo bure. burda gece yatmışla, *şu* gördüğün meydana asgerle *ğaravana aşdı*. (25) biz de keşgek bulğur ne varısa vedik. bi yandan bi silah sesi geldi otematik. bizim asger burdan *ğayboldu*, *şurda* bi çiftlik va, *ğaratepe* denir ore, ore çekildilē. onlān ore çekilmesinnen *ğavur* geldi yığıldı. ordan top atıyolā bureya. (30) emme iki dene top patlamadı. bu sırada milled dağa *ğaşdı*, ben de dāyil. bizim osman varıdı *bilader*, onunnan beni yanına aldıla *ğavurla*, derbente *ğadar* giddik biz, sona elimize bi *yuka* ekmē vedi, hade siz gidin *ğali* dedi bize, emme geldiiniz yerden gitmen sizi öldürüle dedile bize. bizim osman, bize bi kāt yazıve dedi, *ğavur* da ben kāt yazıverisem sizi öldürüle dedi *ğumandan*. bizi dağdan yol gösdettirmiş, uşā bulcekle *ğali*. *ğara* murad

denen adam va ya bizim giddiimiz gün zabalen onu da götürüyola, o ğavuru yañıltmak üçün dağa çekiyo. **(35)** sona sen bizi yanıñ yere getidiñ deye bunu orda öldürüyola. biz üñ gün aşā ğaracahisarda yaddık sona yola çıktık. yonan bi geliyo emme heryanı yakıyo, sona bunna aşşa ğaracahisar köyünü de yakdılā. göğemde ğonyalı halit bey varıdı albay, bizim ğararğah, o da tel çekiyodu, trekopis geliyo deye kahatlā geliyodu vere. trekopisin çıkdığından buyanna köylede yakalananla varımıñ, bunla söylomuñ, trekopis varıyo deye. **(40)** sona trekopis yakalanınca -tamam iş bitti deyo, yanında bi binbaşı varımıñ ğara, arap. o mücadele etcez deyo. trekopis hayır iş bitti deyince o arap da kendini öldürüyö. sona bizimkinlē bunu soyuyo keten çuval geydiriyola. sona uşağa götürüyola. **(45)** halit beyin yeğeni vā vali, ore türbe yaptırdı. sona ğaramuradıñ türbesini yapıdılā. burda esgiden çerkez etemin asgerleri varıdı. onun asgerlenden biri burda ğaldı, ona da çerkezin mısdava derle. her yerde birē ikişē dene vadır onun asgeri. **(50)** trekopis bana geşdiin yerlēden silindir gibi geşceñ, daş üsdünde daş ğomaceñ dedile, ben bunu yapmadım deyo. sona ona ğılcını verıyo kumandan. beşinci sivari kumandanı farettin altay varıdı. atatürk onnan ğonuşurkan, ona burlādan tıkırtısız geşceñ deyo. kumandan da atlān bellemelēni çekiyo, keçele va ya atın üsdünde, onları dörde bölüyö, atlān ayaklāna sarıyo, sona atatürk farettin atlaya, paşa ünvanı verıyo, çalköyede atatürk, düşmanın önünü kesmişlē zati dumluda bi yannı sık ormanlıkımıñ bi yannı seyrek ormanlığımıñ. **(55)** atatürk toplamış bunları(kumandanları), bi kediyi demiş, biyede sıkışdırısan napa sizi bu, yüzüne atla. bizim ğuvvetimiz yok biyannı boş ğoyven demiş. öle ğaçıyola, öle olmasa hepisini öldürçēdik diyo. ondan sona ğavur buyanna geliyo ğali. ğaçan yonanı da bizim köylüle öldürdüle, esasen onla öldürmelele köylüle ölcek. **(60)** arkaya ğalan yonanlıları soyup çoval geydirmişlē. kararğah, silah hepsi ğalmıñ. çok zemet çekdirmişle köylülere burada. inönü sabalen kakınca anğaraya ğitmiş. atatürke yonanı yendik demiş atatürk de ona sen yonanı yenmedin milletin maküs talihini yendiñ diyo. **(65)** bu vatan bizim...onu bilenle bilir...

(23)

SÖYLEYEN : SEYİT AHMET GÜRCAN (50 YAŞINDA)
DERLEME YERİ : ÇİFLİK KÖYÜ
DERLENEN : ÇİFTLİK

çiftlik

(1) çiftlik köyü esgiden kütahyaya bağlıydı. düzölce banazın uyanık kölendendir. bizde buğdeylen arpa ğaldır başka *masıraf* yok. seracılık yok besicilik yok hepsi arpa buldey. (5) mancar ekiyoduk onu da bıraktık ğāla ğıymata binince. düzağışda eytiyarlar otumuş odaya aynı yaşantıyı yaşayıp durulā. bizde yök. halaşla, düzölce gibi dağılmadı. köyün öteki köylerden farklı bi yimeği yok.(10) şaşırınca enii derlē burada, geri ğalan adetleri aynıdır. bizim bu köy ğarakösedden geldiği söyleniyō, ondan sona gelişmiş belli bi tarihi yok, sonra bazı köylēden gelinmiş. esgiden biyerde bi hadise yapan başka biyere gidince ceza almıyomuş bunun yanı sıra asgerlikden düşüyomuş, yani bu köy sağdan soldan toplanma. yörük değil. köyün dine meyilli bir yapısı var, o da aile yapısından kaynaklanıyo. (15) mesela oturakdan birisi oruç dutmadı mı bizde ğınarlardı. emme şimdi o da yok esgisi gibi değil. bunu da şuna bağlamak lazım, okuma oranı giddikce artıyo. esgiden bi *nışanlı* ğız nişanlısınnan ğonuşurken herkes ğınıyodu ama *böğün* yan yana pazara gidip alışveriş yapıyo. eski tutum yok. ben buranın yerlisiyin daha önce yenice köyünde görev yaptım. (20) bizim camimiz diğer köylerde yok daha da güzelleştirmeye çalışıyo. bunu da avrupada çalışan işcilēn yardımıylan yaptık. şimdi yağmır yağınca donuyu o da daşa işliyo biz de onunla uğraşıyo köylünün de yardımıyla halletmeye çalışıyo. bizim köy genelde şöyle... onda var bende neye yok, birisi massey motur alır beriki ben fiyat alcem der böyle bir iddialaşma var..(25) herkes *dūme* çalışır dışarıya pek gitmez, *mındar* avrupada genelde var. önceden ev alıp kullanma deye bişey yokdu orda şimdi ev alıyolar çoluğu *barabar* çocuğu oraya götürüyolar.

(24)

SÖYLEYEN : MEHMET DÖNMEZ (74 YAŞINDA)**DERLEME YERİ** : GÜRLEK KÖYÜ**DERLENEN** : GÜRLEK**gürlek**

(1) zamanıyle bizim köyümüz dışarıdeymiş aşşā yokarı bi kilometire dışarıdaymış. burası gürlüğümüş, gürlük, ormanlık. ozuman delibaşlı zamanında durdurmadılā müslümanları. çıka çıka evleri usandırmışla. (5) sona köylüle düşünmüş biz gür ormanın içine giresek delibaşlıla bizi bulamaz. bulamaz mı hiç...esgiden öyle kömeli köy değilimiş birkaç ev varımış. bi de bizamanlar da benim esgerliğim işesinde...ben jandarmaydım, mardin, bitlis, van..(10)sor ğali bana o memliketin işesini.. ördekli köyünden bilmem adam varımış dedile..getirin len bakam dedim..banazın bilmem ne köyü ..buranın adını ördekli yapmışla...(15)biz de buradan gürlekdeniz ya tevabıma gitti. gelinin birisi gürlek decēne ördekli devemiş deye bana buradan bilgi verdilē telefonnan. sizin köyden *masğara* kazım öğretmen neyiñ oluyo düzülceli, bak ben bilirin. düzülcē'den bizim oğlan evli bak..süleman dayısı var.. (20)kazada ğap, öteberi satıyo, ezzanenin yanında. ben izmir'de vapırda çalışdım, tütün bağlānda çalışdım. izmiri sor sen baña izmiri, hertarafını, ğadife ğalesine varıncaya çıkdım. bi ğarının zebebine, azına bakdık. kör kavam, bure geldik düşdük şimdi, peşmanın. (25) anna. burada bubama bakcen ben gidmem deye ayā dayadı. hiç çoluk çocuk yoğukan ben orda onu yerleşdircēdim. hiş çalışma yok saña dedi. dakcen beline bi dabanca, faprikaya bekci olcen dedi. (30) emekliye de ayrılçēdim şimdi gemgenç. üş sefē fırsat ğaçırdım arkadeş üş sefē.ğalem ağayı tanıyom mu sen ğalem ağayı. düzülceli oldugdan sona senin onları tanıman ilazım canım. esgi usulde ğız isdeme; ben gencin, bi adamıñ oğluyun temsil. (35) filan yēde bi ğız varımış, git bakam. ğızın eyē gönü olursa bitirilēdi. bırakır gelilēdi. şinci bu zaman bu usul eyi dēli. ğızınnan ğonuşma yapıdırıyola, biranevel çalgı çengi *ırakı* bunu everiyola. (40) esgiden çok

duruluyodu. şunun ağasının mesela dört sene nişanlı ğaldını biliyon. o benim dayımın ōlu bunun ğardeşi, abesi. asgere giddi, bana mekdip yazadı. dayıolu sana itimadediyon iyi dikkaded, ōlē bişē gelise yak çırasını deyo, ben seni ğurtarın deyo. **(45)** ben buna takip ededim dışdan. acaba laf eden vāmı deye soradım. ğızlā mesela yolma zamanı gideledi, biz de çabık bitirem gelem deye onları ğurtaram gelidik, sadıcımızın yawıklısı deye. buradan ipi çekelēdi dā ğarşıkı eve, çeniz serelēdi, çapıt, fisdan. davılı ōtēden beri getirile, altına bi ateş yakaladı, ğızan oynādı. **(50)** işgi içen içēdi, silah atan atādı. bi de bunun seymanı oludu. *ellaltı*, ğaya başında dönēdik bayrānan, ğara barıd dayıdırlādı birez, ğuru sıkı. yaren başı varıdı, ğızanı topladı. ğayabaşında bi dönēdi. orda küt küt küt atadı.**(55)** buradan oturağa, şure gelin almeye gidcek. annece daha sokmadan bi deyişleme sōle. erenler hēyy evallah, eyi hoş olsun hoş olsun. yamır yāsın yēle yaş olsun. işde bilmem kim geliyoz hatırın ğönün hoş olsun. **(60)** a ğızanla bu dēnē ğürtdüğü yere atā. başğa yere atdın mı ceza vā. bidene *geş* de ğō. – ne sıkıyımışınız olum siz yaw. eveli üş ğün davıl çaladı. – şindi de üş ğün daha da. –le ğit şindi üş ğün mü len, iki ğün bile çalmadan hemen lap lup, yallah. –gelinin endiği ğün davıl çalınırđı eveli şindi çalınmayo. **(65)** esgiden bi de gelinin endiği ğün ev ev gezediniz. 250 ğuruş para veridiniz geline, mendili ğurtarcek şekilde. yazma vereledi. çay sōledik hana ğayveci yok. burada nohud olur, buldey olur, arpa olur, pancar olur, fasille olur. **(70)** ne ekdin mi burada olur. adam dik adam *ilimon* gibi da oluyo. – hana bosdan, *ğarpız* olduramōn ya. –eveli hana buvan zamanında oluyodu ya. beklēdim ben de ōle oluyodu. burda aşşā yokarı kırk elli hane kamıyonnan geçiniyo kırk elli hane hayvancılıkları geçiniyo.**(75)** dükkandan bişey alcek yalım o da ona gidiyo. lavaplar; buna fosforlu mırad derlē, bana ğadir amad derle, suna bēber nori derlē, suna efe derle. sūlalelede; davılcıolugil, mıdīmlā, glimirlē, ğaramemedlē, abdıllahla, ğarala, hıdırla, patirle, hacıeycapla, hacıbozaklā, yorulmazla, dönmezle. arazilen adları; üyükderesi, eskiköy, ayvacık, çöldere, boztepe, ğaraoluk, çakmaklıburun, erciva yaylası. esgiden bu köylede bidene trakdör yoğudu, bi dene yabandan kamyon ğeldi aha bu caminin kırışlēni onnan çektik.

ğışın malı olan malına baka gerisi aşemecek ğayvede oturu, oyun oynā, cavara içē.

METİNLERDE GEÇMEYEN ÖRNEKLER

Cāmi, tārā, āmat, āşa, hāriye, ğāli, hēbe, zētīn, dēnek, peynir, īde, dedī, indī, vedī, ōlak, ōran, ōsak, ğōsun,yazcen, kesdene, enteri, sulēcek ,portukal,Aşa dēmēn, bēzēn, ēt, ēylē, vēr, neden , kısmı ,zincir, in, hatce , ser, pulis, öve, ğabık, aşā, uruysa, ıraf, varıkana, dakġa, omar, kat, hızmatcı, bıyıl, merenet, manısa, merdiman, senat, ğocamat, mana, aş, ġar, ġanık, capon, nergiz, vadime, fişne, sulf, mefat et, mapısane, ünya, pınar, dünürlük, denk, son, bana, dinen, yen, kibrit, meyrem, çember, gössüz, şabka, peşgir, sinsile, fet et- , abdas.

BANAZ AĞZINA AİT TESPİT ETTİĞİMİZ KELİMELERİN SÖZLÜĞÜ

A

aba	:1. abla, kız kardeş, 2.kalın erkek paltosu, abla
acı	: biraz, azıcık
afat	: afet, bir tabiat olayı
afence	: hafifce, hafif olarak
ahlak Zamanı	: Baharda ağaçların gövdesine su yürüme zamanı. Bu mevsimde ağaç kesilen ya da kırılan yerinden öz su çıkar.
ala-	: ağla
alaca tene	: bulgurlu mercimek
alama	: atılmak üzere ele alınabilen en büyük taş
alat	: ağlat
alican	: alaçam
alın çelgisi	: kadınları alnına sardığı yazma veya tülbent
amada	: ahmet Ağa
amalet	: ameliyat
amat	: ahmet
anal kuşu başına	: İşi rast gitmek
anat	: anlat-
annec	: karşı taraf
anneyo	: anlıyor
annı	: anlı
ar	: ahır, hayvan damı
arakan	: ararken
arı	: ağrı
arkıdaş	: arkadaş
armak	: el parmağının eni kadar olan ölçü.
armıt	: armut
arşın	: 1. 68 cm uzunluk için kullanılan bir ölçü.

aşa	: ayşe
aşam	: akşam
aşamne	: akşamleyin,
aşırt	: alt taraf
aşşa	: aşağı
ataş	: ateş
atlamak	: ayıklamak (bulgur, pirinç)
avaz	: 1.ses Avgan, 2. Su birikintisi
avsıtmak	: aldatılmak, kandırılmak
ayan	: muhtar
ayar	: yarım ölçek. (tahıl için kullanılır.)
ayle	: aile
az	: ağız
azat	: meşe ağacı

B

babiç	: pabuç ayakkabı
 Baca	: bacağı
baça	: bahçe
bağ budamı	: bağların budanma zamanı.
bağırca	: bağırca
baharın	: bahar zamanında, ilkbahar
bakbi	: bir dakika, dinle, bekle
baksalakı	: baksalar ki
bakseyki	: baksa idi ki
bala	: bağla-
balambirt-	: palamut,meşe ağacının meyvesi
balı	: pahalı
balı	: bağlı
bali	: bari

balta	: patla
bana	: bana
baraba	: berber
bardak	: ağaç testi
barı	: bağı
barmak	: parmak
başğa	: başka
başına boydak	: serbest, başına buyruk
batman	: büyük çömlek. bu çömleğin alabildiği miktar.
bavıl	: bavul
belek	: elbiselik kumaş, hediyelik kumaş beranarı: gelişigüzel
bet	: çok güzel
bıça	: bıçağı
bıçık	: vadi, dar geçit
bıkalamak	: bağlamak
bicez	: ek, bir tane
bilene	: bile
bilmemiş	: bilmiyormuş
bineken	: binerken
birecik	: birercik
birez	: biraz
boğu	: bohça
böbek	: bebek
bölece	: böylece
bön	: bugün
bönkü	: bugünkü
bör	: böğür
börtülemek	: haşlamak
buba	: baba
buna	: bunlar
buna	: buna

bunal	: bunal
buva, buba	: baba
buy-	: üşü-
büyük	: büyük

C

candırma	: jandarma
casur	: cesur
cavır	: ecnebi, yabancı
cendem	: cehennem
cesür	: cesur
cıgara	: sigara
cılğa	: 1. evleğin küçüğü, 2.birkaç adımlık yer.
cırğanak	: zayıf, bitkin insan
cıscırtlak	: çok zayıf, çelimsiz
cızgı	: çizgi
cimbiş	: iki parmak arasına alınabilecek miktar, bir tutam. (Cimcik, cimicik şekilleri de aynı anlamdadır.)
coğab	: cevap
covap	: cevap
culuk	: hindi
curakabı	: dar giyinmek

Ç

çabık	: çabuk
çakuş	: üşüş- , birik-, toplan
çalı dibi taşlamak	: ağız aramak
çapıt	: bez parçası

çardak	: eğreti kır evi
çavuş	: çavuş
çekirde	: çekirdeği
çene	: çene
çente	: çanta
çiğ silah	: pür dikkat kesilmek, teyakkuza geçmek
çıkışık	: çıkınca
çılbağ	: çıplak
çıldırkı	: zayıf odun parçaları
çırak çıkarmak	: kız gelin etmek
çinil	: omuz
çinne	: çiğne
çitle	: minder
çocu	: çocuğu
çokaşmak	: toplanmak
çul	: yerel kilim

D

da	: daha
dad	: tat
dakğa	: dakika
dalöglen	: güpe gündüz
dama	: damla
danatop	: bir araya gelmek, toplanmak
dare	: daire
dartı	: eşarp
daş yağı	: gaz yağı
davıl	: davul
dayaklamak	: kilitlemek
de-	: söyle

decek	: diyecek
decem	: diyeceğim
değali	: haydi artık, çabuk ol
deli	: değil
deliğannı	: delikanlı
deliştir	: oturduğu kalktığı yeri bilmeyen
demen	: değirmen
demi	: değil mi
demidin	: değilmidin
dene aş	: bulgur pilavı fasulye nohut gibi bakliyat ürünlerinden
dene	: tane
denek	: deynek
denen	: deneyin
deniz	: deniz
denk gel	: tesafüken
denşir	: topla
dese	: teyze
deste	: arpa, buğday vb. tahılların biçildikten sonra “ananat” denilen bir aletle kaldırılabilir kadar olan demeti.
deştevan	: korucu
deştiye	: boşu boşuna
deyoku	: diyor ki
deze	: teyze
dığan	: kızartma tavası
dıgil	: küçük çan
dikgât	: dikkat
dingilmek	: yan yatmak
direm	: dirhem
dirhem	: bir okkanın 400’de biri olan bir ağırlık ölçüsüdür.
dirsek metirzi	: dayanmak, dirsek keyfi
do	: diyor

dolcek	: dolacak
domalan	: yumurta
dombey	: manda
dongurak	: domatesin hamı
dorozan	: ęırtlak
doru	: doğru
dos	: dost
dova	: dua
dönüm	: yaklaşık bir metrekarelik bir alan ölçüsü.
dönüvola	: dönüveriyorlar
dubi	: bekle-dinle
duroğa	: bekle
dutcek	: dutacak
düğlek	: kavun
dülger	: marangoz
düme	: düğme
düvün	: düğün

E

ebbab	: ahbap
ebermek	: getirmek
edik	: deri çocuk patigi
ediraf	: etraf
eğsi	: yanık odun parçası
ehval	: ahval, haller
ekiz	: ikiz
ekmen	: ekmeğin
elen	: eğlen
eliminen	: elim ile
ellik	: İnsan

emme	: ama
emsiz	: hünersiz, fikirsiz
en	: in-
endaze	: kumaş ölçmekte kullanılan 65 cm bir ölçüdür.
engasdan	: şakadan
enişik	: inince
enseri	: çivi
eri	: eğri
erişikli	: beceriksiz
erişte	: ev makarnası
esge	: asker
esik	: eksik
eski	: giyecek
eşi	: ekşi
etiyaç	: ihtiyaç
etiye	: ihtiyar
evlek	: dönümün onda biri olan arazi ölçüsü.
evlene	: evlerine
evlenin	: elveririnin
ezen	: ezan
ezgeli	: zahmetli
ezzane	: eczane

F

fadak	: İki avuç dolusu.
fasulye yolumu	: fasulyelerin toplanma zamanı.
fennes	: fener, el feneri
ferace	: kadınların giydigi siyah üstlük
fıkara	: fukara
filcan	: fincan

finto	: soğanın küçüğü
fiske	: iki parmak ucunun aldığı kadar.
fitre	: yaklaşık 2 kg değerinde buğday ölçüğünün adıdır.
fortukal	: Portakal

G

ğab	: kap, mutfak eşyası
ğaba-	: kabar
ğabaç	: kaba ağaç, kalın meşe ağacı
ğabet	: kabahet
ğabil et-	: kabul et
ğadın	: kadın
ğal	: kal
ğalaba	: kalaba
ğalbır	: kalbur
ğali	: artık,hemen, çabuk
ğama	: 1.kaba,saba, beceriksiz insan,2.bıçak.3.kapa
ğambır	: kambur
ğan-	: kan
ğanı çekimi	: buğday destelerinin harman yerine taşınma zamanı.
ğanı	: kağrı
ğanık	: kanık
ğaraltı	: karaltı
ğare	: karar
ğariş (karış)	: el açıldığı zaman, başparmakla serçe parmağının arasındaki mesafe.
ğasan	: kasan
ğası	: karısı
ğaş	: kaç
ğaşşık	: kaşık

ğavan	: kavağın
ğavata	: tava
ğave	: kahve
ğavğa	: kavga
ğayıl	: razı
ğayneşik	: yaramaz, ele avuca sığmaz
ğayvaltı	: kahvaltı
gelişik	: gelince
gen	: gelin
germe	: yüksek
geşlik	: gençlik
gezekene	: gezerken
gezem	: bir yaşını geçmiş, doğurmamış keçi
ğıcana	: kucağına
ğımcılt	: olgunlaşmış
ğındap	: sicim ip, kendirden yapılma ip
ğınık	: beleş
ğısım (kısım)	: bir avuçluk miktar.
ğıyık	: yorgan iğnesi
ğıynaşmak	: kımıldamak, yerinde duramamak
gidelekene	: giderlerken
gine	: yine
gissin	: gitsin
gitcemiş	: gidecekmiş
gitcen	: gideceksin
ğoduk	: koyduk
ğodurtuydu	: koydurtduydu
ğolan, kolan	: kalın ip
ğonşu	: komşu
ğurs	: kurs
ğorsan	: farz edelim

ġosun	: koysun
ġov-	: koy
ġovalakana	: kovalarken
ġoy	: koy
ġöde	: şişman ve sıska
ġölük	: eşşek
ġucak (kucak)	: yetişkin bir insanın kucağına alabileceği miktar.
ġuccük	: küçük
ġudubet	: yaramaz
ġulaç (kulaç)	: iki kolun yanlara uzatılmasıyla oluşan bir uzunluk.
ġulana	: kulağına
ġulb	: kulp, eşyanın tutacak yeri
ġülü	: hindi
ġurnaz	: kurnaz
ġurtadı	: kurtardı
ġurumsamak	: canı istemek
ġurusıkı	: ayağı tetik
ġurut	: kurut
ġüleş	: güreş
ġün	: güneş
ġüş	: güç
ġüz	: sonbahar

H

haba	: haber
hacca	: hatice
hadi	: haydi
hakget	: hakikaten
halbusu	: halbuki
hamaçlama	: ayakta atıştırma, aparatif

hamır	: hamur
hana	: nerede
hana	: hani
haney	: birden çok katlı ahşap ev
hangımız	: hangimiz
hangırda	: nerede
haranı	: tencere
havız	: 1.havuz, 2. imam
hayat	: ahşap evlerdeki salon
hebe	: heybe
heleşe	: eylence
henk	: oyun, eylence
hepici	: hepsi
hışır	: ermemiş kavun
hızınnan	: hızı ile
hızmat	: hizmet
hobu	: kışlık askı kavunu
hökömet	: hükümet
hörmet	: hürmet
hulku kabarmak	: öfkelenmek, asabı bozulmak
hücüm	: hücum
hüdüt	: hudut

!

ıbrık	: ibrık, su kabı
ıbrık	: Küçük toprak testi
ıkiş olmak	: ayakları tutulmak hareket edememek
ıldız	: yıldız
ımızgamak	: uyuya kalmak kestirmek içi geçmek
ırmızan	: ramazan

ıscak	: sıcak
ısgıran	: demirden yapılmış hamur kesme aleti

I

ibasına ermek	: sonuca ulaşmak
ibiram	: ibrahim
ide	: iğde
ilazım	: lazım
ilik	: düğme
ilimken	: kandil
ilistir	: büyük süzgeç kevgir
iliyen	: leğen
imtan	: imtihan
inne	: iğne
ireh	: rey
iremetlik	: rahmetlik
isbirte	: kibrit
iş-	: iç
itey	: üzerinde un elenen hamur yoğrulan kalın dokuma kumaş

K

kak-	: kalk
kakavanta	: iri insan ihtiyaç dışı fazla eşya
kanat	: merdiven
kava	: kafa
kaykı	: sert,dik başlı
kaykılmak	: dikilmek
kef	: keyf
kekeç	: çekiç

kelep	: İp çilesi.
keleter	: işlenen malların elle taşınmasına yarayan bir çeşit sepettir. Ölçü olarak da kullanılmıştır.
kesdene	: kestane
keydir	: giydir
kımsır	: cimri
kıran	: yamaç
kısmir	: cimri
kıtmek	: kandırmak
kıyye	: yaklaşık 130 gramlık ağırlık ölçüsü birimi.
kile	: İki tenekelik bir ölçek. Bu 12 kg. gaz tenekesidir.
kirmen	: yün eğirmeye yarayan ağaçtan yapılmış iğn üzerine sarılacak kadar ip
kitle	: kilitle
kömeli	: toplu, çok, fazla
kösülmek	: kızartmak
kumpir	: patates
kupanı	: kapağını

L

lapbada	: uygunsuz şekilde aniden
lomsözlü	: boşboğaz lafını bilmez

M

macır	: muhacir
makbıl	: makbul
makeme	: mahkeme
maket	: tahta sedir
maluk	: mahluk

malle	: mahalle
mamıt	: mahmut
mamir	: memur
mana	: bahane
manca	: pancar
mapısane	: hapishane
masıraf	: masraf
masun	: mahsun
maşer	: mahşer
mefat et-	: vefat et
memneket	: memleket
merdiman	: merdiven
meremet	: merhamet
mezin	: müezzin
mısdava	: mustafa
mıtaç	: muhtaç
möbbet	: muhabbet
mör	: mühür
mutar	: muhtar
muzallat	: musallat
mücüde	: müjde
müzmal	: perişan

N

nalet	: lanet
napan	: ne yapayım
narasın	: yok
nası	: nasıl
nasihat	: nasihat
nenecen	: boş ver, karışma

nerdenk	: salça
nışan	: nişan
nişleyen	: ne işleyen
nolcek	: ne olacak
noldu	: ne oldu

O

obal	: vebal
okka	: 400 dirhem veya 1283 gr. ağırlık ölçüsü.
okla	: oklava
oku	: 1.davetiye 2.düğüne gelen hediye
olu	: oğlu
oluşuk	: olunca
omar	: omer
osan	: usan
oşa	: okşa
ot çatlaması	: sonbahar yağmurlarıyla yeşeren otları yüze çıkabilmek için toprağı çatlatması,

Ö

ölçek	: iki tenekelik bir ölçektir. buğdayla 32 kg. gelen ölçü birimidir.
öle	: öyle
ölen	: öğlen
öngücü	: nasıl olsa,en sonunda
öngülle	: öyle
önkü	: elindeki ,önündeki,yanındaki
örende(övendere):	hayvanları dürtmekte kullanılan ucu bizli değnek, üvendire değnek ölçü olarak da kullanılır.

örge	: öğren
örüşge	: rüzgar
össen	: herhalde
öten	: geçen gün

P

padişannan	: padişah ile
payton	: fayton
peki	: pekiyi
per	: küçük çivi
percem	: çabuk
periz	: perhiz
peşkir	: havlu
peştamal	: kadınların kullandıkları önlük
pontur	: pantolon
pürelemek	: üstünü örtmek
pürenlik	: çalılık

S

sabala	: sabahleyin
sabı	: sahibi
sabsız	: sahipsiz
sadeç	: damadın arkadaşı, dost, arkadaş
salık	: sağlık
samıra	: sonra
samıt olmak	: aptallaşmak
samsorut	: sessizce duran
sana	: sahana
sanıralı	: hastalıklı

sankı	: sanki
sat	: sāt
savan	: ala erkeç
senek	: çam ağacından yapılmış su kabı
senit	: üzerinde yufka açılan yassı ağaç
seret	: seyret-
sergen	: ahşap raf, dolap setre ceket
seş	: seç
set	: sāt
seyirtmek	: koşmak
seyis	: kısırlaştırılmış erkek keçi
sındı	: makas
sırça	: cam
sıtıra	: sevgi, itibar
sin-	: sin-, saklan-
sona	: sonra
sorakan	: sorarken
soya	: bıçak
sölen-	: söylen
sulf	: sulh
suluzartlak	: şeftali
sundurma	: balkon
süvarilik	: erkek pantolon yaması
süyüm	: kirmen elde ayağa kalkıldığında ortaya çıkan ip uzunluğu yaklaşık 70- 80 cm.

S

şarpo	: eşarp, örtü
şavk	: ışık
şayit	: şahit

şe	: şey
şеşitli	: çeşitli
şılak	: parlak
şırka	: çözülmesi güç olan düğüm
şırlayan yağ	: haşhaştan elde edilen yağ
şimbil	: güzel, bakımlı, sevimli
şimel	: bir elin kavrayabileceği kadar (burçak, nohut vb), elle yolunabilecek bitkilerde kullanılan ölçü.
şinci	: şimdi
şincik	: şimdi
şindi	: şimdi
şinik	: yarım (1-2) tas'lık tahıl ölçеği.
şipçi	: laf yetiştiren laf gezdiren
şipit	: lavaş
şıptek	: terlik
şişek	: iki yaşında doğurmamış koyun
şüpe	: şüphe

I

tal	: tahıl
tas	: yarım gaz tenekesinden yapılan bir tahıl ölçüsü. yaklaşık
taslak	: kesilen kavun veya karpuzun parçasından biri.
tekira	: tekrar
tene dane	: fasulye nohut gibi bakliyat ürünleri
teper otu	: havuç
ter	: tehir
terlesi	: terli iken
teyin	: sincap
teze	: taze
tırkaz	: kilit

tırkaz	: kapı kilidi
tom	: tohum
tomaka	: domates
tongurak	: domates
top	: kilim ve zili gibi dokumalarda, iri baklava dilimlerinin belirlediği ölçü.
topan yastık	: kırlent yastığı, işlemeli yastık
töbe	: tövbe
tetir	: bazı bitkilerin (nohut domates gibi) taze iken salgıladığı nem leke, iz
tulup	: pamuk
tüv	: tüy
tüvek	: tüfek

U

ugra	: ekmek yaparken yapışmayı önlemek için serpilmiş un
uğumlu	: kanâtkar
uluk	: beceriksiz
ura	: uğra
uraş	: uğraş

Ü

ünne -	: ünle-,çeğir-
ürmek	: havlamak , şişirmek
ürüsüm	: adet, gelenek
ürüya	: rüya
üsdümüz	: üstümüz, elbiselerimiz
üsen	: hüseyin

V

vadık	: vardık
vadında	: vardığın zaman
varışık	: varınca
vece	: vereceği
velesbit	: bisiklet
vesayit	: vasıta
vurmayışı	: vurmayınca

Y

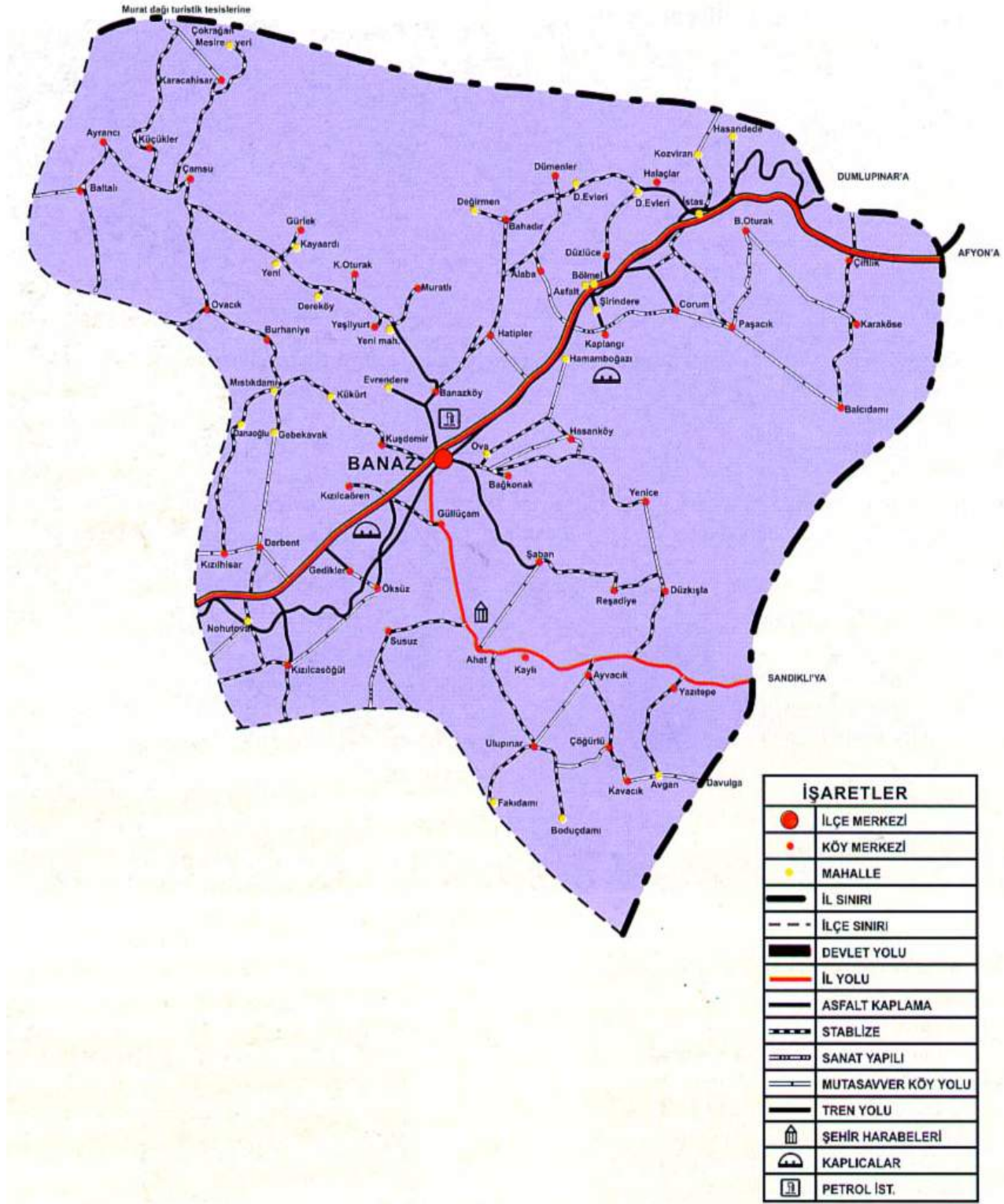
yağadı	: toz topraktan oluşan kir
yağır	: yük hayvanlarının sırtında çıkan yara
yalan	: sıcaklık, ateşin sıcaklığı
yalık	: mendil
yalım	: herhalde
yama	: yağma
yanış	: yanlışı
yankış	: yengeç
yapceni	: yapacağına
yaren	: dost, arkadaş
yarenssek	: lafı dinlenen
yarın	: sırt, bel
yassı	: yatsı
yav	: yahu
yedek	: cezve
yeldirme	: kadınların manto yerine giydikleri elbise
yengattan	: yeniden
yenice	: hemen önce
yepeşlemek	: sevmek

yeriş	: yetiş
yılık	: eğri düzensiz
yitmek	: arazi olmak
yiyişik	: yiyince
yönet	: uygun, denk, tarif etmek
yörü-	: yürü
yuka	: yufka
yümek	: yıkamak
yümsek	: yüksek
yümsel	: yüksel
yüzcek	: yüz yüze

Z

zamet	: zahmet
zank ölüm	: kalp krizi
zarplı	: güçlü
zati	: zaten
zenat	: sanat
zere	: zahire
zoba	: soba
zura	: sofrası

BANAZ İLÇESİ HARİTASI

ÖZET

DÜLGER, Ersan. Banaz İlçesi Ağzı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007

Bu tezde Uşak'a bağlı Banaz ilçesinin ve bağlı köylerinin kısa tarihi, etnik yapısı, coğrafyası ve dil özellikleriyle ilgili bilgiler içermektedir. Ayrıca, tezin sonunda yazı dilinde kullanılmayan veya az çok şekil değişikliğine uğramış kelimelerin yazı dilindeki karşılıklarının verildiği sözlük bulunmaktadır.

Çalışmamızın giriş kısmında Banaz ilçesi ile ilgili genel bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca bu bölümde, Banaz'ın kuruluşu, ilçeye Banaz isminin verilmiş nedeni, idari teşkilatlanması ve ilçe kültürüne ait bilgiler vardır. Yine bu bölümde Banaz'ın etnik yapısıyla ilgili bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Banaz ilçesi ve köylerinden derlenen metinlerin incelenmesiyle ortaya konmuş olan, Banaz ağzının ses bilgisi özellikleri bulunmaktadır. Burada Banaz ilçesinde kullanılmakta olan ve yazı dilinden farklı olan ünlüler ve bunların özellikleri, bunların oluşma sebepleri ele alınmaktadır. Ayrıca ses bilgisi bölümünde ünlü değişimi, yuvarlaklaşma, düzleşme, ünlü türemesi, ünlü sırasının değişmesi, benzeşme, benzeşmezlik, ünlü birleşmesi, ünsüzler, ünsüz değişmesi, yer değiştirme, göçüşme, aykırılışma, ünsüz ikizleşmesi, ünsüz düğümleşmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Banaz ilçesi şekil özellikleri örneklerle ele alınmıştır. Bu bölümde eklerin kullanımı örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca fiil çekimi, zarf, zamir, sıfat-fiil ve zarf fiiller, edatlar örneklerle ortaya konulmuştur. Yine bu bölümde Banaz Ağzındaki eski Türkçeye ait unsurlar ortaya konulmuştur.

Sonuç bölümünde ise Banaz ilçesi ağzına ait tespit ettiğimiz özellikler kısaca sıralanmıştır.

Kaynakça bölümünde çalışma sırasında faydalanılan kaynakların künyeleri bulunmaktadır.

Diğer bir bölümde ise Banaz ilçesinin çeşitli köylerinden derlenen ve bu tez çalışmasına kaynaklık eden metin parçaları bulunmaktadır. Bu metinler yaklaşık kırk kişi ile herhangi bir konu ile yapılmış görüşmelerden elde edilmiştir.

Son bölümde ise yazı dilinde kullanılmayan veya yazı dilinde kullanılıp da çeşitli ses farkları nedeniyle anlaşılamayan bazı kelimelerin anlamlarının verildiği sözlük bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler:

1. Banaz
2. Ağız
3. Batı Anadolu
4. Yöre
5. Köyler

ABSTRACT

DÜLGER, Ersan. Banaz Town Dialectic, Master Degree, Ankara,2007

This thesis includes information about Banaz district and villages short history, ethnic structure, geography and language attributes which bounds to Uşak. besides,there is a list of words at the end of the thesis which gives the meanings of words which are not used frequently or have changed through the time.

There is some general information about Banaz district at the introduction of this work. Furthermore, foundation of Banaz, the reason why the district was given the name of Banaz, administrative organization and some information about district culture was given in this part. And also some information about the ethnic structure of Banaz was given in this part.

Second part of the thesis includes the features of phonology of Banaz dialect which was put forward after the investigation of the texts collected from Banaz district and its villages. This part gives information about the vowels which are used at Banaz district and are different from the written language, their features and the reasons of their appearance in spoken language.

At the third part Banaz district was investigated through the examples of styles features. The use of suffixes have been clarified with examples. Besides verbs, time expressions, possessives, adjective and adverbs are presented with examples,as well. finally,the factors belonging to ancient turkish in banaz dialect were presented in this part.

In conclusion part, some properties of Banaz dialect was arranged in order.

In bibliograph section, the identity of benefited sources was listed.

Another part gives us some texts collected from villages of Banaz which is the main source of this thesis. These texts was obtained from some interviews of nearly forty people.

Key worlds:

1. Banaz
2. Dialectic
3. Western Anatolia
4. Location
5. Willage